

UNIVERZITA PARDUBICE

FAKULTA FILOZOFICKÁ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2025

Bc. Denisa Karásková

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická

Vliv kvality dětství na budoucí rodičovství dítěte
Diplomová práce

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2023/2024

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Bc. Denisa Karásková**
Osobní číslo: **H23270**
Studijní program: **N0111P190001 Resocializační pedagogika**
Téma práce: **Vliv kvality dětství na budoucí rodičovství dítěte**
Téma práce anglicky: **The influence of the quality of childhood on the child's future parenting**
Zadávací katedra: **Katedra věd o výchově**

Zásady pro vypracování

Stručná osnova:

Obsahem diplomové práce nazvané Vliv kvality dětství na budoucí rodičovství dítěte bude vliv kvality dětství na budoucí rodičovství. Práce bude rozdělena na část teoretickou a praktickou. V teoretické části bude popsáno vývojové období člověka, a to dětství, dále bude pozornost věnována pojmům klasická rodina, moderní rodina, netradiční rodina, rodičovství, kvalita dětství a kvalita emoční vazby mezi dítětem a rodičem.

Praktická část bude metodologicky zpracována kvalitativním designem, metodou polostrukturovaného rozhovoru. Cílovou skupinou budou osoby v roli rodiče.

Cíl diplomové práce bude SMART a zaměřen na zjištění, jaký vliv má kvalita prožitého dětství na rodičovskou roli v praxi.

Rozsah pracovní zprávy:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

- BOWLBY, John. Attachment and loss. Vol. 1, Attachment. London: Pimlico, 1997. ISBN 978-0-7126-7471-3.
- BOWLBY, John. Vazba: teorie kvality raných vztahů mezi matkou a dítětem. Vydání druhé, upravené. Přeložil Ivo MÜLLER. Klasici (Portál). Praha: Portál, 2023. ISBN 978-80-262-2023-7.
- SLAMĚNÍK, Ivan, VÝROST, Josef, ed. Sociální psychologie. 2. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1428-8.
- STRAUSS, Anselm L. a CORBIN, Juliet. Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie. SCAN. Brno: Sdružení Podané ruce, 1999. ISBN 80-85834-60-X.
- ŠVAŘÍČEK, Roman. ŠEĎOVÁ Klára a kol. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.

Vedoucí diplomové práce: **PaedDr. Zdenka Šándorová, Ph.D.**
Katedra věd o výchově

Datum zadání diplomové práce: **29. března 2024**
Termín odevzdání diplomové práce: **29. března 2025**

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D. v.r.
děkan

Ing. Jaroslav Myslivec, Ph.D. v.r.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 29. března 2024

Prohlašuji:

Práci s názvem Vliv kvality dětství na budoucí rodičovství dítěte jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 28.2. 2025

Bc. Denisa Karásková

PODĚKOVÁNÍ

Tímto bych ráda poděkovala především vedoucí této diplomové práce. Tímto vedoucím je PaedDr. Zdenka Šándorová Ph.D. Zejména děkuji za její roli mentora nejen při zpracování této práce ale také při studiu celkově. Díky také patří každému respondentovi, který se zúčastnil výzkumu, děkuji za jejich ochotu a perspektivu, kterou poskytli pro tento výzkum.

ANOTACE

Diplomová práce se zabývá tématem vlivu kvality dětství na budoucí rodičovství dítěte. Teoretická část práce se věnuje pojmům týkající se dětství, výchovy a rodičovství. Mimo jiné se zabývá pojmy souviselé s citovou vazbou dítěte a trans generačním přenosem vzorců chování a jeho vlivem na dítě. Praktická část se věnuje kvalitativnímu výzkumu zpracovaným metodou polostrukturovaného rozhovoru. Cílovou skupinou jsou osoby v rodičovské roli.

KLÍČOVÁ SLOVA

Dítě, dětství, rodič, rodičovství, výchova, kvalita dětství

TITLE

The influence of the quality of childhood on the child's future parenting

ANNOTATION

The thesis deals with the topic of the influence of the quality of childhood on the future parenting of the child. The theoretical part of the thesis is devoted to concepts related to childhood, upbringing and parenting. Among other things, it deals with concepts related to the emotional attachment of the child and the transgenerational transmission of behavioural patterns and its influence on the child. The practical part is devoted to qualitative research elaborated by the method of semi-structured interview. The target group is persons in a parental role.

KEYWORDS

Child, childhood, parent, parenthood, upbringing, quality of childhood

OBSAH

OBSAH.....	8
SEZNAM ILUSTRACÍ A TABULEK	12
ÚVOD.....	13
1.1 Dítě a jeho potřeby.....	14
1.1.2 Biologické potřeby.....	15
1.1.3 Psychické potřeby	15
1.1.4 Sociální potřeby	16
1.1.5 Vývojové potřeby	16
1.2 Neuspokojení potřeb dítěte	16
1.2 Dětství	17
1.2.1 Novorozenecké období.....	17
1.2.2 Kojenecké období	17
1.2.3 Batolecí období.....	18
1.2.4 Předškolní období	18
1.2.5 Školní období.....	19
1.2.6 Dospívání.....	19
1.3 Kvalita dětství.....	20
2. Rodina, rodičovství a vliv rodinného prostředí na dítě	21
2.1 Rodina	21
2.1.1 Funkce rodiny	21
2.1.2 Typy rodin a jejich charakteristiky	22
2.1.2.1 Tradiční rodina.....	24
2.1.2.2 Moderní rodina	24
2.1.3 Vliv rodinného prostředí na dítě	26
2.1.4 Vliv širší společnosti na vývoj dítěte	27
2.2. Rodičovství.....	27
2.1.2 Náhradní rodičovství.....	28
3. Výchova a citová vazba dítěte.....	30
3.1 Výchova	30
3.1.2 Výchovné styly	31
3.2 Citová vazba dítěte	34

3.2.1 Druhy citové vazby	35
3.2.2 Vliv citové vazby	36
4. Transgenerační přenos	37
4.1 Mechanismy transgeneračního přenosu	38
4.1.1 Obecné mechanismy přenosu	38
4.1.2 Specifické mechanismy přenosu	38
4.3 Přerušení transgeneračního přenosu	39
PRAKTICKÁ ČÁST	41
5. Metodologie výzkumu	41
5.1 Kvalitativní výzkum	41
5.2 Případová studie	41
5.2.1 Polostrukturovaný rozhovor	42
5.2.2 Zúčastněné pozorování	42
5.2.3 Analýza dokumentů	43
5.3 Výzkumný problém	43
5.5 Cíl výzkumu	43
5.6 Výzkumné otázky	43
5.7 Výzkumný soubor	43
5.8 Respondenti	44
5.9 Struktura otázek rozhovorů	44
6. Etika výzkumu	45
6.1 Průběh sběru dat	45
7. Případové studie	46
7.1 Případ č.1 – Milena – představení	46
7.1.1 Rodinná anamnéza – dětství	46
7.1.2 Dětství Mileny	46
7.1.3 Rodinná anamnéza – dospělost	47
7.1.4 Pohled na rodičovství	48
7.1.5 Shrnutí případu	48
7.2 Případ č.2 – Zdislava – představení	49

7.2.1 Rodinná anamnéza – dětství.....	49
7.2.2 Dětství Zdislavy.....	49
7.2.3 Rodinná anamnéza – dospělost.....	50
7.2.4 Pohled na rodičovství.....	51
7.2.5 Shrnutí případu	51
7.3 Případ č.3 – Robin – představení.....	52
7.3.1 Rodinná anamnéza – dětství.....	52
7.3.2 Dětství Robina	52
7.3.3 Rodinná anamnéza – dospělost.....	53
7.3.4 Pohled na rodičovství.....	54
7.3.5 Shrnutí.....	54
7.4 Případ č.4 – Pavel – představení.....	55
7.4.1 Rodinná anamnéza – dětství.....	55
7.4.2 Dětství Pavla.....	55
7.4.3 Rodinná anamnéza – dospělost.....	56
7.4.4 Pohled na rodičovství.....	57
7.4.5 Shrnutí.....	57
7.5 Případ č.5 – Petr– představení.....	58
7.5.1 Rodinná anamnéza – dětství.....	58
7.5.2 Dětství Petra	58
7.5.3 Rodinná anamnéza – dospělost.....	59
7.5.4 Pohled na rodičovství.....	59
7.5.5 Shrnutí.....	60
7.6 Případ č.6 – Liliana – představení	61
7.6.1 Rodinná anamnéza – dětství.....	61
7.6.2 Dětství Liliany	61
7.6.3 Rodinná anamnéza – dospělost.....	62
7.6.4 Pohled na rodičovství.....	63
7.6.5 Shrnutí.....	63
8. Zodpovězení výzkumných otázek.....	64
8.1 Jaké faktory ovlivňují kvalitu dětství?.....	64
8.2 Jak formovala výchova budoucí pohled na rodičovství?	65
8.3 Jak o svém rodičovství respondenti přemýšleli?	66

8.4 Do jaké míry formuje dětství společnost a rodina?	66
8.5 Jak je důležitý rodičovský vzor pro budoucí rodičovství dítěte?	67
8.6 Závěr vytvořený na podkladě výzkumu – Jaký vliv má kvalita dětství na budoucí rodičovství dítěte?	68
10. Diskuse	69
11. SMART	70
12. ZÁVĚR	71
13. POUŽITÁ LITERATURA	73

SEZNAM ILUSTRACÍ A TABULEK

Obrázek 1: Maslowova pyramida potřeb, vlastní tvorba (2024)	15
Obrázek 2 : Typologický model (Čáp,1996)	32
Obrázek 3: Model dvanácti polí (Čáp,1996)	33
Obrázek 4: Model devíti polí (Čáp,2000).....	33
Obrázek 5: Model čtyř výchovných stylů (Čáp,2000)	34
Obrázek 6: Nukleární rodina Mileny v dětství, vlastní tvorba (2025)	46
Obrázek 7: Nukleární rodina Mileny v současnosti, vlastní tvorba (2025).....	48
Obrázek 8: Nukleární rodina Zdislavy v dětství, vlastní tvorba (2025).....	49
Obrázek 9: Nukleární rodina Zdislavy v dospělosti, vlastní tvorba (2025).....	50
Obrázek 10: Nukleární rodina Robina v dětství, vlastní tvorba (2025)	52
Obrázek 11: Nukleární rodina Robina v dospělosti, vlastní tvorba (2025)	53
Obrázek 12: Nukleární rodina Pavla v dětství, vlastní tvorba (2025).....	55
Obrázek 13: Nukleární rodina Pavla v dospělosti, vlastní tvorba (2025).....	56
Obrázek 14: Nukleární rodina Petra v dětství, vlastní tvorba (2025).....	58
Obrázek 15: Nukleární rodina Petra v dospělosti, vlastní tvorba (2025)	59
Obrázek 16: Nukleární rodina Liliány v dětství, vlastní tvorba (2025)	61
Obrázek 17: Nukleární rodina Liliány v dospělosti, vlastní tvorba (2025)	62
Obrázek 18 : Graf – Faktory kvality dětství, vlastní tvorba (2025)	64
Obrázek 19: Graf – Dopad výchovy u respondentů, vlastní tvorba (2025).....	65
Obrázek 20: Graf – Míra ovlivnění rodinou a společností, vlastní tvorba (2025).....	67
Obrázek 21: Graf – Ideální rodičovský vzor, vlastní tvorba (2025)	68

Tabulka 1: Tabulka respondentů,vlastní tvorba(2025)..... **Chyba! Záložka není definována.**

ÚVOD

Dětství je pro každého z nás klíčovou etapou našich životů, protože toto období formuje náš celý budoucí život z mnoha různých úhlů pohledu. Naše prožité dětství má vliv na to, jakými budeme nejen dětmi, ale i dospělými. Během této etapy přebíráme hodnoty, učíme se zvykům, formuje se naše osobnost i přístup k druhým lidem. Často nám hodnoty, zvyky a postoje k lidem předávají pečující osoby, pasované do role našich opatrovníků: rodiče, tety, strýcové či pěstouni nebo i osvojitelé. Jejich výchova nás formuje jako lidské bytosti, a kromě běžného života, fungování v sociální společnosti či přípravy na zaměstnání nás také připravují na potenciální budoucí rodičovství. Ať už se rozhodneme stát se rodiči, či nikoliv, to, jaké jsme prožili dětství se svými rodiči, nás ovlivnilo. Mohlo nás to ovlivnit negativně, kdy jsou naši opatrovníci hrůzným příkladem, který nás odstrašil, nebo naopak naši rodiče byli zářným příkladem toho, jak má dle našich očí rodič vypadat. Toto byly myšlenky, nad kterými jsem se zamýšlela při tvorbě této diplomové práce a co mě k ní přivedlo.

V současné době již víme, jak je dětství důležitou etapou života. V dětství probíhá důležitý kognitivní vývoj, jak v roce 1952 popsal švýcarský psycholog Jean Piaget ve své knize „The Origins of Intelligence in Children“.¹ V tomto období také probíhá formování attachmentu, tedy citového připoutání se na pečující osobu, které v dospělém životě ovlivňuje mimo jiné i fungování vztahů daného dítěte. Za touto teorií stojí psychiatr John Bowlby, který napsal na toto téma několik různých publikací, včetně té nejznámější známé pod jménem „Attachment and Loss“.² V dětství probíhá ale i mnoho jiných procesů jako například fyzický vývoj, základy vzdělání či hodnotové orientace.

Tyto procesy jsou napojené na naše uspokojené potřeby. Potřeby, které například můžeme najít na Maslowově pyramidě potřeb: potřeby biologické, potřeby bezpečí, sociální potřeby, potřeba uznání a potřeba seberealizace.³ Důležité vývojové procesy našeho dětství jsou napojeny na uspokojování těchto potřeb. Zkrátka a jednoduše, dítě, které se cítí v nebezpečí, má jiné mentální priority než dítě, které se cítí bezpečně.

Z naplněných či nenaplněných potřeb dítěte lze určit, zda se jednalo o kvalitní dětství, či nikoliv. Byly naplněny biologické potřeby dítěte? Potřeby sociální či sebe rozvojové? Zajistily tyto potřeby správný emocionální, fyzický či mentální vývoj dítěte? Mělo dítě pocit bezpečí a pevnou vazbu na pečující osobu? Pečující osoba, nejčastěji pasována do role rodiče, je ve většině případů strůjcem toho, zda tyto potřeby jsou naplněny. A způsob, jakým tato osoba vychovává, je kritickým faktorem v celém životě daného dítěte, dokonce i v jeho budoucím rodičovství.

Otázkou je, zda si v dospělosti uvědomujeme hloubku vlivu toho, jak jsme byli vychováni, a motivuje nás to v naší budoucí výchově?

¹ PIAGET, Jean. *The origins of intelligence in children*. New York: International Universities Press, 1952, s.1-13.

² DIJKEN, S.van. John Bowlby. Online. *Encyclopedia Britannica*. 2024. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/John-Bowlby>. [cit. 2024-12-04].

³ KENRICK, D.T. Renovating the Pyramid of Needs: Contemporary Extensions Built Upon Ancient Foundations. Online. *Perspectives on psychological science : a journal of the Association for Psychological Science*. 2010. Dostupné z: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC3161123/>. [cit. 2024-12-04].

1 Dítě, dětství a jeho kvalita

Dle úmluvy o právech dítěte je dítětem každá lidská bytost, která nedosáhla věku osmnácti let. Tato úmluva zajišťuje práva, která každé dítě má. Mezi tato práva patří například právo na jméno, právo na svobodu projevu či přirozené právo na život.⁴

Ovšem v historii tomu tak vždy nebylo. Dítě nebývalo jasně definovaným pojmem a nemělo jasně daná práva. V mnoha případech se s dítětem mohlo zacházet krutě. V antickém Římě to byl otec, kdo rozhodoval o právu na život dítěte. Byl zde předpoklad, že pokud dítě nesplňuje podmínky, které by ho předurčily k tomu, že bude zdravý funkční člen společnosti, který do ní bude náležitě přispívat, má raději zemřít. Takové zmínky můžeme vidět od myslitele Seneca (4 př. n. l. – 65 n. l.), který mluvil o „odstranění bezcenného života“. Život dítěte byl bezcenný, pokud dítě nebylo pro rodinu či stát užitečné. K obratu došlo až s nástupcem císaře Konstantina. Císař Theodosius šel ve stopách předchozího císaře, ale až on zavedl přísnou rezoluci, ve které stálo, že dítě musí být živeno a že rodiče, kteří si nemohou dovolit dítě žít, by měli být opatřeni šatstvem a jídlem. To bylo prvním krokem k lepšímu zacházení s dítětem. Bohužel ve středověku toto nelidské zacházení stále přetrvávalo. Známostou praxí, která se prováděla po stovky let a dítěti při nejmenším neprosplávala, bylo zabalování do povijanu. Dítě bylo připevněné k prknu kusem látky se zkříženými ručičkami, nemohlo otáčet hlavou ani hýbat nohama. To zamezovalo nejen pohybu a rozhlížení se dítěte, nemohlo tak čerpat ani vjemy z okolí, natož se hýbat. Ale také toto zabalování omezovalo kontakt s matkou. Dítě mělo problém se s matkou mazlit a navázat pevné citové pouto.

Praxi zabalování do povijanu odsoudili mimo jiné také autoři Jean-Jacques Rousseau a John Locke, kteří oba usilovali o změnu pohledu na pečování o dítě. I přes to ale průmyslová revoluce přinesla další nebezpečí pro dětskou populaci. Dětská práce v továrnách se stala naprosto běžnou a nebyla nijak omezena téměř sto let. Teprve po sto letech dětské práce přišly regulace omezující nelidské podmínky práce dětí. Je nutno zmínit, že před regulací děti běžně pracovaly i šestnáct hodin denně, což bylo možné hlavně díky opiátům, které byly dětem podávány.⁵ Až v devatenáctém století ve Francii se objevila myšlenka zajistit dětem určitou formu ochrany, která vedla k vývoji dětských práv. V roce 1841 se objevily zákony ochraňující děti na pracovišti a v roce 1881 právo dětí se vzdělávat. To odstartovalo vlnu, která se rozšířila po celé Evropě. V roce 1924 Společenství národů přijalo deklaraci práv dítěte, která se stala úplně první smlouvou týkající se práv dětí. V roce 1989 v New Yorku byla přijata úmluva o právech dítěte, která je dnes jedním z nejpodstatnějších dokumentů týkajících se dětských práv. V roce 1990 byla tato úmluva podepsána i jménem České a Slovenské republiky.⁶

1.1 Dítě a jeho potřeby

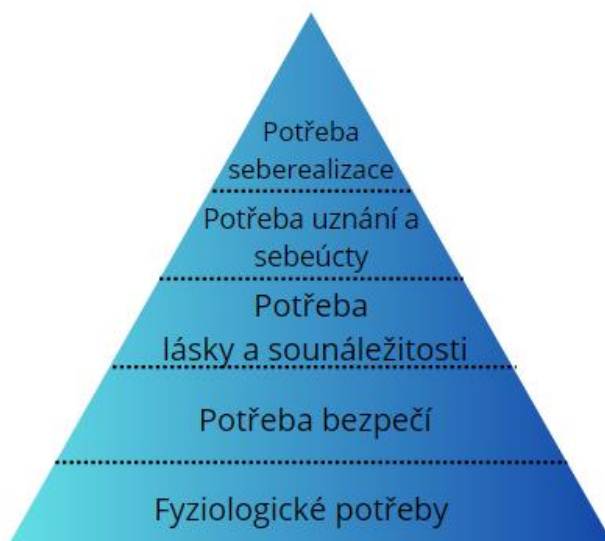
Lidské bytosti všeho věku potřebují ke správnému vývoji řádné naplnění svých potřeb. Děti nejsou výjimkou. Potřeba vzniká, když se v lidském těle nachází stav určitého nedostatku, který

⁴ Úmluva o právech dítěte: A související dokumenty. Online. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2016. ISBN 978-80-7421-120-1. Dostupné z: <https://vlada.gov.cz/assets/ppov/rlp/vybory/pro-prava-ditete/Preklady-dokumentu-OSN.pdf>. [cit. 2024-12-04].

⁵ HELUS, Zdeněk. *Dítě v osobnostním pojetí*. Praha: Portál, 2004, s 16-19. ISBN 80-7178-888-0.

⁶ Children's Rights History: Historical overview of the Children's rights evolution. Online. *Humanium*. Dostupné z: <https://www.humanium.org/en/childrens-rights-history/>. [cit. 2024-12-04].

musí být uspokojen, toto uspokojení vede k normální funkci organismu.⁷ Neuspokojení potřeb může vést k narušení zdravého vývoje dítěte. Některé potřeby dětí se postupem času mění, a jiné zůstávají ve stejné podobě. Děti spoléhají na svou pečující osobu, že jim tyto potřeby zajistí, aby se mohly zdravě vyvíjet. Tyto potřeby můžeme rozdělit dle schématu, které navrhl psycholog Abraham Maslow. Ten rozděluje lidské potřeby do pěti kategorií: fyziologické potřeby, potřeba bezpečí, potřeby lásky a sounáležitosti, potřeby uznání a sebeúcty, potřeba seberealizace.⁸ Dunovský rozděluje potřeby dětí do čtyř kategorií: potřeby biologické, psychické, sociální a vývojové. Tímto rozdělením se budou následující kapitoly zabývat.⁹

Obrázek 1: Maslowova pyramida potřeb, vlastní tvorba (2024)

1.1.2 Biologické potřeby

Biologické potřeby jsou základem, který je potřeba naplnit pro uspokojování dalších, tedy vyšších potřeb. Pro dítě jsou to první potřeby, které musí být naplněny na počátku jeho života, až teprve po nich následují ty další. Je důležité, aby dítě bylo v teple, čisté, nakrmené, vyprázdněné či vyspané.¹⁰ Dunovský zmiňuje také potřebu adekvátní stimulace, rozvoje obranyschopnosti a uspokojivé péče. Až teprve tehdy, kdy dojde k naplnění těchto potřeb, touží dítě po jiných potřebách. V průběhu dětství se potřeby dítěte mění s jeho narůstajícím věkem.¹¹

1.1.3 Psychické potřeby

Důležitou součástí psychických potřeb je příjem podnětů z okolí, který navazuje na biologickou potřebu adekvátní stimulace. Proto autor Erikson nazval kojenecké období dítěte obdobím

⁷ PETRUSEK, Miroslav. Potřeby. Online. *Sociologická encyklopedie*. 2020. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Pot%C5%99eby>. [cit. 2024-12-04].

⁸ HOPPER, Elizabeth. Maslow's Hierarchy of Needs Explained. Online. 2024. Dostupné z: <https://www.thoughtco.com/maslows-hierarchy-of-needs-4582571>. [cit. 2024-12-04].

⁹ DUNOVSKÝ, Jiří. *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. Praha: Grada, 1999, s 49. ISBN 80-7169-254-9.

¹⁰ VÁGNEROVÁ, Marie a LISÁ, Lidka. *Vývojová psychologie: Dětství a Dospívání*. Karolinum, 2021, s 57-59. ISBN 978-80-246-4961-0.

¹¹ DUNOVSKÝ, Jiří. *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. Praha: Grada, 1999, s 49-53. ISBN 80-7169-254-9.

nacházejícím se v receptivní fázi. Tímto vývojovým stádiem začíná dětská touha vybírat si podněty, které ho budou zajímat, a pozitivní zpětná vazba tuto zvědavost podporuje.¹² Podněty jsou poté pro dítě důležité i v pozdějších fázích jeho dospívání. V tomto kontextu je pro dítě důležitá i smysluplnost světa; poznatky, které přijalo ze světa, tak musejí dítěti dávat určitý smysl. Další potřebou je jistota, kterou dítě nachází převážně ve svém rodiči či pečující osobě. S jistotou přicházejí další dvě psychické potřeby: potřeba otevřené budoucnosti a vědomí vlastní identity. Dítě si vytváří pohled samo na sebe a vnímá budoucnost, která ho může čekat.

1.1.4 Sociální potřeby

Sociální potřeby hrají roli v socializaci dítěte. Pro dítě je důležitá potřeba lásky a bezpečí. Tyto potřeby by měla zajistit pečující osoba. Dítě by se mělo cítit svým okolím přijato, že ho jeho okolí přijme, že se s ním jeho okolí identifikuje. Takové milující a bezpečné prostředí dále napomáhá k rozvoji schopností dítěte.¹³ Díky bezpečnému prostředí rodiny si může dítě natrénovat sociální dovednosti, které později využije v širší společnosti, což mu pomůže se zařadit do různých sociálních skupin. Osvojí si sociální role a naučí se přizpůsobovat své chování sociální situaci.¹⁴

1.1.5 Vývojové potřeby

Vývojové potřeby se v průběhu dětství mění. Každé období má svá specifika, která musí být naplněna, aby docházelo ke zdravému vývoji. Dítě vyhledává nové aktivity, které vedou k jejich osvojení, aktualizaci nebo zdokonalení. Důležitá je také motivace dítěte k provádění těchto činností. Motivace nezůstává během celého dětství stejná, proměňuje se a zvyšuje se s věkem dítěte. Takové uspokojení vývojových potřeb je dlouhodobé a odráží se v životě dítěte.¹⁵

1.2 Neuspokojení potřeb dítěte

Neuspokojování potřeb dítěte v dlouhodobém měřítku může vést k mnoha různým negativním následkům. Takové zanedbání ovlivňuje všechny roviny těchto potřeb. Může se jednat například o zpomalení správného vývoje, přetrvávající pocity apatie či vzteku, problémy se zapojením do sociálního života, frustraci, strach aj. Ve vážnějších případech může vést i k psychické deprivaci, kterou lze popsat jako nedostatečné uspokojování emočních potřeb, jistoty a bezpečí po delší časový úsek. Taková deprivace může mít vliv například na emocionalitu dítěte, jeho školní výkon nebo jeho nestabilitu. Neuspokojení potřeb může vést i k vyvinutí syndromu CAN, tedy jinak řečeno, syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte. Tento syndrom vzniká v případě, že pečující osoba záměrně dítě týrá či zanedbává, což může vést ke zhoršení jeho fyzického, psychického i sociálního stavu. Dlouhodobé neuspokojení

¹² VÁGNEROVÁ, Marie a LISÁ, Lidka. *Vývojová psychologie: Dětství a Dospívání*. Karolinum, 2021, s 57. ISBN 978-80-246-4961-0.

¹³ DUNOVSKÝ, Jiří. Sociální pediatrie vybrané kapitoly. Vyd. 1. Praha: Grada 1999, s. 50-53.

¹⁴ VÁGNEROVÁ, Marie a LISÁ, Lidka. *Vývojová psychologie: Dětství a Dospívání*. Karolinum, 2021, s 236-237. ISBN 978-80-246-4961-0.

¹⁵ DUNOVSKÝ, Jiří. Sociální pediatrie vybrané kapitoly. Vyd. 1. Praha: Grada 1999, s. 50-53.

dětských potřeb může mít za následek negativní, často nevratné změny, které budou ovlivňovat celý jeho život.¹⁶

1.2 Dětství

Dětství je obdobím od narození po dospělost. Dle zákona č.359/1999 o sociálně-právní ochraně dětí lze tuto etapu ohraničit na základě toho, kdo je považován za dítě. V tomto případě se dítětem rozumí nezletilá osoba.¹⁷ Přestože vývoj dítěte začíná již v prenatálním období, dětství začíná až narozením. Tento fakt ovšem nepopírá předchozí vývoj, který proběhl již v matčině děloze. Dětství probíhá v několika různých obdobích, každé z těchto období má jiná specifika a jiné vývojové požadavky.

1.2.1 Novorozenecké období

Novorozenecké období započne narozením a trvá zhruba měsíc. Přitom samotný porod je velkým milníkem tohoto období. Dítě totiž opouští své přirozené prostředí a dostává se do nového, neznámého, které se nachází mimo matčino tělo. Nyní se ocitá v zcela odlišných podmínkách, slyší různé vjemy z okolí, vnímá teplotu a svou váhu. Také již nespolehá na tělo matky, které doposud uspokojovalo všechny jeho potřeby. Klíčová je adaptace na nové prostředí.¹⁸ Novorozenec je vybaven nepodmíněnými reflexy, aby byl schopen adaptovat se na nové prostředí. Jsou to reflexy sací, hledací, polykací, vyměšovací, úchopový, polohový, obranný a orientační. Těmito reflexy jsou uspokojeny převážně biologické potřeby. Novorozenec přijde na svět se všemi smysly, které nejsou v ten moment maximálně vyvinuté. Například zraková ostrost novorozence je až třicetkrát horší než u dospělého člověka. Naopak dobře vyvinutý je hmat, který dítě uklidňuje.¹⁹

1.2.2 Kojenecké období

Kojenecké období začíná na konci období novorozeneckého a pokračuje zhruba do jednoho roku věku dítěte. V průběhu tohoto období dochází k vývoji jednotlivých mozkových kůr. Zlepšuje se zraková ostrost dítěte díky dozrávání primární zrakové sítě. Zlepšení zraku dítěte vede k navázání specifické vazby s matkou. Díky sledování matčiných pocitů se kojeneček naučí rozeznávat i ty své. Učí se prostřednictvím nápodoby. Toto učení je podstatné i při osvojování řeči a jazyka. Senzomotorická a sluchově jazyková oblast mozku jsou jedny z nejrychleji se rozvíjejících v tomto období. Dále dochází k vývoji dětských potřeb. Dítě se dále nespolehá převážně jen na biologické potřeby. Důležitá je psychická potřeba stimulace, u které kojeneček spolehá na matku, že mu tuto potřebu zprostředkuje. Dítě chce objevovat nové podněty, a to dělá tak, že si vše dává do pusy. Proto Freud toto období nazval orální fází, dítě se učí poznávat

¹⁶ FISHER, Slavomír a ŠKODA, Jiří. *Speciální pedagogika: Edukace a rozvoj osob se specifickými potřebami v oblasti somatické, psychické a sociální*. Praha: Triton, 2014. s 202-208. ISBN 978-80-7387-792-7.

¹⁷ ČESKO. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010–2024 [cit. 4. 12. 2024]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>

¹⁸ VÁGNEROVÁ, Marie a LISÁ, Lidka. *Vývojová psychologie: Dětství a Dospívání*. Karolinum, 2021, s 45-50. ISBN 978-80-246-4961-0.

¹⁹ LANGMEIER, Josef a KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie. 2., aktualiz. vyd. Psyché (Grada)*. Praha: Grada, 2006, s 30-35. ISBN 80-247-1284-9.

svět skrz svá ústa. S potřebou stimulace souvisí i potřeba bezpečí a citové jistoty, kterou primárně nachází u matky. Zajištění této potřeby napomáhá ke správnému vývoji. U dítěte se vyvíjí senzomotorické schopnosti, socializace, emoční vývoj, jazykové schopnosti, sluchové schopnosti, paměť a mnoho dalších. Poprvé také přichází pro dítě uvědomění si vlastního sebepojetí na základě tvorby základních stabilních vztahů, posilování pocitu bezpečí a jistoty, bezpečí a předvídatelnosti okolí.²⁰

1.2.3 Batolecí období

Rozsah batolecího období se odhaduje od jednoho roku až do tří let. Je to období významného vývoje schopností, dovedností, ale hlavně dětské osobnosti. Dítě se snaží získat svoji autonomii a osamostatnit se od matky. Dítě si uvědomuje, že může jít kam chce, cokoliv vzít nebo s čímkoliv praštit, to je ale často překaženo pečující osobou. Protože se dítě nachází v takzvané fázi vzdoru, často reaguje agresivně a hledá ve společnosti svoje limity. V tomto období také potkává děti svého věku, se kterými se učí interagovat. Batolecí období je zásadní pro tvorbu prosociálního chování, kdy se naučí ostatní utěšovat nebo je například rozveselovat. Děti si v kolektivu hrají, ale pouze paralelně, tedy ne mezi sebou, ale vedle sebe, a každé se věnuje své hře. Schopnost spolupráce ve hře přichází až v pozdějších letech. Přes velký sociální pokrok dítěte převážně rodina dítěte nadále uspokojuje jeho psychické i sociální potřeby, které se postupně vyvíjejí. Mimo jiné si dítě zlepšuje senzomotorické schopnosti, osvojuje si představivost a nápodobu, zlepšuje si řeč a paměť.²¹

1.2.4 Předškolní období

Za předškolní období lze označit období od prenatálního věku až po vstup do školy. Pro účely této práce a vzájemnou kontinuitu je ale lepší pomýšlet o předškolním období jako o období od tří zhruba do sedmi let, jak zmiňuje Vágnerová.²² Motorický pohyb se stále zdokonaluje, dítě má lepší pohybovou koordinaci a jeho pohyby vypadají více záměrně a elegantně. Značně se projevuje jeho zručnost, kdy si je schopno zavázat boty, oblékat se či vyžaduje pouze dohled na toaletě. Zručnost si procvičuje například kresbou, s tím roste i jeho představivost a schopnost ji vyjádřit při kresbě. Projevuje se také zdokonalení řeči dítěte, v pěti letech používá delší souvětí a mizí zkomolená dětská slova, kterými si může napomáhat batole. Dítě se kognitivně posouvá na úroveň intuitivního myšlení. Přechází k úvahám o ucelených pojmech. Jeho myšlení ale stále nefunguje dle logických operací, ale závisí na vizuálním stimulu. Používá myšlení prelogické v egocentrickém smyslu.²³ Emoční a sociální stránka také zaznamenává významný vývoj. Dítě je schopné lépe pochopit své emoce než ve věku batolecím, třeba rozumí tomu, proč cítí zlost nebo čeho se bojí. Také rozvíjí svou schopnost emoční regulace. Socializace dítěte v tomto období přesahuje rodinné prostředí, dítě se dokáže zařadit do jiných

²⁰ VÁGNEROVÁ, Marie a LISÁ, Lidka. *Vývojová psychologie: Dětství a Dospívání*. Karolinum, 2021, s 51-106. ISBN 978-80-246-4961-0.

²¹ LANGMEIER, Josef a KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie. 2., aktualiz. vyd. Psyché (Grada)*. Praha: Grada, 2006, s 72-87. ISBN 80-247-1284-9.

²² VÁGNEROVÁ, Marie a LISÁ, Lidka. *Vývojová psychologie: Dětství a Dospívání*. Karolinum, 2021, s 171-203. ISBN 978-80-246-4961-0.

²³ LANGMEIER, Josef a KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie. 2., aktualiz. vyd. Psyché (Grada)*. Praha: Grada, 2006, s 87-92. ISBN 80-247-1284-9.

sociálních skupin a jeho sociální schopnosti se vyvíjejí. Více se setkává s vrstevníky a navštěvuje mateřskou školu, kde vytváří vztahy se svými vrstevníky. V rodině se postupně učí chápat role ostatních členů a rodiče symbolizují dětský vzor, se kterým se ztotožňuje.²⁴

1.2.5 Školní období

Do dětského vývoje vstupuje nový významný faktor, škola. Školní období začíná šestým rokem dítěte. Od šestého do devátého roku mluvíme o mladším školním věku. Dítě se učí psát, počítat, začleňuje se do třídy a učí se novému způsobu života. Střední školní věk probíhá od devíti do dvanácti let. Dítě vstupuje na druhý stupeň základní školy a jedná se o období relativního klidu a rozvíjení schopností dítěte. Proto jej Erikson označil jako fázi citové vyrovnanosti. Starší školní věk probíhá v rozmezí dvanácti až patnácti let, končí tedy s povinnou školní docházkou. Zde dochází k započatí období pubescence.

Pro dítě je školní období významnou změnou. Musí splnit požadavky ke vstupu do školní třídy. Mělo by mít dostatečně rozvinuté motorické i kognitivní funkce, schopnost udržení pozornosti, komunikace a dodržování pravidel chování. V tomto období přichází fáze konkrétních logických operací, jak ji nazval Piaget, kdy se dítěti změní uvažování, což je předpokladem pro zvládnutí učiva ve školním prostředí. Dítě se stává schopné větší objektivity a přesnosti. Také jsou školáci schopni lépe porozumět souvislostem a rozvíjí se jejich induktivní uvažování. Vlivem výuky se rozvíjí čtení, psaní, počítání, ale také mluva dítěte. V emoční složce dítěte dochází k rozvoji emoční regulace a stability. Dítě se stává více odolné vůči zátěži. Narůstá emoční inteligence, dítě umí lépe rozlišovat emoce a popisovat je, také chápe emoce jiných lidí. V socializační sféře dítě ještě hlouběji rozvíjí vztahy mimo rodinné prostředí a připravuje se na dospělý život. Rodina tvoří podpůrný systém školáka a představuje pro dítě vzor toho, jak se chovají dospělí. Narušení rodinné dynamiky může dítě rozhodit. Takovým narušením je například rozvod. Ve školním období se rozvíjí osobnost dítěte. Z jeho zkušeností, názorů ostatních lidí a emočního přijetí vychází jeho sebepojetí. Je už schopné se porovnávat s ostatními. Motivováno je často dobrým hodnocením a projevy přijetí od svých rodičů. Nabývá ale jeho význam příslušnosti ke skupině jeho vrstevníků a rozvíjí se jeho osobnostní vlastnosti.

25

1.2.6 Dospívání

Období komplexních proměn v osobnosti přichází zhruba od desátého roku až po rok dvacátý. Jindy se uvádí podle prvních známek pohlavního zrání. Rozděluje se na období pubescence, které se nachází mezi jedenácti a patnácti lety, a období adolescence, které uvádí Langmeier v rozsahu od patnácti do dvaceti dvou let.²⁶

²⁴ VÁGNEROVÁ, Marie a LISÁ, Lidka. *Vývojová psychologie: Dětství a Dospívání*. Karolinum, 2021, s 203-250. ISBN 978-80-246-4961-0.

²⁵ VÁGNEROVÁ, Marie a LISÁ, Lidka. *Vývojová psychologie: Dětství a Dospívání*. Karolinum, 2021, s 267-373. ISBN 978-80-246-4961-0.

²⁶ LANGMEIER, Josef a KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie. 2., aktualiz. vyd. Psyché (Grada)*. Praha: Grada, 2006, s 142-145. ISBN 80-247-1284-9.

Jde o psychicky náročné období. Následkem hormonálních změn se objevují první sekundární pohlavní znaky, mění se tělo tak, aby bylo schopné následné reprodukce. Tělesná atraktivita začíná být důležitým faktorem v sociálním prostředí. Rozvíjí se vyjadřování vlastní identity, například i skrze oblékání. Dochází také k vývoji myšlení, kdy dospívající jsou schopni přemýšlet abstraktně, hypoteticky a unesou větší tíhu informací. Poznatky dokážou zobecňovat, dochází tak k induktivnímu uvažování. Socializace nabývá nové podoby, postupně se dospívající jedinci odpoutávají od své rodiny a jsou více závislí na vrstevnících. Také jejich motivace se spíše bude odvíjet od nich samotných či názorů vrstevníků. V komunikaci se mění a více a více připomíná běžnou konverzaci mezi dospělými. Adolescenti bývají radikální a mají touhu se vyčlenit ze společnosti. Jejich emoční reakce jsou velmi proměnlivé. Ke konci adolescence se emoce ustálí a zlepší se emoční regulace. Stávají se samostatnými jedinci.²⁷

1.3 Kvalita dětství

Vymezení kvality dětství nemá jednoznačnou definici. Kvalitu dětství můžeme definovat podobně jako kvalitu života, která se ale týká pouze jednoho úseku tohoto procesu. Nejedná se tedy pouze o synonymum související s dobrým zdravotním stavem, ale s více důležitými faktory. Světová zdravotnická organizace (WHO) se svým projektem týkajícím se světové kvality života (WHOQOL) založila svůj koncept na několika faktorech kvality života, a to na faktorech fyzických, psychických, na stupni nezávislosti, sociálních vztazích, prostředí a spiritualitě.²⁸

Dále lze kvalitu dětství definovat dle míry naplněných potřeb, které lze odvodit od Maslowovy pyramidy potřeb či dle jiných rozdělení, jak bylo uvedeno v kapitole č. 1.1. Zajišťování těchto potřeb je v našem státě navázáno i na právo.

Z právního hlediska se lze odkázat na naplnění rodičovských povinností. Dle paragrafu §858 občanského zákoníku 89/2012 je povinností rodičů zajistit, *péči o dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, v ochraně dítěte, v udržování osobního styku s dítětem, v zajišťování jeho výchovy a vzdělání, v určení místa jeho bydliště, v jeho zastupování a spravování jeho jměn*²⁹ Nebo také na zákon č.359/1999 Sb. O sociálně právní ochraně dětí, kterým se mimo jiné rozumí: „ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu.“ Nesplnění těchto potřeb určených zákonem může značně negativně ovlivnit kvalitu dětství.³⁰

V hodnocení kvality dětství je ale i zcela subjektivní faktor. Je to pohled dítěte samotného na jeho prožité dětství. Může se řídit podle některých objektivnějších faktorů, ale přikládat jim jinou míru důležitosti. Pro někoho může být nejdůležitějším faktorem fyzické zdraví, pro jiného prostředí, ve kterém vyrůstal. Podstatné je, jak své dětství vnímá individuální jedinec. Na

²⁷ VÁGNEROVÁ, Marie a LISÁ, Lidka. *Vývojová psychologie: Dětství a Dospívání*. Karolinum, 2021, s 373-408. ISBN 978-80-246-4961-0.

²⁸ PROGRAMME ON MENTAL HEALTH: WHOQOL User Manual. Online. 1998. Dostupné z: https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/77932/WHO_HIS_HSI_Rev.2012.03_eng.pdf?sequence=1. [cit. 2024-12-04].

²⁹ ČESKO. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010–2024 [cit. 4. 12. 2024]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>

³⁰ ČESKO. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010–2024 [cit. 5. 12. 2024]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>

subjektivní reflexi dětství vybraných jedinců, kteří jsou v dnešní době také v roli rodiče, se dále podíváme v praktické části této diplomové práce.

2. Rodina, rodičovství a vliv rodinného prostředí na dítě

2.1 Rodina

Rodina je obtížně definovatelný pojem. Sociologicky lze rodinu definovat jako nejdůležitější společenskou skupinu, která je základem pro stát, hlavně ze svého biologického reprodukčního hlediska.³¹ Matoušek říká: „*Kromě toho, že je rodina biologicky významná pro udržení lidstva, je také základní jednotkou každé lidské společnosti*“ Z hlediska psychologie je rodina definována rozlišně, Helus ji popisuje jako: „*Jednou ze základních strukturálních složek společnosti a složkou zcela základní, pokud jde o zajišťování péče o děti a mládež, zejména pak o vytváření prvopočátečních předpokladů rozvoje osobnosti v socializačním procesu.*“³² Naproti tomu Langmaier a Kňourová rodinu popisují jako: „*Institucionalizovaná biosociální skupina, vytvořena přinejmenším ze dvou členů odlišného pohlaví, mezi nimiž neexistuje pokrevní pouto, a z jejich dětí.*“

V dnešní době tomu ale úplně tak není. Je třeba si uvědomit, že dnes se společensky za rodinu nepovažuje pouze soužití muže, ženy a jejich dětí. Je možné se setkat například se soužitím biologických potomků, ale i adoptivních dětí. Dále jsou zde možnosti pěstounství nebo umělého oplodnění. Sňatek již v dnešní době také není podmínkou pro rodinné soužití. Rozšiřují se rodiny bez manželského svazku nebo také rodiny, které svazek uzavřít nemohou. Přestože česká legislativa neumožňuje sňatky homosexuálním párům, neznamená to, že takové páry nemohou zakládat rodiny.

Pro dnešní standardy pravděpodobně nejlépe funguje definice od Odehnala, která zní: „*Rodina je jakýmsi nejuniverzálnějším socializačním činitelem, který poskytuje jedinci identifikační vzory, seznamuje ho s předpokládaným chováním pro mužskou a ženskou roli. Učí jedince reagovat žádoucím způsobem v procesu interakce a umožňuje mu praktické ověření získaných dovedností v rámci rodiny. Uplatňuje se jako regulátor chování jedince a poskytuje mu společensky žádoucí normy. Pod vlivem rodinného působení se vytváří postoj k personálnímu okolí, sobě samému i společnosti obecně*“³³

2.1.1 Funkce rodiny

Důležité je, aby rodina naplňovala určité funkce, které lze popsat jako soubor aktivit, jež zajišťují uspokojení potřeb všech jejích členů. Naplňování těchto funkcí závisí nejen na mravní

³¹ FIŠEROVÁ, Vlasta. Rodina. Online. 2018. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Rodina>. [cit. 2024-12-05].

³² HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy: sociální souvislosti života, socializace osobnosti, sociální psychologie rodiny, výuka jako řízená socializace, komunikace ve výuce, škola a společnost*. Pedagogika. Praha: Grada, 2007, s 135. ISBN 978-80-247-1168-3.

³³ SLAMĚNÍK, Ivan a VÝROST, Josef. *Aplikovaná sociální psychologie I*. Praha: Portál, 1998, s.304. ISBN 80-7178-269-6.

stránce členů, ale také na ekonomické situaci rodiny. Tyto funkce jsou navzájem provázány a dohromady tvoří jednotný a kompletní celek.³⁴

2.1.1.1 Funkce biologicko-reprodukční

Ze společenského hlediska rodina zajišťuje nezbytnou roli v oblasti reprodukce. Bez této reprodukční funkce rodiny by rozvoj společnosti nebyl možný. Nejedná se tedy pouze o jakési uspokojování biologických sexuálních potřeb, ale i o rozšiřování společnosti.

2.1.1.2 Funkce socializačně-výchovná

Funkce socializačně-výchovná má v rodině nezastupitelnou váhu. Rodina učí své dítě, jakým způsobem se chovat ve společnosti. Dítě je rodinou postupně připravováno na dospělý život mezi ostatními lidmi kolem sebe. Nejen, že se dítě učí společenskému chování, ale také si osvojuje vlastní hodnoty a postoje k životu.

2.1.1.3 Funkce ekonomicko-zabezpečovací

Jako základní jednotka státu má rodina v rámci ekonomické stránky nepopiratelnou sílu. Členové rodiny se svými pracovními pozicemi zapojují do funkce ekonomiky státu, zároveň je rodina výrazným ekonomickým konzumentem. Současně se dítě od své rodiny učí v rámci přerozdělování peněz v rodině. V této formě je zde i určitá péče o členy své rodiny. Rodina může finančně vypomáhat vzdálenějším členům rodiny a naopak.

2.1.1.4 Funkce sociálně-psychologická

Už jen to, že členové rodiny pocítují nějakou sounáležitost v rámci rodiny, napomáhá naplnit tuto funkci. Je zde důležitý i pocit lásky a bezpečí, pocit, že se mají členové rodiny na koho spolehnout a o koho opřít. Mimo jiné je rodina prvním sociálním prostředím, kde si dítě trénuje své sociální a komunikační schopnosti. Stává se prvním modelem společnosti, a připravuje ho na sociální život.³⁵

2.1.2 Typy rodin a jejich charakteristiky

Typologie rodin lze určovat na základě mnoha faktorů. Mezi takové faktory patří velikost rodiny, její funkčnost, úplnost nebo původ.

³⁴ DUNOVSKÝ, Jiří. *Dítě a poruchy rodiny*. Hálkova sbírka. Praha: Avicenum, 1986, s.59. ISBN 08-040-86.

³⁵ KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk – prostředí – výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001, s. 79-82. ISBN 8073150042.

2.1.2.1 Na základě velikosti rodiny

Kraus svou typologii zakládá dle kritérií, jako je třeba velikost rodiny. Zde můžeme zařadit rodinu nukleární. Nukleární rodina je tvořena rodiči a jejich dětmi. Je to nejužší, nejzákladnější rodinná jednotka.

Dále pak rodinu rozšířenou. Ta může být složena z prarodičů, sester, manželek, strýců a dalších rodinných příslušníků.

2.1.2.2 Na základě funkčnosti rodiny

Podle funkčnosti můžeme rodinu rozdělit na funkční. Tedy na rodinu takovou, která je vhodná pro dítě. Plní své funkce, naplňuje potřeby a zajišťuje tak dobrý vývoj.

Dalším stupněm je rodina problémová, to je sice rodina s obtížemi a poruchami v rodinném systému ale ne do takové míry, aby samotný systém ohrožovaly. Taková rodina si může pomoci sama

Třetím stupněm je rodina dysfunkční. U této rodiny jsou problémy závažnějšího charakteru. Tyto problémy se mohou týkat jedné nebo i více funkcí, které má rodina zajišťovat. Taková rodina si není schopna pomoci sama a měla by vyhledat pomoc zvenčí.

Nejzávažnějším stupněm je rodina afunkční. Ta neplní své rodinné funkce a je tedy výrazným ohrožením správného vývoje dítěte. V takovém případě bývá řešením odebrání dítěte z rodiny a předání do péče institucí či náhradní rodinné péče.³⁶

2.1.2.3 Na základě původu rodiny

Dále na základě původu rodiny lze zařadit rodinu prokreační, tedy takovou rodinu, kterou si jedinec nově zakládá, a poté rodinu výchozí, což je rodina, do které se jedinec narodil.³⁷

Díky změnám v současné společnosti lze mluvit i o rozdělení na tradiční a moderní rodinu. Toto rozdělení není výsledkem jednoho teoretika, ale spíše koncept, který vychází z širšího sociologického výzkumu sociálních změn. Mezi sociology zabývajícími se rodinou patří například Giddens či Durkheim.³⁸

³⁶ MATĚJČEK, Zdeněk. Dítě a rodina v psychologickém poradenství. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, s. 223. Knižnice psychologické literatury. ISBN 80-042-5236-2.

³⁷ KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008, s. 80. ISBN 978-80-7367-383-3.

³⁸ FIŠEROVÁ, Vlasta. *Sociologie rodiny*. Online. 2018. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Sociologie_rodiny. [cit. 2024-12-05].

2.1.2.4 Na základě úplnosti

Pod pojmem úplná rodina rozumíme základní nukleární rodinu, tedy rodiče a jejich děti. Pokud ale jeden z rodičů chybí, mluvíme již o rodině neúplné. Dále lze hovořit o rodině nevlastní, která vzniká, když jeden z partnerů má děti z předchozího manželství.³⁹

2.1.2.1 Tradiční rodina

Pod pojmem tradiční rodina si lze představit mnoho historických období. Ve feudální společnosti byla typická rodina s mnoha dětmi, která byla připravena na práci na poli. Jednalo se o sňatek muže a ženy, jehož účelem bylo zplození co nejvíce pracujících dětí. O sňatku rozhodovali rodiče nevěsty a ženich i jeho rodina museli dokázat finanční zabezpečení. Sňatek se konal v momentě, kdy ženich zajistil bydlení a prokázal, že je peněžitě připraven se o rodinu postarat. Bylo běžné, že v jedné domácnosti nebydlela pouze nukleární rodina, ale i ta rozšířená.⁴⁰

V padesátých letech dvacátého století ženy začaly pracovat na své kariéře. Tím se změnil standard toho, jak tradiční rodina vypadala a jak fungovala domácnost. Matky už nezůstávaly pouze doma, aby se staraly o děti. Po mateřské dovolené své děti odkládaly na hlídání do institucí či příbuzným. Mateřství bylo ale stále vnímáno jako období, kterým si musí každá žena projít, a muž je tou hlavou rodiny, která musí domácnost finančně zajistit.⁴¹ Manželství bylo vnímáno jako něco samozřejmého, pouhé období života, které si každý zažije. Bylo pohrdáno těmi, kteří v manželství nebyli. Od středověku přišlo pár zásadních změn. Výběr partnera již nebylo rozhodnutí rodičů, ale ženy, která do manželství vstupuje. Stále však byl společenský předpoklad nějaké finanční zajištěnosti manžela, ale už ne tak pevně formálně daný. Předmanželský sex přestával být tabu a předpokládalo se, že bude prováděn i na začátku vztahu. Děti již nebyly počaté za účelem pracovní síly, byly spíše přínosem společného hospodaření. A stále v manželství existoval předpoklad, že sezdaní lidé eventuálně děti mít musí.⁴²

Tradiční rodina není jednotným pojmem. Někteří si představí rodinu z období svých prarodičů, jiní mohou přemýšlet až do období středověku. Často je tradiční rodinou myšlena predominantní mužská role v domácnosti, manželství a děti. V jiných případech může být myšlenka tradiční rodiny založena na křesťanských základech, nebo na myšlence toho, že rodina je základem státu, jak to společnost učil komunistický režim. Jisté ale je, že pohled na rodinu se v průběhu let měnil a vyvíjel, a nynější období na tom není jinak.

2.1.2.2 Moderní rodina

Co je dnes moderní rodinou, může být zítra vnímáno jako rodina tradiční. Proměnlivost toho, co si pod pojmem moderní rodina představí, může být neuchopitelná. Ve dvacátém prvním století se vyskytují specifické trendy, které tuto modernizaci rodiny dobře vystihují. Jedním

³⁹ JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2007, s.207. ISBN 978-80-7367-269-0.

⁴⁰ STANISLAV, Střelec. *Kapitoly z rodinné výchovy*. Praha: Fortuna, 1992, s.74. ISBN 80-85298-84-8.

⁴¹ MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999, s. 21. ISBN 80-85850-75-3.

⁴² GIDDENS, A. *Unikající svět: Jak globalizace mění náš život*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000, s. 77-78. ISBN 80-85850-91-5.

z těchto trendů je odkládání mateřství. ⁴³Podle dat ČSÚ za rok 2023 bylo 91 149 dětí. Když tento počet porovnáme s výsledky před třiceti lety, v roce 1993 se narodilo 121 025 dětí, což je obrovský pokles. Věk matek se ale naopak zvyšuje. Za rok 2023 byl průměrný věk matky při narození dítěte 30,4 let.⁴⁴Avšak v roce 1993 bylo matkám průměrně 25 let.⁴⁵

Co stojí za tímto posunem? Jednou z příčin může být další rozšiřující se trend, a to vzdělanost a zaměstnanost žen. Muž již není ve většině případů jediným živitelem rodiny. Ženy se musí rozhodovat mezi svou kariérou a dětmi. Často jde o těžké vyrovnávání pracovních ambicí a chťiče založit si nebo se starat o rodinu. Což může být velmi náročným úkolem. Boří se tradiční dělba práce v domácnosti na mužskou a ženskou. A muži se postupně stávají aktivnějšími členy v boji o vyrovnání chodu domácnosti. Jejich úkolem již není pouze zajišťování peněz pro rodinu, ale také dělba práce s partnerkou.

Mimo jiné se mění i forma rodinného života. Už není typickým předpokladem, že nukleární rodina je tvořena z manželů a jejich dětí. Za rok 2023 rozvodovost v České republice dosahuje 37,1 %. Mimo jiné klesá i uzavírání sňatků, z 50 768 sňatků v roce 2016, v roce 2023 jich bylo uzavřeno pouze 48 268.⁴⁶ Jinak řečeno, manželství se již nepovažuje za podmínku společného soužití dvou partnerů s dětmi. Proto je i rozvod či život bez sňatku běžnější pro moderní rodinu. Mimo heterosexuální páry, stává se běžnější soužití homosexuálních párů s dětmi.⁴⁷

Dalším převažujícím trendem v rodině je změna v rozhodování se o rodičovství. Ženy se v nynější době musí rozhodnout, zda jsou ochotné podstoupit očekávané ztráty přicházející s mateřstvím. Může jít o finanční zátěž, zpomalení kariéry či omezenost osobní svobody aj. Jsou i běžnější ženy, které se rozhodnou děti nemít, na které není nahlíženo negativně s takovou silou, jako tomu bylo kdysi.

Tyto trendy ukazují na sílící individualismus. Zájmy jedince jsou upřednostňovány před zájmy skupiny. Čemuž přispívá i dnešní styl života zaměřený převážně na výkon. I dítě je více bráno jako individuální bytost, než tomu bylo kdy dříve. Bere se v potaz, že čím méně dětí, tím lépe se jim rodiče mohou věnovat. Moderní rodina má svá úskalí. Rodiče mají dítě častěji v případě, že ho opravdu chtějí ale kombinovat rodinu a kariéru je obtížné. Rodiče mají dnes v rodině vyváženější role, které spolupracují. Mohou si pečlivěji vybrat svého partnera a kultivovat svůj vzájemný partnerský vztah. Naopak žijeme v době, kdy je jednodušší než kdy dříve svého partnera jednoduše vyměnit. Je zde sice větší svoboda ale často menší touha na vztahu pracovat.⁴⁸

⁴³ KIMPLOVÁ, Tereza; NĚMCOVÁ, Leona a SVOBODA, Jan. *Psychologie rodiny*. Psyché. Praha: Grada, 2023, s. 13. ISBN 978-80-271-3064-1.

⁴⁴ Narození. Online. *Český statistický úřad*. 2024. Dostupné

z: <https://csu.gov.cz/narozeni?pocet=10&start=0&podskupiny=133&razeni=-datumVydani>. [cit. 2024-12-08].

⁴⁵ Průměrný věk žen při narození dítěte v letech 1950-2019. Online. *Český statistický úřad*. Dostupné z: <https://csu.gov.cz/prumerny-vek-zen-pri-narozeni-ditete-v-letech-1950-2019>. [cit. 2024-12-08].

⁴⁶ Sňatky, rozvody. Online. *Český statistický úřad*. Dostupné z: <https://csu.gov.cz/snatky-rozvody?pocet=10&start=0&podskupiny=135&razeni=-datumVydani>. [cit. 2024-12-08].

⁴⁷ KIMPLOVÁ, Tereza; NĚMCOVÁ, Leona a SVOBODA, Jan. *Psychologie rodiny*. Psyché. Praha: Grada, 2023, s. 14-15. ISBN 978-80-271-3064-1.

⁴⁸ KIMPLOVÁ, Tereza; NĚMCOVÁ, Leona a SVOBODA, Jan. *Psychologie rodiny*. Psyché. Praha: Grada, 2023, s. 16-20. ISBN 978-80-271-3064-1.

2.1.3 Vliv rodinného prostředí na dítě

Rodinné prostředí je pro dítě prvním modelem společnosti. Učí se zde dobrým mravům, základům společenského chování, mezilidské komunikaci a mnoha dalšímu. Tomu se učí převážně nápodobou, proto je pozitivní rodinná jednotka klíčová v jeho životě. Je to jeho hlavní podpůrný systém, od kterého se učí a do jisté míry osamostatňuje. Působí zde několik faktorů, jako je počet dětí v rodině, věk či vzdělání rodičů a jejich kultura. Rodinné prostředí má na dítě dobrý vliv, pokud plní své funkce.

V roce 2024 byla zveřejněna vědeckým časopisem „*International Journal of Education and Humanities*“ studie týkající se vlivu rodinného výchovného prostředí na dětské emoce a chování. Závěr této studie zmiňuje, že klíčovým faktorem pozitivního vlivu na dítě v rodinném prostředí není pouze vřelost a podpora, tedy místo, kde se dítě cítí bezpečně a milováno, ale také racionálnost rodičovství. Dítě vychované racionálně chápe, jaké má hranice, porozumí sociálním situacím a svým emocím. Studie ale také zmiňuje důsledky negativního rodinného prostředí. Prostor nepřátelské či až zanedbávající ohrožuje děti emočními problémy a problémy s chováním. Takové problémy mohou být například deprese, úzkost, agrese či sociální vyhýbání.⁴⁹

Další studie z roku 2018, která byla publikována v časopise „*Journal of Elementary Education*“, byla zaměřena na vliv rodiny na vývoj dětí. V této studii je mimo jiné také zmíněno aktivní zapojení rodičů do života dítěte, což je považováno za velmi podstatný faktor pozitivního rodinného prostředí. Studie také upozorňuje na odlišnost v roli rodiny v různých vývojových stádiích života. Zdůrazňuje, že pozitivní rodinné prostředí má výraznou úlohu, kterou nelze podceňovat.⁵⁰

Studie z roku 2024, zveřejněná deníkem „*International Journal of Social and Education*“, se zaměřila na vztah rodinného prostředí a akademické výsledky dětí. Studie dospěla k závěru, že pozitivní rodinné prostředí má mimo jiné vliv i na akademické výsledky dětí. Důležitá je emocionální podpora poskytovaná rodinou, zapojení rodičů do vzdělávacího procesu a zajištění bezpečného a podporujícího prostředí, které pomáhá zvyšovat sebedůvěru dětí a motivuje je k úspěchu.⁵¹

Pozitivní rodinné prostředí mohou narušit různé negativní rodinné vlivy. Jedním z nich je například špatný rodičovský vzor. Dítě si může díky takovému vzoru osvojit nežádoucí způsoby chování. Může přijmout negativní způsob života rodiče skrze nápodobu a začne se s ním identifikovat. Negativní důsledek může mít mimo jiné i velikost rodiny. Ve velkých rodinách je totiž obtížnější komunikovat a dítěti nemusí být věnována dostatečná pozornost, ať už pro vzdělání, či výchovu.⁵² Negativně působí i nejednotná výchova, kdy babička může vnuka vychovávat autoritativně, zatímco rodiče liberálně.⁵³ Vytváří v dítěti zmatek, protože na něj mají odlišné požadavky. Toto byl pouze výběr některých možných negativních vlivů v

⁴⁹ WU, Shu. The Influence of Family Nurturing Environment on Children's Emotions and Behaviors. Online. 2024. Licence: CC BY 4.0. Dostupné z: <https://doi.org/10.54097/ca4kqt80>. [cit. 2024-12-08].

⁵⁰ ROOSTIN, Erna. FAMILY INFLUENCE ON THE DEVELOPMENT OF CHILDREN. Online. 2018. Licence: CC BY-SA 4.0. Dostupné z: <https://doi.org/10.22460/pej.v1i1.654>. [cit. 2024-12-08].

⁵¹ HAUMAHU, Cynthia. INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL AND EDUCATION. Dostupné z: <https://btqur.or.id/index.php/injosedu/article/download/132/153>. [cit. 2024-12-09].

⁵² TRAIN, Alan. *Nejčastější poruchy chování dětí: jak je rozpoznat a kdy se obrátit na odborníka*. Praha: Portál, 2001, s. 59. ISBN 80-7178-503-2.

rodinném zázemí. Negativních vlivů vycházejících z rodinného prostředí je však nespočet. Dále to může být například rozvod, týrání či zanedbávání, konflikty v rodině a jiné.⁵⁴

2.1.4 Vliv širší společnosti na vývoj dítěte

Zásadní vliv rodinného prostředí byl v předchozí kapitole zdůvodněn, ale jak ovlivňuje dítě prostředí mimo rodinu? Tímto je myšleno jakékoliv prostředí, se kterým se dítě pravidelně setkává mimo rodinu. Může se jednat o mateřskou školkou či zájmové kroužky ale převážně se jedná o školu. Škola je nejčastějším prostředím v životě dítěte mimo rodinu. Setkává se zde s vrstevníky, s učiteli, vychovateli a jinými pedagogickými pracovníky. Učí se soběstačnosti, tráví čas v novém, cizím prostředí.

Setkávání s vrstevnickými skupinami dítěti umožňuje získat zkušenosti s interakcí osob, které si nejsou, jakkoliv společensky nadřazené. Učí se řešení konfliktů, prosazování názorů, hledání kompromisů a konfrontuje se s nezdarem, což je také důležitá zkušenost. Má touhu do nějaké skupiny patřit, což může být negativním i pozitivním vlivem. Špatná vrstevnická skupina totiž může normalizovat nespolečenské chování. Vědecký článek publikovaný v roce 2015 Markem D. Holderem a Benem Colemanem se zabývá tématem dětských přátelství a jejich pozitivního vlivu na životní pohodu. Článek zdůrazňuje nejen význam přátelství pro štěstí dětí, ale také nuance spojené s přátelstvím. Upozorňuje, že negativní přátelství svádějí k jevům, jako je šikana, rizikové chování nebo antisociální aktivity, které mohou ohrozit pohodu dítěte.⁵⁵

Ve formování osobnosti jedince má důležitou roli také pedagog. Velmi důležitá je motivace dítěte, která vychází ze zájmu. Rozvíjení zájmu, a tudíž i motivace dítěte, má velmi důležité místo jak ve vzdělávání, tak ve výchově. Ze studie publikované v roce 2022 týkající se vlivu školního prostředí na utváření charakteru žáka vyplývá, že na charakter nemají vliv pouze jeho vrstevníci ale i učitelé. V rámci výzkumu na konkrétní škole, autoři studie dospěli k závěru, že klíčová je u učitelů morální stránka, která je vzorem pro děti, kvalitní výuka, trpělivost a ochota se přizpůsobit potřebám žáka. Studie ale také zmiňuje, že negativní vliv na děti může mít například výuka v pozdních hodinách, která negativně ovlivňuje pozornost a chování dětí. Tudíž je těžší pro učitele s žáky pozitivně pracovat.⁵⁶

2.2. Rodičovství

Typickým předpokladem rodičovství je monogamní vztah ženy a muže. Podle občanského zákoníku č.89/2012 Sb. je matkou dítěte žena, která dítě porodila, a otcem muž, který byl určen souhlasným prohlášením matky a tohoto muže.⁵⁷ Často je rodina a rodičovství popisováno

⁵⁴ TRAIN, Alan. *Nejčastější poruchy chování dětí: jak je rozpoznat a kdy se obrátit na odborníka*. Praha: Portál, 2001, s. 49. ISBN 80-7178-503-2.

⁵⁵ HOLDER, Mark a COLEMAN, Ben. Children's Friendships and Positive Well-Being. Online. 2015. Dostupné z: https://doi.org/10.1007/978-94-017-9603-3_5. [cit. 2024-12-08].

⁵⁶ NURLAILAH, Nurlailah a ARDIANSYAH, Hen. The Influence of the School Environment on Character Form Students in PKN Lessons. Online. Licence: CC BY 4.0. Dostupné z: <https://doi.org/10.24815/jr.v5i2.27347>. [cit. 2024-12-08].

⁵⁷ ČESKO. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010–2024 [cit. 8. 12. 2024]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>

z ohledu na biologii. Rodičovství se ale také týká i toho nebiologického základu. Je řeč například o asistované reprodukci nebo o osvojení.

Často byly rodičovské schopnosti a dovednosti vnímány jako něco přirozeného. Něco, co každý přirozeně umí a k čemu směřuje. Ale v předchozích kapitolách bylo již zmíněno, že věk, kdy se lidé stávají rodiči, se zvyšuje a někteří se rodiči nikdy stát nechtějí. Matějček ve své publikaci již z roku 1996 zmiňuje, že: „*Rodičovské postoje se vyvíjejí během soužití s dítětem, dokonce už během těhotenství, kdy se rodiče na dítě těší a připravují.*“ Zastává tedy názor, že rodičovské schopnosti nejsou vrozené, ale získané. Základy rodičovských postojů vidí ve zkušenostech v rodině dítěte. Dítě, které rodinu nemá, jako například děti, které vyrůstaly v dětských domovech, je ohrožené tím, že se jim nedostatečně vyvine jejich vlastní rodičovský postoj. Zároveň ale nepopírá, že s dostatkem pomoci a péče i tyto děti mohou být dobrými rodiči.

Jedním z nejdůležitějších faktorů rodičovství, je zájem o dítě. Ať už se tedy jedná o biologické rodičovství či nikoliv, jak říká Matoušek, citují: „*Rodina je unikátní nenahraditelnou institucí proto, že nejlepším možným způsobem spojuje specifické a univerzální. Bez osobního, vysoce angažovaného zaujetí rodičů na osudu dětí by se děti vychovávat nedaly.*“⁵⁸

2.1.2 Náhradní rodičovství

Ve společnosti se nachází případy rodičů, kdy se o děti nemohou či nechtějí starat. Může tomu tak být z různých důvodů, jako je nemoc rodičů, smrt rodičů, zanedbávání dítěte a podobně. V takovém případě přichází náhradní rodinná péče. Občanský zákoník č. 89/2012 zdůrazňuje, že pokud se o dítě nemohou či nechtějí starat jeho rodiče, svěřeni dítěte do péče jiné osoby musí být rozhodnuto v zájmu dítěte. Dále také zmiňuje náhradní rodičovskou péči jako preferovanou volbu oproti výchově ústavní.⁵⁹ Cílem náhradní rodinné péče je zajistit individuální péči o dítě po dobu, po kterou o něj nemůže pečovat jeho rodina. O takových případech rozhoduje soud.

2.1.2.1 Pěstounská péče

Pěstounská péče funguje na základě rozhodnutí soudu. Ten svěří dítě pěstounovi, jestliže je to v zájmu dítěte. Což znamená, že pěstoun nabízí svou péči a s rozhodnutím soudu souhlasí. Dítě může být svěřeno nejen jednotlivci, ale i do společné pěstounské péče manželského páru. O zrušení pěstounské péče může pěstoun požádat soud, jinak se péče ruší pouze z vážných důvodů. Pěstouni mají nárok na dávky pěstounské péče a zaopatřovací příspěvky, jako je například odměna pěstouna či příspěvek na úhradu potřeb dítěte.⁶⁰

Pěstouni s rozhodnutím soudu nabývají povinnosti a práva k dítěti svěřenému do pěstounské péče. Přiměřeně vykonávají práva a povinnosti rodičů. Rozhodují o běžných záležitostech, mají právo dítě zastupovat i spravovat jeho jmění. Biologičtí rodiče mají ale stále právo být informováni o podstatných záležitostech týkajících se jejich dítěte, a pokud soud nerozhodne

⁵⁸MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3., rozš. a přeprac. vyd. Studijní texty, sv. 3. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, s 8. ISBN 80-86429-19-9.

⁵⁹ČESKO. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010–2024 [cit. 8. 12. 2024]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>

⁶⁰Dávky pěstounské péče a zaopatřovací příspěvky. Online. *Úřad práce ČR*. 2023. Dostupné z: <https://www.uradprace.cz/davky-pestounske-pece-a-zaopatrovaci-prispevky1>. [cit. 2024-12-08].

jinak, zůstává jim vyživovací povinnost k dítěti. Rodiče zůstávají zákonnými zástupci dítěte a v potřebných případech se obracejí na ně. Pěstoun vyživovací povinnost vůči dítěti nemá. Rodič má stále právo se svým dítětem stýkat a pěstoun mu to musí umožnit.⁶¹ Pěstounskou péči rozlišujeme dle původních vazeb na:

a) Zprostředkovanou pěstounskou péči

Dítěti je vybrána nejvhodnější osoba pro pěstounskou péči prostřednictvím krajského úřadu. Nenachází se zde žádné rodinné či blízké vztahy. Jedná se o pěstouny, kteří byli zařazeni do evidence a prošli si odbornou přípravou.

b) Nezprostředkovanou pěstounskou péči

Nezprostředkovanou pěstounskou péči poskytuje osoba blízká, ať už z jeho sociálního okolí, či z rodinných kruhů. Tento pěstoun neprošel přípravou a posouzením krajského úřadu.

2.1.2.2 Pěstounská péče na přechodnou dobu

Pěstounská péče na přechodnou dobu může trvat maximálně rok. Jsou zde i výjimky, když například do péče téhož pěstouna jsou později svěřeni i sourozenci dítěte. Dítě bývá svěřeno do pěstounské péče na přechodnou dobu v případech, pokud rodiče nemohou ze závažných důvodů o dítě pečovat.⁶² Poskytuje se rodičům čas na to, aby si srovnali životní podmínky na výchovu dítěte. Po uplynutí pěstounské péče může biologický rodič dát souhlas k osvojení. Soud ale také může rozhodnout, že souhlas biologických rodičů k osvojení dítěte není třeba. Pokud je dítě v pěstounské péči na přechodnou dobu, soud musí každé tři měsíce přezkoumat situaci dítěte, k tomu využívá zprávy od příslušného pracovníka OSPOD.⁶³

2.1.2.3 Péče jiné osoby, svěřenectví

Tato forma náhradní rodinné péče je upravena v občanském zákoníku č. 89/2012. Soud svěřuje dítě do péče jiné osoby v případě, že se o dítě nemůže starat žádný z rodičů ani jeho poručník. Pečující osoba musí mít trvalé bydliště v České republice a dát souhlas s péčí o dítě. Soud často dává přednost příbuzným v tomto typu péče. Svěřenectví má podobná práva a povinnosti jako pěstounská péče, jako je rozhodování v běžných záležitostech dítěte či informování biologických rodičů. Dítě nacházející se ve svěřenecké péči má nárok na výživné, toto výživné je vypláceno pečující osobě od rodičů dítěte.⁶⁴

⁶¹ KIMPLOVÁ, Tereza; NĚMCOVÁ, Leona a SVOBODA, Jan. *Psychologie rodiny*. Psyché. Praha: Grada, 2023, s. 85-87. ISBN 978-80-271-3064-1.

⁶² Formy náhradní rodinné péče. Online. MPSV. 2023. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/formy-nahradni-rodinne-pece>. [cit. 2024-12-08].

⁶³ KIMPLOVÁ, Tereza; NĚMCOVÁ, Leona a SVOBODA, Jan. *Psychologie rodiny*. Psyché. Praha: Grada, 2023, s. 90-91. ISBN 978-80-271-3064-1.

⁶⁴ Rodinné právo v novém občanském zákoníku. Online. *Komise pro aplikaci nové civilní legislativy*. 2013. Dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/MS_brozura_rodinne_pravo.pdf. [cit. 2024-12-08].

2.1.2.4 Poručenství s osobní péčí

Poručenství přichází, dle občanského zákoníku v moment, kdy není žádný z rodičů, který by měl vůči dítěti rodičovskou odpovědnost. Může to být v případech, kdy oba rodiče zemřeli, oba rodiče byli zbaveni rodičovské odpovědnosti, jedná se o dítě nezletilých rodičů aj. Poručník má stejná práva a povinnosti jako rodič, nemá ale vyživovací povinnost. Poručník je často volen soudem z osob, které byly doporučeny rodinou, blízkými či přímo rodiči. Soud nemusí určit poručníkem pouze jednu osobu, může jít také o manželský pár. Pokud je poručenství fyzickou osobou zamítnuto, tuto roli zastupuje orgán sociálně-právní ochrany dětí. Poručník je pod pravidelným dozorem, jednou za rok soudu dokládá důkazy ze správy jeho jmění. Poručník stejně jako pěstoun uzavírá dohodu o výkonu pěstounské péče.

2.1.2.5 Osvojení

Osvojení, též známé pod pojmem adopce, je forma náhradní rodinné péče, která je z právního hlediska viděna stejně, jako by osvojitel byl biologickým rodičem. Tudíž má stejná práva a povinnosti. Po rozhodnutí soudu zanikají všechna práva biologických rodičů a přenášejí se na osvojitele. Osvojitelé jsou zapsáni do matriky jako rodiče dítěte. Dítě získá příjmení svých osvojitelů; pokud si chce zachovat své původní, soud může zvážit zdvojení příjmení. Osvojení může být zrušeno pouze ze závažných důvodů, osvojení nemůže být přerušeno, pokud uplynulo více než tři roky od osvojení. Pokud ke zrušení osvojení dojde, obnovují se práva a povinnosti biologických rodičů.

Pro osvojení dítěte je důležitých několik faktorů, jako je například přiměřený věk osvojitele. Věkový rozdíl mezi osvojitelem a dítětem by neměl být menší než šestnáct let. Pokud chtějí dítě osvojit jako manželský pár, musí dát souhlas oba manželé. Biologičtí rodiče musí dát k osvojení souhlas, jsou ale i případy, kdy jejich souhlasu není potřeba, například když je zjevné, že o dítě nemají zájem. Pokud však dítě dosáhlo alespoň dvanácti let věku, je nutný i jeho souhlas k osvojení.⁶⁵

Protože se k osvojitelům přistupuje stejně jako k biologickým rodičům, nemají nárok na podobné příspěvky jako u pěstounské péče, jako je například odměna pěstouna. Mají však nárok na příspěvky, které se týkají všech ostatních biologických rodin, například na přídavek na dítě.⁶⁶

3. Výchova a citová vazba dítěte

3.1 Výchova

Výchova je pojmem, který se vyskytuje převážně v pedagogice, může se ale překrývat s jinými obory, které s pedagogikou souvisí, jako je například psychologie. Různí autoři výchovu definují odlišně. Čáp definuje výchovu jako: „Výchova se tradičně chápe jako záměrné a

⁶⁵ Formy náhradní rodinné péče. Online. MPSV. 2023. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/formy-nahradni-rodinne-pece>. [cit. 2024-12-08].

⁶⁶ Přídavek na dítě. Online. MPSV. 2024. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/pridavek-na-dite>. [cit. 2024-12-08].

k určitému cíli směřující působení dospělých na děti s použitím výchovných prostředků a metod.“ Čáp ovšem také zmiňuje, že rodiče nejsou jediným faktorem, který na děti působí. Dále dle Čápa mají vliv například učitelé, výchovné instituce, sportovní oddíly a další. Zároveň popisuje výchovu jako vzájemné působení. Vychovávaným se z části stává i sám vychovatel.⁶⁷

I Škoviera ve své publikaci popisuje, že ve své vychovatelské praxi pouze nevychoval ale byl i dětmi sám vychováván. Dále ale také popisuje, že vychovatel vychovává také tím, že je dítětem příkladem, svým vztahem k nim a svými vnitřními hodnotami. O výchově mluví velmi barvitě, v jednom ze svých popisů uvádí výchovu jako kultivaci člověka. Cituji: „O výchově jako o dlouhodobém systematickém procesu kultivace a rozvíjení člověka, který je propojen s vymezeným výchovným cílem.“ S čím si tedy pojem výchova vlastně propojit? Určitě se záměrností a souhrou s jednotlivcem či skupinou, s určením výchovných cílů či s volbou technik. Výchova je souvislá, kontinuální činnost propojená se zkušeností, výchovným ideálem i vychovatelem, formuje poznatky, dovednosti, hodnoty a kultivuje jedince.⁶⁸

3.1.2 Výchovné styly

Výchovné styly, jinak řečeno způsoby, jakými rodiče či pečující osoby vychovávají dítě, se od sebe liší mírou autority, kontroly či podpory, která je použita ve výchově. Odlišné styly mají vliv na to, jak se dítě rozvíjí, jak se formuje jeho chování, postoje či schopnosti.

3.1.2.1 Výchovné styly dle Kurta Lewina

Jedno z neznámějších rozdělení výchovných stylů je podle Kurta Lewina. Na Lewina v tomto ohledu měla největší vliv pravděpodobně jeho emigrace z Německa do USA. Když v Německu žily děti spíše ve stavu podřízenosti k rodičům, ve Spojených státech amerických tomu bylo zcela naopak. Byla zde viditelná snaha, aby se práva dětí co nejdříve vyrovnala právům rodičů. Pro rozdělení výchovných stylů do jednotné typologie provedl experimentální výzkum na skupině žáků od deseti do jedenácti let. Zjistil, že způsob chování a prožívání souvisí s použitým výchovným stylem. A děti si na takový výchovný styl navykou, a po použití jiného stylu i jiným vychovatelem jsou stále ovlivněny předchozím výchovným stylem. Ze svého experimentu zjistil mnoho dalších poznatků. Lewin z těchto zkušeností sestavil tři základní rozdělení stylu výchovy.

a) Autokratický styl

Specifický je vyžadováním úcty k autoritě. Dominují tresty, příkazy a úkoly, a malé pochopení pro potřeby a přání dětí. Tento styl v experimentu vyvolával u dětí napětí a zvýšenou agresivitu. Tento styl vedl k buď apatii dítěte nebo přilnutí k vedoucí osobě.

⁶⁷ ČÁP, Jan. *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*. Psychologie. Praha: ISV, 1996, s.13-14.ISBN 80-85866-15-3.

⁶⁸ ŠKOVIERA, Albín. *Vychovatelství a výchova*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2022, s.11-12.ISBN 978-80-7560-416-3.

b) Demokratický styl

Nazývaný také integrační nebo kooperativní, tento styl je kombinací dvou dalších stylů. Je zde méně přikazování a dítě má prostor vyjádřit svá přání a potřeby. Tento styl kloubí pomoc, autoritu i pochopení či podporu. Často bývá volen jako nejvhodnější ze stylů.

c) Liberální styl

Je zde slabé vedení vychovatele, děti nejsou řízeny vůbec nebo jen málo. Podporuje samostatnost a iniciativu dítěte. Zároveň ho ale netrestá a téměř nekontroluje. Na dítě nejsou téměř kladeny žádné požadavky. Výsledkem tohoto stylu může být nízký výkon dětí a nízká potřeba se zlepšovat.⁶⁹

Obrázek 2 : Typologický model (Čáp,1996)

3.1.2.2 Model dvanácti polí dle Jana Čápa

V českém výchovném rybníčku je také velmi známý model devíti polí dle Čápa a jeho kolegů. Je to analytický model vycházející z původního modelu dvanácti polí, který později v praxi neosvědčil. Tento model obsahuje kolonku vztahu k dítěti, který je rozdělen do tří stupňů, záporný, kladný a střední emoční vztah. To bylo navázáno na výchovné řízení, které bylo rozděleno na silné, střední, slabé a rozporné. Čáp u tohoto modelu popisuje, že sice pomohl v praxi získat některé výzkumné výsledky, ale ukázaly se jeho nedostatky. Takovým nedostatkem v dotazníku byl například střední emoční vztah. Došlo tak k přepracování na model devíti polí.

⁶⁹ ČÁP, Jan. *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*. Psychologie. Praha: ISV, 1996, s.135-145. ISBN 80-85866-15-3.

Způsob výchovy v rodině		Řízení			
		silné	střední	slabé	rozporné
Emoční vztah k dítěti	záporný	1	2	3	4
	střední	5	6	7	8
	kladný	9	10	11	12

Obrázek 3: Model dvanácti polí (Čáp,1996)

3.1.2.3 Model devíti polí dle Jana Čápa

Tento model stále kombinuje emoční vztah rodičů s řízením způsobu výchovy. Emoční vztah je ale rozdělen na záporný, záporně kladný, kladný a extrémně kladný. Řízení zůstává stejné jako v předchozím modelu. Každé pole vyjadřuje jiný vztah k dítěti a jinou sílu řízení.⁷⁰

Emoční vztah	Řízení silné	střední	slabé	rozporné
záporný	1 výchova autokratická, tradiční, patriarchální		2 liberální výchova s nezájmem o dítě	3 pesimální forma výchovy, rozporné řízení se záporným vztahem
záporněkladný	9 výchova emočně rozporná, jeden z rodičů zavrhuje, druhý extrémně kladný nebo dítě je s ním v koalici			
kladný	4 výchova přísná a přitom laskavá	5 optimální forma výchovy se vzájemným porozuměním a přiměřeným řízením	6 laskavá výchova bez požadavků a hranic	7 rozporné řízení relativně vyvážené kladným emočním vztahem
extrémně kladný			8 kamarádský vztah, dobrovolné dodržování norem	

Obrázek 4: Model devíti polí (Čáp,2000)

3.1.2.3 Model čtyř stylů výchovy dle Diany Baumrind

Americká psycholožka Diana Baumrind se během své praxe vrátila k základnímu modelu výchovných stylů dle Kurta Lewina. Její model byl upraven Maccobyovou a Martinem na podobu, kterou známe dnes. Tento model je nazýván modelem čtyř stylů výchovy. Od původního modelu Lewina se odlišuje převážně tím, že je obohacen o jeden výchovný styl.

⁷⁰ ČÁP, Jan. *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*. Psychologie. Praha: ISV, 1996, s.149-154.ISBN 80-85866-15-3.

Rodiče	odmítající	akceptující
nároční a kontrolující	autoritářský styl ①	autoritativně vzájemný styl ④ ⑤
nenároční a nekontrolující	zanedbávající styl ②	shovívavý styl ⑥ ⑧

Obrázek 5: Model čtyř výchovných stylů (Čáp,2000)

Model je rozdělen na dvě dimenze. Na rodiče odmítající a akceptující. A poté na rodiče náročné a kontrolující, nenáročné a nekontrolující. Kombinací těchto dimenzí získáme vzorce chování. Výchovnými styly jsou: autoritářský, zanedbávající, autoritativně vzájemný a shovívavý styl.
71

3.2 Citová vazba dítěte

Velmi známá teorie citové vazby neboli „attachmentu“, kterou formuloval psychoanalytik John Bowlby. Koncept jeho práce započal již v roce 1956, kdy teoreticky zpracovával implikace toho, jak malé dítě reaguje, když ztratí matku. I za pomoci jeho kolegy Jamese Robertsona zpracoval hned několik dílů publikace, týkající se citové vazby dítěte. První díl této trísazkové série vyšel v roce 1969.⁷² Teorii postupně formuloval pozorováním dětí, které byly dlouhodobě hospitalizovány, oddělené od rodičů. Dítě se potřebuje citově navázat na pečující osobu, aby byl zajištěn jeho dobrý psychický vývoj. Na rozdíl od „bondingu“, který bývá spojován pouze s matkou, porodem a vylučováním oxytocinu, jenž vytváří emoční pouto k dítěti, citová vazba, tedy „attachment“, nemusí být přímo spojována s matkou, ale s vazebnou postavou. Avšak bonding, který nastává po porodu je značně důležitý pro navázání citové vazby s matkou. Bowlby si povšimnul emoční deprivace a vazebného chování dětí. Upozornil také na to, že narušení vazby může často souviset s psychopatií v pozdějším věku.

Princip psychické deprivace v dětství zkoumali autoři Matějček a Langmeirer, kteří zpracovali monografii, na kterou i sám Bowlby odkazuje ve své první publikaci. Nestali se tak pouze průkopníky v českém rybníčku, ale i ve světovém měřítku.

Bowlbyho teorii citové vazby později rozšířila i jeho kolegyně Mary Ainsworthová. Ta pozorovala vazebné chování dítěte v momentě, kdy je odděleno od matky. V laboratorním experimentu, který nazvala „Test neznámé situace“ identifikovala tři vzorce chování dětí v případě oddělení od matky. Tyto kategorizované vzorce chování budou rozepsány v následující kapitole.⁷³

⁷¹ ČÁP, Jan; ČECHOVÁ, Věra a BOSCHEK, Petr. *Dotazník stylů výchovy pro děti od 8 do 12 let: manuál: metodický materiál IPPP ČR*. Praha: IPPP ČR, c2000, s.6.

⁷² BOWLBY, John. *Attachment And Loss Vol.1*. Aylesbury: Pelican book, 1971, s.11-12. ISBN 0140212760.

⁷³ HARTMANNOVÁ, Lucie a KOLAŘÍK, Marek. *Citová vazba a způsoby řešení partnerských konfliktů v mladém dospělosti*. Praha: NLN, 2022, s.13-16. ISBN 978-80-7422-902-2

3.2.1 Druhy citové vazby

Na základě experimentu Ainsworthové byly určeny tři vzorce attachmentu, které se projevují různým chováním. Experiment spočíval v tom, že dítě bylo v místnosti s matkou a výzkumníkem. Když výzkumník opustil místnost, přišla cizí osoba, která nejprve interagovala s matkou a poté šla ukazovat hračky dítěti. V tento moment matka odešla z místnosti a nechala tuto cizí osobu s dítětem. Když se matka vrátila, cizinec odešel, a poté matka odešla znovu. Cizí osoba se vrátila, a poté se vrátila i matka, což bylo posledním signálem, a cizinec odešel, dítě zůstalo samo s matkou.⁷⁴ Z tohoto experimentu Ainsworthová zaznamenala tři druhy vazby:

a) Úzkostně vyhýbavá vazba

Dítě se po návratu matky její pozornosti vyhýbá. Často je přátelštější k cizí osobě než k matce. Na první pohled se nezdá, že by takové dítě bylo rozrušené matčíným odchodem. Avšak na fyziologické úrovni má zvýšenou hladinu kortizolu, tedy stresového hormonu, stejně jako děti s jistou vazbou. Takový vztah matky a dítěte bývá znamením nedostatku fyzického kontaktu s dítětem, nejasné komunikace, lhostejnosti či dokonce odmítání kontaktu s dítětem. Dítě poté není v kontaktu se svými emocemi, protože se naučilo je potlačovat. Matka v tomto případě není bezpečným přístavem.

b) Jistá vazba

U dětí s jistou, bezpečnou citovou vazbou představuje matka bezpečný přístav. V její přítomnosti nemají problém objevovat svět, a když se na delší dobu vzdálí, dítě ji začne hledat. Matčín návrat dítě utěší, uklidní a navrátí se ke svému předchozímu dobrodružství. Děti s jistým typem vazby se lépe učí regulovat své emoce, lépe interagují s lidmi a nesetkávají se s tak velkou mírou úzkostlivosti jako u předchozího typu. Vazebná osoba v jistém typu vazby je ochranou před psychickou nepohodou a prospívá jejich vývoji.

c) Úzkostně ambivalentní vazba

Často označována jako odmítavá vazba. V experimentu, když matka odešla, dítě velmi silně reagovalo a projevovalo svou nespokojenost. Když se matka do místnosti vrátila, její přítomnost dítě neutišila. Chtělo její blízkost, ale zároveň reagovalo s odporem ke kontaktu. Takové děti často reagují protichůdně a přehnaně se drží matky, nechtějí objevovat svět kolem sebe. Zdají se být úzkostné a zklíčené. V pozdějším věku mají problém převzít iniciativu a často je na ně vyvíjen nátlak, který si nechají líbit.⁷⁵

⁷⁴ BOWLBY, John. *Vazba: teorie kvality raných vztahů mezi matkou a dítětem*. Praha: Portál, 2010, s.291. ISBN 978-80-7367-670-4.

⁷⁵ HARTMANNOVÁ, Lucie a KOLAŘÍK, Marek. *Citová vazba a způsoby řešení partnerských konfliktů v mladém dospělosti*. Praha: NLN, 2022, s.23-26. ISBN 978-80-7422-902-2.

Později do tohoto rozdělení byl přidán ještě jeden druh vazebného chování. Jeden z doktorských studentů Mary Ainsworthové si všiml druhu vazebného chování, který nezapadal ani do jedné ze tří kategorií: vazba úzkostně dezorganizovaná.⁷⁶

d) Úzkostně dezorganizovaná vazba

Jednalo se o děti, které v experimentu jednaly nepředvídatelně, často i protichůdně k situaci. Během krátkých časových úseků se chovaly vyhýbavě, vřele i odmítavě. Takové děti se nacházejí v situaci, kdy je pro ně vazebná osoba zároveň bezpečím i ohrožením. Bývají to děti alkoholiků či s jinými traumatickými zkušenostmi. Dítě s touto vazbou působí zakřiknutě, pasivně, uzavřené do sebe.⁷⁷

3.2.2 Vliv citové vazby

Citová vazba dítěte na pečující osobu nemá vliv pouze na jeho vývoj a dětský život, ale přenáší se do dospělosti. I sám Bowlby věřil, že následky citové vazby se přenášejí od kojeneckého věku, přes dětský až po dospělý věk. Což může mít za následek, jaké partnery si člověk hledá, jak přistupuje ke svým dětem či jak snáší ztrátu blízké osoby. Díky naučeným vnitřním modelům prožívání a chování se naučíme, jakým způsobem hledat takovou vazbu i u jiných lidí v našem dospělém životě.⁷⁸ Ať už jsou to přátelství či partnerství. Náš proces citového připoutání je ovlivněn ranými zkušenostmi s citovou vazbou. V roce 1987 zpracovaly Hazanová a Shaver studii týkající se romantické lásky a jak je spojena s předchozím vazebným stylem. Jejich zkoumání prokázalo, že jednotlivé modely citové vazby můžeme najít i v partnerských vztazích v dospělosti. A tedy to, že připoutání k vazebné osobě v raném věku, ovlivňuje náš budoucí vztah s romantickým partnerem.⁷⁹

3.2.2.1 Psychická deprivace

Kromě přesahu vazby do budoucnosti některé druhy vazeb přinášejí rizika i v dětském životě. Pokud se nejedná o jistou vazbu, různé vazebné chování u dětí bývá také spojeno s citovou deprivací, zanedbáváním či týráním dítěte aj. Druh vazby může pomoci poodhalit potíže, se kterými se dítě setkává. Psychickou deprivací se rozumí dlouhodobé neuspokojování emočních, kognitivních a intelektuálních potřeb dítěte. Nedostatek stimulace a vřelého vztahu s vazebnou osobou. Důsledkem psychické deprivace bývá narušení kognitivního a motorického vývoje.

⁷⁶ Mary Ainsworth: Attachment Theory and the Strange Situation. Online. Dostupné z: <https://www.attachmentproject.com/attachment-theory/mary-ainsworth/>. [cit. 2024-12-09].

⁷⁷ HARTMANNOVÁ, Lucie a KOLARÍK, Marek. *Citová vazba a způsoby řešení partnerských konfliktů v mladém věku*. Praha: NLN, 2022, s.26-27. ISBN 978-80-7422-902-2

⁷⁸ BOWLBY, John. *Attachment and loss volume III: Loss sadness and depression*. Newyork: Basic Books, 1980, s 76-77. ISBN 0-465-04238-4.

⁷⁹HAZAN, Cindy a SHAVER, Philip. Romantic love conceptualized as an attachment process. Online. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1987. Dostupné z: <https://doi.org/https://doi.org/10.1037/0022-3514.52.3.511>. [cit. 2024-12-09].

Může vést ale i k problémům somatického vývoje či dokonce k smrti dítěte. U dítěte také dochází k problémům s navazováním sociálních vztahů.⁸⁰

K psychické deprivaci dochází vlivem dvou hlavních složek, izolace a separace. Izolací se rozumí zabraňování styku se společenským prostředím. Toto prostředí dítě stimuluje a zásobí ho podněty. Způsoby izolace mohou být různé, krajní izolace se vyskytuje u dětí, které žily zcela odpojené od společnosti, např. tzv. „vlčí děti“. Nebo například izolace z věcného prostředí se vyskytuje u dětí upoutaných na lůžko. Pokud základní psychické potřeby nebyly od útlého věku uspokojovány, nebudou se vyvíjet. Pokud ale izolace nebyla na drastické úrovni, je narušení méně výrazné. K narušení přispívá i nedostatečný přívod nejen citových, ale i sociálních a senzorických podnětů.

Druhou složkou je separace, tedy oddělení dítěte od již vytvořeného sociálního prostředí. Když je dítě odděleno od matky poté, co si s ní utvořilo své pouto, mluvíme o separaci. Dítě sice postupem času touží po vlastní autonomii a samo se separuje od matky, nebezpečná je ale předčasnost tohoto jevu. Dítě musí být na svou samostatnost připraveno, což značí jeho dobrý vývoj. Správná separace také musí být postupná. To, co dítě naruší, je separace v nízkém věku, kdy na ni není připraveno, která je náhlá. Částečná separace může být pro dítě prospěšná a může podporovat jeho samostatnost, pouze ale v momentě, kdy se dítě odpoutává od své závislosti na matce.⁸¹

4. Transgenerační přenos

„Transgenerační přenos je fenomén, který popisuje rodičovské vzorce předávané z generace na generaci.“ Je to prostředek adaptace, který nás předem informuje o potenciálním nebezpečí, což ovlivňuje vztah a komunikaci mezi generacemi.

Dobrym modelem transgeneračního přenosu je trauma. Trauma je zkušenost, která souvisí se širokým spektrem příznaků. Týká se nejen psychických obtíží, ale i kognitivních a somatických, jako jsou poruchy paměti a pozornosti.⁸² Podle diagnostického a statistického manuálu duševních poruch (DSM-5) nemusí být traumatem pouze přímá zkušenost s ním. Traumatizace jedince může být přímá i nepřímá. Posttraumatická stresová porucha (PTSD) vzniká i u blízkých osob zasaženého jedince, pokud jde o nehodu či násilnou událost. Takové případy přenosu traumatu byly viditelné i u výzkumů obětí holocaustu a jejich blízkých. Dodnes se ale v tomto tématu nachází neshody mezi výzkumníky a kliniky, převážně v tématu, zda trauma může přenášet psychopatologii. Je zde předpoklad, že rodiče, kteří si prožili traumatickou událost, změni své chování a tím ovlivni i své blízké. Psychoanalytici a jiní experti zaměřeni na traumata, jako je holocaust, zjistili, že potomci obětí se nevědomě identifikují s úzkostí

⁸⁰ JOCHMANNOVÁ, Leona. *Trauma u dětí: Kategorie, projevy a specifika odborné péče*. Grada, 2021, s.62. ISBN 978-80-271-4066-4.

⁸¹ LANGMEIER, Josef a MATĚJČEK, Zdeněk. *Psychická deprivace v dětství*. Vydání 4., doplněné, v nakladatelství Karolinum 1. Praha: Karolinum, 2011, s.39-50. ISBN 978-80-246-1983-5.

⁸² JOCHMANNOVÁ, Leona. *Trauma u dětí: Kategorie, projevy a specifika odborné péče*. Grada, 2021, s.27. ISBN 978-80-271-4066-4.

prožitou důsledkem této situace. I když neznali příběhy svých blízkých. Dále také pociťovali úzkost a obavy spojené se separací. S tímto traumatem je ale i spojena resilience.⁸³

Dopady přenosu traumatu jsou v individuální rovině, kdy způsobují psychické obtíže jedinci, v rovině rodiny, kdy ovlivňují dynamiku rodinných vztahů, a dále ovlivňují i společnost, protože šíří například násilí a kriminalitu.⁸⁴

4.1 Mechanismy transgeneračního přenosu

Rozpoznání mechanismu transgeneračního přenosu u traumatu je klíčové k jeho léčbě, protože traumatická událost neotřese všemi lidmi či generacemi vždy stejným způsobem. Mechanismy tohoto přenosu podléhají stejnému řetězci. Stane se traumatická událost, která probíhá v delším čase a je ohrožující. Toto ohrožení ale vystřídá uvolnění a opět se objevují obavy a strach. Tento princip se dlouhodobě opakuje.

4.1.1 Obecné mechanismy přenosu

U obecných mechanismů lze rozlišovat mezi přímými a nepřímými. Přímým mechanismem se rozumí takový, kdy se například dítě učí chování přímo od rodiče, tedy učením a nápodobou. U nepřímého mechanismu se takové dítě potýká například s následky duševní poruchy rodiče, nezískává však takové chování nápodobou či učením.

Obecné mechanismy mají svou biologickou rovinu, tedy takovou, která by evolučně mohla přinést výhodu pro druh. Transgenerační přenos se netýká pouze traumatu, ale i resilience. Jedná se o způsob lidského pokolení přizpůsobování se stresorům. Složkou mechanismu je přenos informací; takový přenos může posilovat nápodobu, například u domácího násilí. Další složkou je přenos získaných znaků. Zde můžeme mluvit o přenosu chování, které si rodiče osvojili jako způsob zvládnání traumatu, např. přejídání. Poslední složkou je vnitrorodinná mikrotraumatizace. Je to určitý práh zranitelnosti, která je snížena vlivem stresových hormonů. Pro psychické poruchy je jednodušší nastoupit po menším nátlaku než u běžného člověka. Tento proces má nevábný efekt i na různé části centrální mozkové soustavy, což vede k narušení autonomní regulace.⁸⁵

4.1.2 Specifické mechanismy přenosu

Specifických mechanismů přenosu je mnoho, proto budou krátce popsány jen některé z nich. Zmíněny budou i specifické obranné mechanismy přenosu, které pomáhají jedinci vyrovnat se s emocionální bolestí.

⁸³ PREISS, Marek a VIZINOVÁ, Daniela (ed.). *Transgenerační přenos: trauma a odolnost*. Psyché. Praha: Grada, 2023, s.30-32.ISBN 978-80-271-3049-8.

⁸⁴ Transgenerační přenos: Dědictví traumatu a odolnosti. Online. *PROPRARODIČE*. 2024. Dostupné z: <https://www.proprarodice.cz/c/transgeneracni-prenos-dedictvi-traumatu-a-odolnosti-1185>. [cit. 2024-12-09].

⁸⁵ PREISS, Marek a VIZINOVÁ, Daniela (ed.). *Transgenerační přenos: trauma a odolnost*. Psyché. Praha: Grada, 2023, s.36-40.ISBN 978-80-271-3049-8.

a) Hněv

U PTSD se často vyskytuje mechanismus hněvu či agresivity obecně. Lze ho vysvětlit několika způsoby, může se jednat o obecnou antisociální orientaci, jinak řečeno, násilí je pro nás generalizovaná věc. Nebo se také může jednat o nápodobu. Poslední možností je rodinná vztahovost, tedy že i přesto, že člověk někoho miluje, uhodí ho.

b) Obranné mechanismy – disociace

Pokud se jedná o obranné mechanismy obecně, disociace se nejčastěji prolíná s traumatem. Velmi často s traumatem, které se stalo v raném dětství, čímž může být například domácí násilí. Disociace v malé míře však není nutně patologická. Co ji dělá patologickou, je její míra a chroničnost.

c) Obranné mechanismy – identifikace

V případě identifikace se nemusí jednat přímo o případy traumatu, i když je to časté. Spojené s identifikací jsou doprovodné jevy, jako sklony k depresi či alkoholu. Dítě, které žije s rodičem prožívajícím trauma, je svědkem jeho reakcí, začne se s rodičem identifikovat a sdílet s ním trápení.

d) Emoční odstrižení

Emoční odstrižení je evolučně podmíněno. Jedná se o automatickou reakci, kterou lidé používají k odstrihnutí se od minulosti, aby se mohli posunout dál. Lze ho popsat jako emoční distanc. Často bývá popisováno také jako separace či izolace. Ve velké míře, kdy se jedinec výrazně izoluje od ostatních, začíná být emoční odstrižení problémové. Opakem tohoto jevu je citová vazba, která, jak bylo v předchozích kapitolách popsáno, je podstatná pro zdravý psychický vývoj dítěte.⁸⁶

4.3 Přerušování transgeneračního přenosu

Uzdavení transgeneračního traumatu není jednoduchým úkolem. Německý psychoterapeut Peter Teuschel ve své knize zmínil tři body: přijmout téma, zpozornět a otevřít se. V terapii doporučoval pracovat s kognitivně-behaviorální terapií, konkrétněji s kognitivní restrukturalizací.⁸⁷ Ta spočívá v zachycení negativně nastíněných myšlenek, přezkoumání jejich pravdivosti a přemodelování do podoby, kdy je ve větší rovnováze. To zlehčuje citovou odezvu.⁸⁸ Zde ale upozorňuje na problém časové vytíženosti, protože transgenerační vlivy mohou být vytěsňené nebo zakryté velmi hluboko. Skvělou možností je i rodinná terapie, která může pomoci nahlédnout do rodinné dynamiky a jejího fungování. Musí zde být, ale

⁸⁶ PREISS, Marek a VIZINOVÁ, Daniela (ed.). *Transgenerační přenos: trauma a odolnost*. Psyché. Praha: Grada, 2023, s.41-46. ISBN 978-80-271-3049-8.

⁸⁷ TEUSCHEL, Peter. *Tajemství předků: transgenerační přenos jako výzva a šance*. Praha: Portál, 2017, s 223-227. ISBN 978-80-262-1267-6.

⁸⁸ Možnosti využití některých prvků ACT při provádění KBT – teorie, zkušenosti z praxe a kazuistika. Online. *Psychiatriepropraxi*. 2023. Dostupné z: <https://doi.org/10.36290/psy.2023.004>. [cit. 2024-12-09].

zohledněna i individuální témata jedince a jejich následky. Pomoci může i spolupráce s rodinnými příslušníky, kdy právě k nápadům souvisejícím s tématem transgeneračního přenosu mohou přivést i rodinní příslušníci.

Samotná tíha transgeneračního přenosu nemusí být nošena pouze na bedrech terapie. Samotné faktory, které zmiňoval Teuschel, pomáhají. To, že o tématu člověk ví, zpozorní a otevře se mu. Snaha a uvědomění jsou dobrými nástroji, ale už jen samotné vysvětlení chování bývá nápomocné a může mnoho změnit.⁸⁹

⁸⁹ TEUSCHEL, Peter. *Tajemství předků: transgenerační přenos jako výzva a šance*. Praha: Portál, 2017, s 222-223. ISBN 978-80-262-1267-6.

PRAKTICKÁ ČÁST

5. Metodologie výzkumu

Metodologie výzkumu je oblast, která se zabývá metodami či strategiemi výzkumu, které byly použity pro účel konkrétního výzkumu.⁹⁰ Pro tuto práci byl využit kvalitativní design výzkumu společně s metodou polostrukturovaného rozhovoru v hlavní roli. Cílovou skupinou výzkumu jsou osoby v rodičovské roli. Jakožto výzkumná strategie byla využita případová studie.

5.1 Kvalitativní výzkum

Kvalitativní výzkum umožňuje výzkumníkovi individuálnější a osobnější přístup než výzkum kvantitativní. Ale vzhledem k individualitám jednotlivých respondentů kvalitativního výzkumu je takový výzkum obtížně generalizovatelný či standardizovaný. Kvalitativní výzkum je ale velmi vhodný v případech potřeby detailního osobitého zkoumání. Což je důvodem, proč byl právě zvolen pro tento výzkum.

Strauss a Corbinová ho ve své knize definují takto: „Termínem *kvalitativní výzkum* rozumíme jakýkoliv výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur nebo jiných způsobů kvantifikace.“⁹¹ Popisují ho jako výzkum zaměřený na oblasti společenských vztahů, chování, života lidí, příběhů. Oproti tomu Švaříček a Šeďová ve své knize popsali kvalitativní výzkum takto: „Kvalitativní přístup je proces zkoumání jevů a problémů v autentickém prostředí s cílem získat komplexní obraz těchto jevů založený na hlubokých datech a specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu. Záměrem výzkumníka provádějícího kvalitativní výzkum je za pomoci celé řady postupů a metod rozkrýt a reprezentovat to, jak lidé chápou, prožívají a vytvářejí sociální realitu.“ V kvalitativním přístupu v pedagogice, je cílem výzkumníka porozumět konkrétní situaci co nejlépe tak, jak jí rozumí samotní aktéři, což Bryman nazval pohledem z perspektivy subjektu. Úkolem výzkumníka je zjistit, jak aktéři rozumí sociálním situacím a co je vede ke specifickému jednání.⁹²

5.2 Případová studie

Případová studie, velmi často využívána ve své kvalitativní podobě, může být definována takto: „Jednoduše můžeme metodu případové studie vymezit jako postup pro rozvinutí plného pochopení konkrétního procesu, programu, události nebo aktivity.“ Je to přístup, který umožňuje hloubkové poznávání konkrétního jevu. Případová studie může být autonomně ale i

⁹⁰ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál, 2008. s 32-33. ISBN 978-80-7367-485-4.

⁹¹ STRAUSS, Anselm a CORBIN, Juliet. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Scan. Boskovice: Albert, 1999, s.10. ISBN 80-85834-60-X.

⁹² ŠVAŘÍČEK, Roman a ŠEĎOVÁ, Klára. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007, s.17-19. ISBN 978-80-7367-313-0.)

komplementárně aplikována. Může zkoumat jeden či několik různých případů.⁹³ Je důležitou součástí etnografických, sociologických či psychologických výzkumů. Případová studie je typická svou kombinací několika různých metod při výzkumu. Vzhledem k povaze tohoto výzkumu byla případová studie nejlepším volbou jakožto výzkumného designu. Yin považuje použití případové studie nejvhodnější v moment, kdy se ptáme: „Jak?“ anebo „Proč?“ se dějí konkrétní jevy, nad kterými sami nemáme kontrolu. Vhodnost designu tedy záleží převážně na charakteru hlavní výzkumné otázky, která v tomto výzkumu zní: „Jaký vliv má kvalita dětství na budoucí rodičovství dítěte?“ Ve výzkumné strategii byly použity metody polostrukturovaného rozhovoru jakožto stěžejní metody, zúčastněného pozorování a analýzy dokumentů v podobě studia odborné literatury.⁹⁴

5.2.1 Polostrukturovaný rozhovor

Hlavní metodou tohoto výzkumu byla metoda polostrukturovaného rozhovoru. Ta nesdílí nevýhody rozhovoru strukturovaného nebo nerestruturovaného. Na pomezí této pomyslné škály se nachází uprostřed, umožňuje výzkumníkovi být připravený a nachystat si strukturu k rozhovoru, zároveň ale také umožňuje prostor pro otázky, které vyplynou až v průběhu rozhovoru samotného. Polostrukturovaný rozhovor nabízí jako metoda flexibilitu a dostupnost. Vzhledem k tomu, že rozhovory v tomto výzkumu se týkaly individuálních zkušeností s dětstvím a rodičovstvím respondentů, polostrukturovaný rozhovor se ukázal jako ideální metoda, která umožnila se koncentrovat na výzkumný zájem.⁹⁵

5.2.2 Zúčastněné pozorování

Pozorování bylo v případě tohoto výzkumu doplňkovou metodou. Během sběru dat v rozhovorech má výzkumník možnost sledovat svými smysly respondenta, což mu poskytuje další dodatečný kontext ke konkrétní situaci a zároveň umožňuje pokládat další doplňující dotazy. Zúčastněné pozorování také výzkumníkovi umožňuje lépe dodržovat etiku výzkumu. Během rozhovorů může výzkumník vypožorovat, zda je respondent v komfortním rozpoložení a zda mu otázky například nejsou nepříjemné nebo jestli chce něco dodatečného doplnit. Zúčastněné pozorování je vhodné pro takový výzkum, kdy výzkumník interaguje se subjektem pozorování a není pouhým sledovačem z povzdálí, proto bylo zvoleno pro tento výzkum.⁹⁶

⁹³ CHRASTINA, Jan. *Případová studie – metoda kvalitativní výzkumné strategie a designování výzkumu*. Monografie. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2019, s.48-49. ISBN 978-80-244-5373-6. Jan chrastina,

⁹⁴ ŠVARÍČEK, Roman a ŠEĐOVÁ, Klára. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007, s.96-101. ISBN 978-80-7367-313-0.)

⁹⁵ MIŠOVIČ, Ján. *Kvalitativní výzkum se zaměřením na polostrukturovaný rozhovor*. Studijní texty. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2019, s.79-81. ISBN 978-80-7419-285-2.

⁹⁶ ŠVARÍČEK, Roman a ŠEĐOVÁ, Klára. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007, s.142-145. ISBN 978-80-7367-313-0.)

5.2.3 Analýza dokumentů

Analýza dokumentu byla využita jako doplňková metoda. Analýza se týkala odborné literatury zabývající se tématy jako dětství, výchova, rodičovství či vývojová psychologie.

5.3 Výzkumný problém

Diplomová práce se věnuje tomu, jaký vliv má kvalita dětství na budoucí rodičovství daného dítěte. Zabývá se tím, jak prožité dětství ovlivňuje jedincův přístup k rodičovství a výchově svých dětí.

5.5 Cíl výzkumu

Cílem práce je podstata techniky SMART, tedy specifičnost, měřitelnost, akceptovatelnost, reálnost a časový rámec se zaměřením na zjištění, jaký vliv má kvalita prožitého dětství na rodičovskou roli v praxi.

5.6 Výzkumné otázky

Hlavní výzkumnou otázkou je: „Jaký vliv má kvalita dětství na budoucí rodičovství dítěte?“

Vedlejší výzkumné otázky:

1. Jaké faktory ovlivňují kvalitu dětství?
2. Jak formovala výchova budoucí pohled na rodičovství?
3. Jak o svém rodičovství respondenti přemýšleli?
4. Do jaké míry formuje dětství společnost a rodina?
5. Jak je důležitý rodičovský vzor pro budoucí rodičovství dítěte?

5.7 Výzkumný soubor

Při výběru výzkumného souboru bylo využito metody sněhové koule. Ta spočívá v oslovení několika různých osob, které patří ke stejné skupině, tyto osoby poté pomáhají doporučovat další účastníky výzkumu. Tato metoda umožňuje proniknutí do specifické skupiny osob na základě daných kritérií. Což je výhodou této metody.⁹⁷ Respondenty tohoto výzkumu jsou dospělé osoby v rodičovské roli.

⁹⁷ HARTNOLL, Richard; GRIFFITH, Paul a TAYLOR, Colin. Příručka k provádění výběru metodou sněhové koule. Online. Roč. 1997, s.19. Dostupné z: https://www.drogy-info.cz/data/obj_files/1660/357/Prirucka_Snowball_Sampling1.pdf [cit. 2025-02-28].

5.8 Respondenti

Jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole, respondenty výzkumu jsou dospělé osoby v rodičovské roli. Tito respondenti pak byli tázáni v kontextu jejich zkušenosti z dětství i rodičovství. Rodičovská role v tomto kontextu není pouze biologická, může se jednat také o dospělé, kteří jsou rodiči pro nebiologické děti. Podstatou je rodičovská role.

Respondent	Pohlaví	Počet dětí	Rodičovská role
Milena	žena	1	Biologická matka
Zdislava	žena	2	Biologická matka
Robin	muž	5	Biologický otec
Pavel	muž	1	Nevlastní otec
Petr	muž	2	Biologický otec
Liliana	žena	2	Biologická a adoptivní matka

Tabulka 1: Tabulka respondentů, vlastní tvorba (2025)

5.9 Struktura otázek rozhovorů

Během rozhovorů s respondenty byla používána následující struktura otázek, která byla příležitostně obohacena o doplňující otázky na základě individuálních rozhovorů:

1. Jak byste popsal/a své vlastní dětství?
2. Co pro vás znamená kvalita dětství, jaké oblasti byste do tohoto pojmu zahrnul/a?
3. Jaký vliv měla vaše rodina na vaši zkušenost dětství? Mohli byste popsat, jak vás rodinné vztahy ovlivnily?
4. Jaký vliv měla škola a vrstevníci na vaši kvalitu dětství?
5. Jaké máte konkrétní zážitky z dětství, které byste označili za pozitivní nebo negativní? Jak ovlivnily váš pohled na kvalitu dětství?
6. Kdybyste mohl/a změnit jednu věc ve svém dětství, co by to bylo a proč?
7. Jak byste popsal/a styl výchovy, který jste zažil(a) během svého dětství?
8. Jaké konkrétní výchovné zásady nebo hodnoty byly pro vaše rodiče nejdůležitější při vaší výchově?
9. Jak ovlivnil způsob, jakým vás vychovávali vaši rodiče vaše vlastní představy o tom, jakým rodičem chcete být?

10. Jaké výchovné metody nebo přístupy, které jste zažil/a, byste chtěl/a a naopak nechtěl použít ve své vlastní rodině, a proč?
11. Jak se změnil váš pohled na rodičovství s tím, jak jste rostli a získávali vlastní zkušenosti? Jaké faktory tuto změnu způsobily?
12. Jaké jste měli ve svém dětství modely rodičovství mimo vaši vlastní rodinu, které na vás silně zapůsobily? Jak vás ovlivnily?
13. Jaké specifické vzory z dětství (např. chování rodičů nebo způsob, jakým rodiče komunikovali) byste chtěl/a následovat nebo naopak změnit ve svém vlastním rodičovství?
14. Jak podle vás vypadá dobrý rodičovský vzor?
15. Myslíte si, že vaše dětství bylo více ovlivněno rodinnými hodnotami, nebo vnějšími faktory, jako je školní prostředí nebo vrstevníci?

6. Etika výzkumu

Každý z respondentů byl v tomto výzkumu anonymizován. Anonymizace probíhala formou utajení reálného jména a nahrazením konkrétních míst, měst a jmen generickými a obecným názvy. Výběr jména respondenta byl určen na základě data, kdy se konal konkrétní rozhovor. Podle tohoto data bylo respondentovi přiřazeno jméno podle svátku, který se slavil v daný den. Před začátkem rozhovoru byl každý respondent požádán o souhlas s účastí na rozhovoru a s nahráváním. Všichni respondenti souhlasili a jsou součástí výzkumu na základě dobrovolného souhlasu. V průběhu rozhovoru byli respondenti tázáni na jejich pocity a kdykoli mohli jakoukoli část své zповědi odstranit. Na závěr rozhovoru byla věnována část, kde se mohli zpětně vyjádřit a případně odstranit část nebo celou svoji zповěď. Žádný z respondentů tuto možnost nevyužil, a tedy byly rozhovory zachovány v celé své šíři. Všechny rozhovory jsou zálohovány na cloudovém uložišti.

6.1 Průběh sběru dat

Rozhovory byly uskutečněny v období od 24. 1. do 25. 2. Probíhaly na základě možností a požadavků respondentů – některé byly realizovány online, jiné osobně. Délka rozhovorů se pohybovala od 35 do 51 minut a byly zaznamenány na audionahrávkách. Každý rozhovor začal krátkým úvodem, který respondentům představil náplň a průběh rozhovoru. Následně byli respondenti seznámeni s anonymizací a požádáni o udělení souhlasu s nahráváním audiozáznamu a zařazením do výzkumu. Rozhovory probíhaly v přátelské atmosféře, přičemž respondenti měli možnost svou účast kdykoli zrušit nebo změnit své odpovědi. Žádný respondent však těchto možností nevyužil.

7. Případové studie

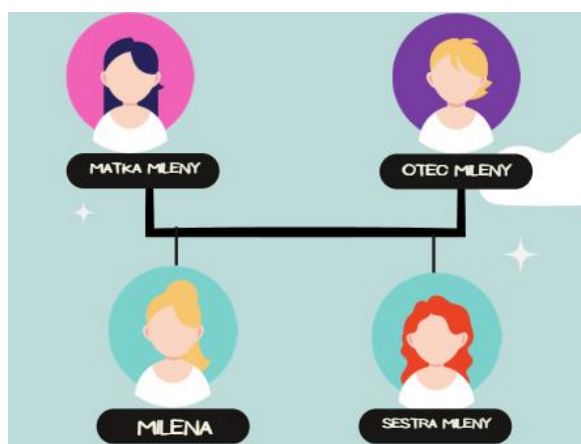
Následující text popisuje jednotlivé případy všech účastníků tohoto výzkumu. Každý z případů je popsán z ohledu prožitého dětství jednotlivých respondentů a z toho, jak toto dětství ovlivnilo jejich současné rodičovství.

7.1 Případ č.1 – Milena – představení

Milena je mladá maminka, která žije v menším bytě společně se synem, který příští rok půjde do školky. Syn je potomkem Mileny a jejího bývalého partnera, se kterým už současně nežije, na výchově se podílí pouze částečně, ve formě finanční i částečné sdílené péče. Bývalí partneři spolu vycházejí vcelku dobře, ale spíše pro účely výchovy syna, jinak se nestýkají. Většinu výchovy však zajišťuje Milena společně se svým novým partnerem, se kterým je zhruba přes rok a který s nimi již sdílí i bydlení. Její partner se též účastnil tohoto výzkumu, v rozhovorech byl uveden pod jménem Pavel. Milena má středoškolské vzdělání s maturitou, momentálně se snaží i o kvalifikaci ve finančním poradenství.

7.1.1 Rodinná anamnéza – dětství

Milena vyrůstala v řadovém domku ve městě společně s matkou, otcem a starší sestrou. Věkový rozdíl mezi Milenou a její sestrou je šest let. Obě chodily na stejnou základní i střední školu a dosáhly maturitního vzdělání ve stejném oboru. Měly podobné kreativní zájmy a zúčastňovaly se různých soutěží. Matka a otec jsou manželi mnoho let a již po svatbě se nastěhovali do jejich rodinného domu.

Obrázek 6: Nukleární rodina Mileny v dětství, vlastní tvorba (2025)

7.1.2 Dětství Mileny

Sestra je o šest let starší, což si Milena myslí, že je jednou z příčin, proč s ní neměla hluboký vztah, což jí zpětně mrzí, i když v dnešní době se jejich vztah zlepšil. V dětství jí celkově scházel společný čas trávený s rodinou, toužila po trávení společného času, procházkách či výletech, kterých se jí nedostalo. Sama uvádí, že si uvědomuje nějaký společně trávený čas s matkou, i když minimální ale chybělo jí, že s otcem si nikdy nemohla sednout a popovídat.

Společný rodinný čas si nahrazovala u prarodičů, kam jezdila jednou za čtrnáct dní. Na dětství celkově nevzpomíná dobře, charakterizuje ho hlavně křikem a nedostatkem společného času. Kvalitní dětství si představuje hlavně v právě míře stráveného společného rodinného času, který neměla.

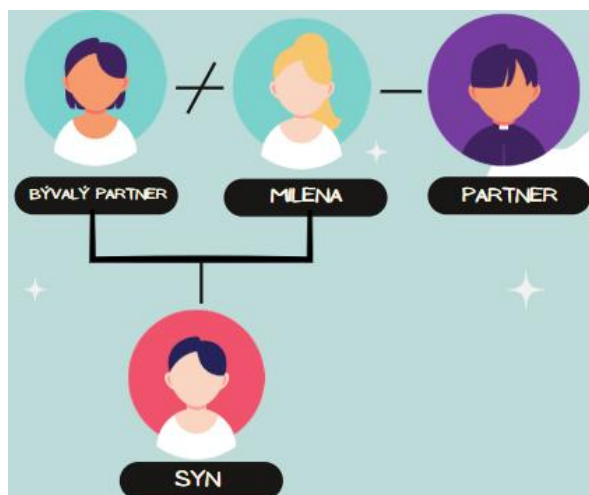
Při vzpomínání na své dětství Milena zmínila i otcův problém s alkoholem. Otec byl agresivní a křičel na celou rodinu, když se napil, což Milenu poznamenalo. Ve své rodině se cítila nedocenená, nepamatuje si případy, kdy nějaký z jejich úspěchů byl zaznamenán natož doceněn. Výchovu svých rodičů popisuje jako klasickou, charakterizuje jí fyzickými tresty, zákazy a manipulací. Je to výchova, se kterou se neztotožňuje. Uvědomuje si ale, že při výchově její sestry byli rodiče často přísnější, což vytvořilo další klín v jejich vztahu, protože ji sestra viděla jako rozmazlenou. Jako nejdůležitější hodnotu či zásadu jejich rodičů popsala Milena větou: *„Žiješ pod mojí střechou, tak se chovej podle toho, co ti říkám.“*

Dobře vzpomíná na prázdniny u babičky, tam měla svou dobrou kamarádku, se kterou trávila čas. U babičky cítila i větší svobodu a důvěru, kdy po splnění úkolů mohla trávit celý čas venku a dělat si, co vlastně chtěla.

Vztahy s vrstevníky nepopisuje moc dobře, cítila se osamocená, má za to, že ji spolužáci viděli jako „vlezdoprdelku“ protože měla dobré vztahy s učiteli, kterými si nahrazovala nedostatek přátelství se svými vrstevníky. V pozdějším věku, kdy už navázala vztah s více kamarádkami a viděla i jejich rodiny, si také uvědomila, že to, jak vypadá její rodina, není standart a že se mnoho věcí dá dělat jinak. Toto uvědomění popisuje jako závist, kdy záviděla věci jako, že kamarádky mají svůj pokoj, kde se v klidu bez vyrušení mohou učit nebo že se rodiče zajímají o to, co je baví. Zamrzelo jí, když viděla, jaký mohou mít rodiče se svými dětmi vztah. Vnímá to tak, že převážně rodina ovlivnila její dětství, škola byla až na sekundárním místě.

7.1.3 Rodinná anamnéza – dospělost

Momentálně Milena žije se současným partnerem a svým malým synem v pronajatém bytě. Vlastní čtyři kočky a každou z nich zachránila z nějaké nepříznivé situace. Současného partnera potkala na seznamce a ten se za ní přestěhoval skrz velkou část republiky. Momentálně je stále na mateřské dovolené ale připravuje se na přestup na pracovní trh v moment, kdy syn nastoupí do školky. Partner pracuje po dvanáctihodinových směnách i tak se ale dobře účastní na výchově syna Mileny. Milena vnímá, že její partner má na syna pozitivní vliv.

Obrázek 7: Nukleární rodina Mileny v současnosti, vlastní tvorba (2025)

7.1.4 Pohled na rodičovství

Pohled na rodičovství byl u Mileny velmi ovlivněn její rodinou. V rozhovoru zmiňovala, jak její dětství ovlivnilo pohled na rodičovství, převážně v té míře, že se ve své výchově chtěla odlišovat od svých rodičů. Jako velký problém vidí, že její otec podkopává její výchovu způsobem, který zažívala jako dítě. Snaží se ji shazovat jako matku před zraky jejího syna. V tomto ohledu jí pomohl až současný partner, který se jí zastane, a její otec přestane z důvodu strachu z jejího přítele.

Její výchova se od rodičů liší hlavně v tom, že nepoužívá fyzické tresty a snaží se svým dítětem jeho emoce komunikovat. Zároveň si ale uvědomuje náročnost takové výchovy. Často při výchově svého syna otvírá i vlastní zakořeněné emoce a traumata, která si zažila. Nic z výchovy svých rodičů přejímat nechce, ale uvědomuje si, že některým přirozeným reakcím někdy nezabraní.

Její pohled na rodičovství a výchovu se změnil na střední škole, kdy se její sestra odstěhovala z domu. Rodiče byli ve výchově klidnější, protože dle jejich názoru nebyla Milena tak problémové dítě jako starší sestra. Na střední škole poznávala nové kamarádky a potkávala jejich rodiny, při těchto návštěvách si uvědomila, že výchova a rodina můžou vypadat i jinak. Což byl pro ni zlomový okamžik, který ji zasáhl, když si uvědomila, jak milující mohou být ostatní rodiny.

Jako dobrý rodičovský vzor vidí někoho, kdo má o své dítě zájem a věnuje se mu. Člověk, který se snaží emoce řešit v klidu, věnovat se dětem a zajímat se, co je baví. Důležité pro ni je také to, aby se takto chovali oba rodiče a byli v souladu ve své výchově dítěte.

7.1.5 Shrnutí případu

Milena je mladá maminka, která si prožila krušné dětství. I přes to, že má pár pozitivních zážitků z dětství, je toho zde mnoho, co by si přála, aby bylo jinak. Svého syna se snaží vychovávat velmi odlišně od toho, jak ji rodiče vychovávali. Tudíž inspirovali její rodičovství

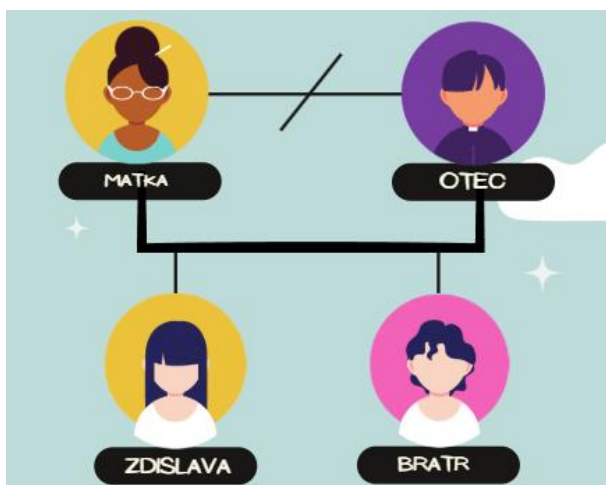
spíše špatným příkladem toho, co u svých dětí dělat nechce. Kvalitní dětství charakterizovala vědomým rodinným stráveným časem, podporou a zájmem o dítě.

7.2 Případ č.2 – Zdislava – představení

Zdislava je matka s již odrostlými dětmi s vysokoškolským vzděláním. Ve svém věku je velmi aktivní a společensky i pracovně se zapojuje do společenského dění. Bydlí sama ve svém bytě, mnoho času tráví prací. Má dva syny, kteří jsou dospělí se svými rodinami, ženami a dětmi. Je tedy i babičkou. Syny převážně vychovávala sama, s manželem se nejprve oddělili a po pár letech se rozvedli. Na výchovu synů byla tedy převážně sama, bývalý manžel byl totiž odstěhovaný v jiném státě a na výchově se nepodílel.

7.2.1 Rodinná anamnéza – dětství

Zdislava vyrůstala s mladším bratrem a matkou v třípokojovém bytě. Svého otce v podstatě neviděla od čtyř let. Rodiče byli rozvedení a otec měl další rodinu, přesto zůstala v kontaktu se sestrou otce a svými sestřenicemi z jeho strany. Matka pracovala přesčas, aby uživila rodinu, a Zdislava pomáhala s péčí o mladšího bratra, který měl problémy s mluvením. Oba s bratrem navštěvovali malotřídku a svou širší rodinu popisuje jako pospolitou. Navštěvovala gymnázium i vysokou školu.

Obrázek 8: Nukleární rodina Zdislavy v dětství, vlastní tvorba (2025)

7.2.2 Dětství Zdislavy

Svoje dětství Zdislava popisuje jako krásné, bezstarostné s mnoha kamarády. Její dětství bylo prožité v přírodě. Ráda vzpomíná na bezva partu, třídní učitelku nebo na aktivity venku jako je sbírání brambor či sázení stromků. Uvědomuje si, že jako rodina neměli mnoho finančních prostředků, což ji jako dítě tolik netrápilo, protože si myslí, že v době, kdy vyrůstala se ve školách nedělaly takové finanční rozdíly jako dnes. Nerozlišovali majetkové záležitosti. Bydlela na sídlišti, kde bylo vše na dosah. Matka pracovala ve firmě jako tkadlena a většina vrstevníků měla rodiče ze stejné firmy. Dostali byt, školu, družinu a vše jim tak bylo v podstatě na dosah a všichni na tom byli velmi podobně. Nevybavuje si, že by od matky dostávala nějaké

zákazy. Jediný zákaz byl, že do určitého věku nemohla chodit na hudební výchovu, protože by to znamenalo chodit sama kolem domů Romů, což chápe, proč o ni měla matka strach.

Svoji matku vnímá jako silnou ženu, která udělala vše pro to, aby se o ni a bratra postarala. Její výchovu popisuje jako přísnou ale spravedlivou. Charakterizovala ji jako laskavou přísnost. Zdislava byla velmi samostatné dítě a povinnosti si plnila řádně, a ještě pomáhala se starostí o bratra. Mladší bratr byl matkou brán trochu benevolentněji kvůli svým problémům s mluvou, ale Zdislavě to nikdy nevadilo. Oba museli pomáhat v domácnosti a každý z nich měl své dané úkoly. Životní motto, které ji matka předala zní: „Před nikým se neponižuj a nad nikoho se nepovyšuj.“ A tímto heslem se řídí celý svůj život.

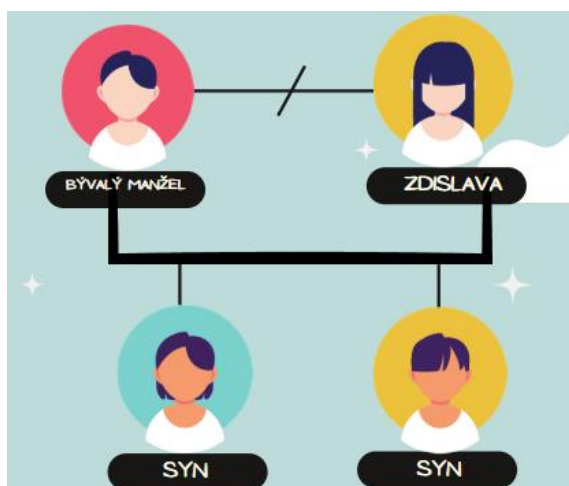
Jedna z věcí, co by na svém dětství chtěla změnit je absence jejího otce. Myslí si, že je to článek jejího dětství, co jí opravdu chyběl. Absenci otce pocítila i ve formě odsuzování od třídní učitelky na gymnáziu, která ji znevýhodňovala na základě faktu, že byla z rozvedené rodiny. Tehdy to nebyla běžná věc. Přesto ale říká, že raději byla bez otce než mít otce, který není milující a rád holduje alkoholu.

Na své vrstevníky také vzpomíná s láskou, byli pionýři, jezdili spolu na tábory a toulali se po venku. Má i přátele z dětství se kterými udržuje vztahy dodnes. Velmi ji i ovlivnil myslivecký kroužek, který navštěvovala. Konkrétně tedy vedoucí mysliveckého kroužku, s tím pozorovali stopy, bruslili na zamrzlém rybníce a půjčovala si od něj jeho myslivecké psy. Byl to pro ni důležitý člověk, kterého měla opravdu ráda.

Myslí si, že její dětství bylo převážně ovlivněno její neúplnou rodinou. Byla často v kontaktu se sestrou a bratrem matky nebo se svými sestřenicemi. Její širší rodina fungovala dobře.

7.2.3 Rodinná anamnéza – dospělost

Zdislava založila rodinu se svým bývalým manželem, narodili se jim dva synové. S manželem a dětmi se odstěhovali do ciziny, tam se ale Zdislava necítila komfortně, a po pěti letech se sama se syny odstěhovala zpátky do Čech. Několik let na to se s manželem rozvedli. Na výchovu svých synů byla tedy převážně sama. Nyní jsou synové dospělí a žijí se svými rodinami.

Obrázek 9: Nukleární rodina Zdislavy v dospělosti, vlastní tvorba (2025)

7.2.4 Pohled na rodičovství

Zdislava svou výchovu srovnává s výchovou své matky. Obě vychovávaly dvě děti bez přítomnosti manželů a obě se musely o všechno postarat samy. Chtěla svým dětem dávat stejnou svobodu, jakou jim dávala s bratrem jejich matka. Například své syny podporovala v zájmech, které si sami zvolili – oba byli sportovci. A i když sama chtěla, aby uměli hrát na hudební nástroj, poznala, co je opravdu baví, a nechala je si vybrat. Své syny také vychovávala podle hesla, které jí předala její matka. Kromě matky nikoho necharakterizovala jako rodičovský vzor.

Občas při výchově narážela na problémy se starším synem, který byl hodně po svém otci. Jeho otce popisuje jako cholerika s nevyzpytatelným chováním. Prošli těžkými obdobími se synem, ale vše nakonec zvládli. Nyní se těší na narození jeho druhého dítěte, Zdislavy vnoučete.

Její pohled na rodičovství byl také ovlivněn její sestřenicí, která měla dítě velmi brzo. A s jejími dvěma prvními dětmi ji Zdislava velmi pomáhala, aby si sestřenice mohla dodělat školu. S touto péčí přestala v moment, kdy sama čekala prvního syna. Také starostlivost o mladšího bratra jí pomohla do určité míry formovat její pohled na výchovu a rodičovství.

Dobrý rodičovský vzor dle jejího názoru představují matka s otcem, kteří mezi sebou mají hezký vztah, hezký vztah k dětem, společný styl výchovy a dávají dětem určitou svobodu. Nelíbí se jí, když je dětem diktováno, jaké zájmy mají mít, nebo když je rodiče přehnaně ovlivňují. Myslí si, že by děti měly mít pohodový, klidný domov, což její synové měli.

7.2.5 Shrnutí případu

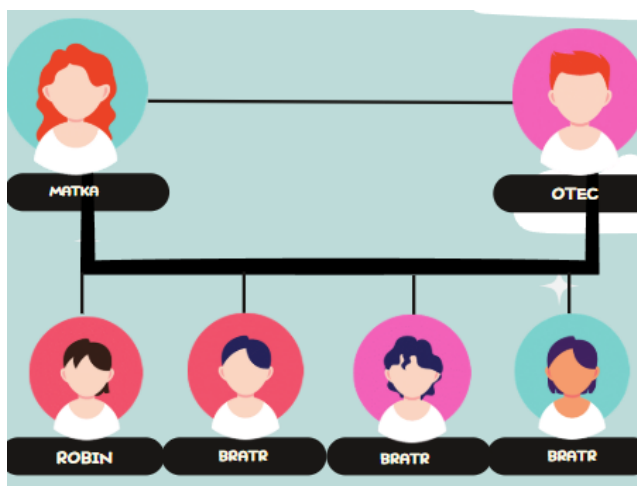
Zdislava je vzdělaná, schopná matka s dospělými syny, kterou jejich život musela zařídit v podstatě sama. I bez přítomnosti svého otce měla krásné dětství, na které ráda vzpomíná. Našla si přátele, se kterými je v kontaktu dodnes. Matka jí byla ve výchově velkou inspirací a řídila se jejími radami. Její život se řídí heslem: „Před nikým se neponižuj a nad nikoho se nepovyšuj.“ A to samé heslo předala i svým synům.

7.3 Případ č.3 – Robin – představení

Robin je otec v důchodovém věku s již odrostlými dětmi. Všechny jeho děti už jsou dospělé a většina z nich má založené vlastní rodiny. Nyní žije společně s manželkou, se kterou má pět potomků. Na výchově všech jejich dětí se podíleli oba manželé společnými silami. Jak Robin, tak jeho manželka mají vysokoškolské vzdělání, a všechny jejich děti v tomto ohledu je následovaly v jejich stopách. I ve svém věku se Robin velmi aktivně zapojuje do pracovního a společenského dění, i když se dle svých slov mají s manželkou dobře a vůbec by pracovat nemusel.

7.3.1 Rodinná anamnéza – dětství

Robin vyrůstal v prostředí Česka i Slovenska, ale velkou část svého dětství vyrůstal v Čechách, v prostředí Mlýna, na samotě. Vyrůstal společně se třemi sourozenci, matkou a otcem. Otec byl římskokatolickým farářem a matka vypomáhala v sousedství, například svým šitím. V jeho dětství nebylo standardem, že by ženy chodily do práce.

Obrázek 10: Nukleární rodina Robina v dětství, vlastní tvorba (2025)

7.3.2 Dětství Robina

Robin se narodil na Slovensku, ale kvůli minulému režimu a tomu faktu, že jeho otec byl římskokatolický farář, byli s celou rodinou vyhoštěni do Čech. Převážnou část svého dětství strávil s rodinou na samotě, ale sám si rozhodně nepřipadal. Měl tři sourozence, matku, otce a mnoho přátel mezi vrstevníky. Společně žili v krásném klidném prostředí, na které s láskou vzpomíná. Na dětství nevzpomíná jako na pronásledování režimem.

Jeho nejstarší bratr byl prakticky založený, a Robin ho s humorem nazývá jako jediného ze sourozenců, který byl „použitelný pro normální život“. Další dva bratry popisuje jako intelektuály, ale sám se za intelektuála nepovažuje. Společně navštěvovali obecnou školu, každý z nich v jiném ročníku, ale tři ze čtyř ve společné třídě. Dobře vzpomíná i na třídního učitele, jen ho vidí jako nervózního člověka a vzpomíná na tresty, které dostával.

Otce popsal jako prototyp skromného věřícího člověka. Líbilo se mu, s jakou pokorou přijímal život a že ho nic nevyvádělo z míry. Matka s tímto měla trochu větší problém, ale to je dle Robina v pořádku, protože v tomhle jsou ženy emočnější. Bylo pro něj velmi důležité naučit se

přijímat sebe i různé situace jako součást života. Výchovu rodičů popisuje jako laskavou přísnost. Jako nejdůležitější hodnotu svých rodičů popisuje pravdu. Být pravdivý sám k sobě a být v souladu se svým přesvědčením. Pravda je pro něj hodnota, kterou se snaží řídit i dodnes.

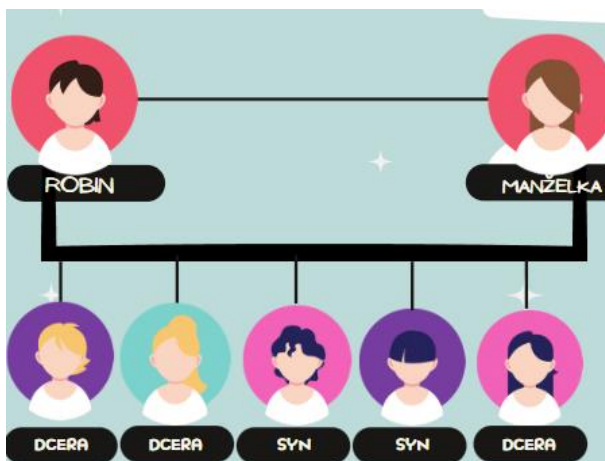
Sám sebe ve škole popisuje jako rebela a organizátora života v okolí. Shromažďoval děti z okolních dvou vesnic a zval je k nim do mlýna, vymýšleli sportovní soutěže, psali si evidenci rekordů apod. Dodnes se stýká s přáteli ze základní školy, posílají si přání a pohledy na různé svátky apod. Jeho rebelství bylo sympatické řediteli školy, který ho chtěl poslat na pionýrský tábor do zahraničí, to se však nakonec neuskutečnilo z důvodu nedostatečně dobrého kádrového posudku jeho otce. Otec byl podle něj v tomto ohledu živelný, za což ho oceňoval. Vzpomíná, jak místo voleb chodili na výlety, což bylo v rozporu s tehdejšími režimem.

Vzpomíná i na neúspěchy ve svém dětství, ale nebere je jako tragédii, myslí si, že není šťastné, když se nám v životě vše daří. Negativně tehdy vnímal snad jen nešťastnou lásku, ale to bylo také dočasné. Jako důležitou zkušenost popisuje i zážitek, který mohl být vnímán ostatními negativně. V dětství bylo u něj podezření na dětskou mozkovou obrnu. I následky svého rebelství, jako jsou napomenutí nebo důtky, nevnímal jako něco neočekávaného či překvapivého.

Ve svém dětství by změnil jen dvě věci: svou lenost a chtěl by umět hrát na klavír spíše než na housle, které si kdysi zvolil. Nejzásadněji ho v dětství ovlivnila rodina. To popisuje tak, že funkční rodina může bydlet i pod stanem. Nezáleží tedy tolik na penězích, ale spíše na základních naplněných potřebách a milující rodině.

7.3.3 Rodinná anamnéza – dospělost

Robin s manželkou mají pět dětí. Všechny děti už jsou dospělé, a proto Robin s manželkou už žijí spolu sami. Oba jsou v důchodovém věku a oba jsou vysokoškolsky vzdělaní. Stejně tak jsou vzdělané i jejich děti, většina dětí již žije v partnerských vztazích a má děti. Robin je tedy i dědečkem. Robin je stále aktivní a pracovitý, ale přes to společně s rodinou tráví mnoho času a na společná setkání se vždy těší.

Obrázek 11: Nukleární rodina Robina v dospělosti, vlastní tvorba (2025)

7.3.4 Pohled na rodičovství

Pohled na rodičovství Robina bylo značně ovlivněno jeho rodiči a rodinou celkově. Vždy věděl, že chce velkou rodinu, až vyroste. A výchova jeho rodičů mu byla inspirativní. Uznal, že když se sám stal rodičem, přišel s nějakými koncepty, které se ne vždy sladily s nápady jeho ženy. Celkově chtěl, aby jeho rodina byla sociálně aktivnější, stejně jako když byl on malý. Důležité pro něj je, aby partneři při výchově šli společně stejným směrem, nemusí ale kráčet stejnou cestou. Kromě jeho rodičů mu byla určitým vzorem i sestra jeho tatínka. Líbila se mu osobnost jeho tety, která dokázala organizovat skoro celou vesnici.

Uvědomuje si také, že ho při výchově ovlivnila i jeho profese, pracoval totiž s dětmi. Stejně tak jeho manželka pracovala s dětmi. Když rostl a získával zkušenosti, stal se dle svého názoru ve výchově tolerantnější, laskavější, mírnější. Kdysi vnímal čas velmi striktně, teď ho bere jako veličinu, která není tak pevná, jak si dříve myslel.

Pojem kvalita dětství si představuje jako jistotu pro dítě. Jistota v chování rodičů, že je spolehlivé, pozitivní. A základní jistota, že rodiče mají dítě rádi. Dále nějaké základní zabezpečení rodiny, co je v souladu s normou.

Dobrý rodičovský vzor si představuje jako milujícího předpověditelného rodiče. Ale také rodiče, který při své výchově neponižuje své dítě, na což dle Robina žádný rodič nemá právo. Je také důležité, aby takový rodič dětem pomáhal ale zároveň se dětmi nenechal zneužívat.

7.3.5 Shrnutí

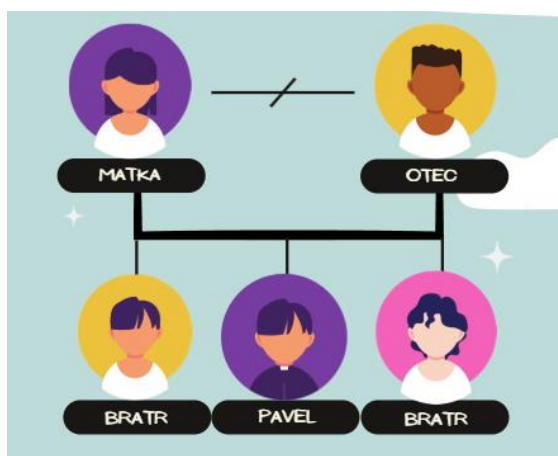
Robin je vzdělaný rodinný typ, otec pěti dětí a manžel. Na jeho výchově se podíleli oba jeho rodiče, kteří mu při výchově jeho dětí byli inspirací. Jejich hlavní hodnotou byla pravda i ve smyslu pravdivosti sám k sobě. Tuto hodnotu se snaží dodržovat dodnes. Prožil si krásné dětství, na které rád vzpomíná a vytvořil si přátele, se kterými se setkává dodnes. I když mu při výchově jeho dětí nevyšly všechny koncepty, které si představoval, s manželkou spolupracovali a děti spolu vychovali tak, že na ně dnes může být náležitě pyšný. Vždy chtěl velkou rodinu a rád s rodinou tráví čas.

7.4 Případ č.4 – Pavel – představení

Pavel je mladý muž v roli nevlastního otce, společně se stará o dítě své přítelkyně, biologické děti momentálně nemá. Přítelkyně se také zúčastnila tohoto výzkumu pod přezdívkou Milena. Na výchově syna se aktivně podílí a bydlí s ním a přítelkyní v jednom bytě. Pavel studoval učňovský obor a později si dodělával nástavbu s maturitním vzděláním.

7.4.1 Rodinná anamnéza – dětství

Pavel vyrůstal v rodinném domě společně s dvěma mladšími bratry, dvojčaty, také s matkou a otcem. Otec jezdil pracovat do zahraničí a matka pracovala dlouhé směny a zastávala práci na domě. Když byl Pavel teenager, rodiče se rozvedli. Rodiče měli domy dva, kromě práce kolem domů byla i spousta práce v zahradách, loukách a sadech, které měli.

Obrázek 12: Nukleární rodina Pavla v dětství, vlastní tvorba (2025)

7.4.2 Dětství Pavla

Své dětství popisuje jako fajn, rád vzpomíná na prostředí, ve kterém vyrůstal. Měli dům, zahradu, spoustu lesa kolem domu. Rád trávil čas prací, kdy kutil anebo jak říká, že se „vrtal v motorkách“, vyráběl ze dřeva. Mnoho času trávil se svými bratry, který podle svých slov v podstatě vychovával on. Otec pracoval v zahraničí a matka neměla mnoho času na výchovu, když musela pracovat a starat se o dům a všechno, co k tomu patřilo. Zaneprázdněnost jeho rodičů ho ale o to více sblížila s jeho bratry, se kterými má velmi dobrý vztah. Společně s bratry sdíleli povinnosti při starostlivosti o domácnost, sekání, hrabání, starání se o slepice a mnoho jiných prací.

Velkým kamenem úrazu pro něj bylo, když oba jeho rodiče začali pít. Rozdíl mezi rodiči byl, že otec své pití přiznával, matka ne. Vybavuje si i jak matka alkohol schovávala po domě. Zmiňuje, že matka má tento problém dodnes. Problém s alkoholem vnímá jako zbytečnost, kdy člověk závislý na alkoholu přehazuje svoje zodpovědnosti na ostatní. Nazývá to hnusem. Výchovu svých rodičů popisuje jako: „Buďte k sobě hodní a dělejte, co je potřeba.“ Popsal ji sice jako vcelku volnou výchovu, ale dále také řekl: „Občas nějaká rána řemenem padla.“ Otec se jim často snažil vynahrazovat ztracený čas, když se vrátil z ciziny, protože býval dlouho pryč. Matka řešila svoje zdravotní problémy a měla mnoho práce, protože zastávala za oba.

Myslí si, že mu ale rodiče dali dobrý základ do života, a že si víc váží toho, co má. Hlavní zásady jeho rodičů byli, aby na sebe byli s bratry hodní a navzájem si pomáhali. Připodobňuje to s křesťanským desaterem.

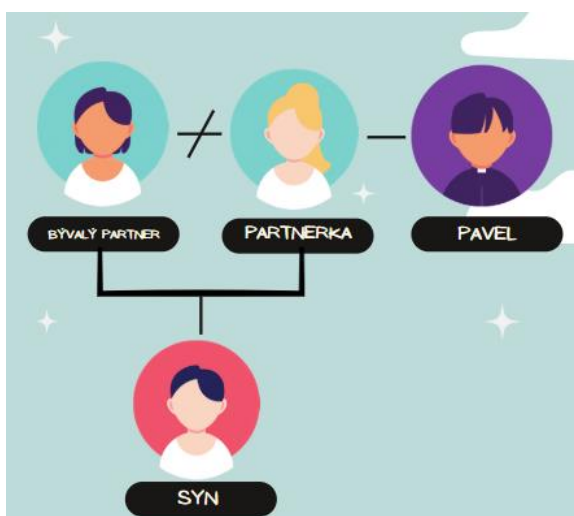
Kvalita dětství je pro něj základem pro život, který formuje způsob přemýšlení do budoucího života. Zahrnuje zde společný rodinný čas i to, jak rodič naučí dítě přemýšlet. Jeho dětský život značně ovlivnilo i to, že po mnoho let jezdil na tábor. Na tomto táboře se dokonce staral a organizoval skupinku dětí jako vedoucí. Ten samý tábor poté navštěvovali i jeho bratři. Myslí si, že jejich bratrská pospolitost je příčinou toho, jak jeho bratři jsou momentálně vyspělí. Popisuje, jak při prvním setkání s bratry mu přítelkyně řekla, že mluví, jak kdyby jim bylo čtyřicet. S bratry má mnoho krásných vzpomínek, sám popsal, jak spolu například vyráběli kárky a jezdili s nimi z prudkého kopce. S láskou vzpomíná na to, jak s bratry kutili a vyráběli, jednou dokonce vyrobili vlastní udírnu, což ho dnes rozesmává, protože vůbec neví, jak na takový nápad přišli.

S vrstevníky v dětství nikdy neměl problém, většinou měl kolem sebe dobrý kolektiv. Na střední škole měl dobrou partu, která vždy držela při sobě. Všichni byli ze stejné vesnice, takže se navzájem znali. Což mezi nimi tvořilo určitou rovnost. Když pokračoval na nástavbu, tam už tomu tak nebylo. Všiml si, jak mnoho jeho spolužáků řeší materiální věci a odsuzují se, na což nebyl zvyklý a nelíbilo se mu to.

Na svém dětství by chtěl změnit alkoholový problém svých rodičů. Kromě samotné závislosti mu vadila i určitá forma přetvářky, která se s tím nesla.

7.4.3 Rodinná anamnéza – dospělost

Pavel momentálně biologické děti nemá. S přítelkyní ale vychovává její biologické dítě a je také otcovskou figurou v životě jejího malého syna. S nevlastním synem tráví více času než jeho biologický otec. Sice tráví hodně času v práci, ale svou přítelkyni v její výchově maximálně podporuje a utvrzuje i její autoritu.

Obrázek 13: Nukleární rodina Pavla v dospělosti, vlastní tvorba (2025)

7.4.4 Pohled na rodičovství

Pavel byl silně ovlivněn tím, že ve svém dětství zároveň vychovával své dva bratry, jak popsal v rozhovoru. Dále také částečnou absencí rodičů. Ať už z důvodu práce, alkoholu či zdravotních potíží. V krizích svých rodičů často u svých bratrů zastupoval rodičovskou roli. Což ale zároveň prohloubilo jejich vzájemné vztahy.

Jeho rodiče dojista ovlivnili jeho představy o tom, jakým chtěl být rodičem. Souhlasí se zásadou vzájemné pomoci, kterou ho učili jeho rodiče, ale sám se snaží dítěti více naslouchat, co chce, protože si uvědomuje, že jeho názor není ten jediný správný. Sám si myslí, že jeho rodiče dostatečně nenaslouchali nejen jemu, ale spíše i jeho bratrům, což ho mrzí. Rozhodně nechce, jak sám říká praktikovat středověké metody. Jako příklad uvedl, že nebude dítě třískat na hranicích, aby si pamatovalo, kde končí les. Jinak s rodiči sdílí přístup dodržování křesťanského desatera a vzájemné pomoci.

Jeho pohled na rodičovství se vyvinul velmi brzo nejen proto, že se staral o své bratry, ale také proto, že měl často na starosti děti na táborech, kterým se snažil toho co nejvíce předat. Dobrý příklad ve výchově dětí byl pro něj byl pán, který konkrétní tábor založil. Často s Pavlem sdílel svoje zkušenosti s dětmi, z tábora i ze života, což bylo pro Pavla inspirativní a vzhlížel k němu. Nedokáže si přesně představit člověka, který je dobrým rodičovským vzorem, ale rozhodně ví, že u toho, hraje roli dobrý vztah s dítětem, a to co ten člověk řekne, to dodrží.

Od doby, co vychovává syna s přítelkyní získal více trpělivosti, protože jeho nevlastní syn je temperamentnější než jeho bratrové, kdy byli. Někdy je to pro něj těžké. Myslí si, že jeho dětství bylo nejvíce ovlivněno jeho rodinou, kde zdůrazňuje i pomoc své babičky. Která pro něj vždy byla člověkem, se kterým si mohl promluvit o čemkoliv.

7.4.5 Shrnutí

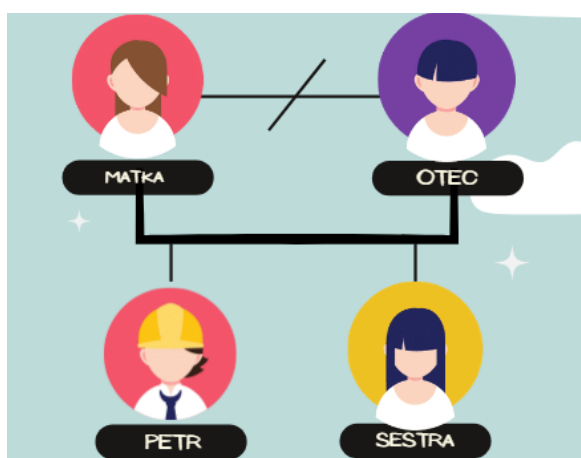
Pavel je mladý muž, který hraje otcovskou roli v životě svého nevlastního syna. S výchovou a starostlivostí o děti má četné zkušenosti a nějakou inspiraci si bere i od svých rodičů. Například ve vzájemné pomoci a dodržování křesťanského desatera. Na jeho výchově jsou ale i věci, které se od výchovy jeho rodičů značně liší. Snaží se být klidnějším rodičem, co dítěti naslouchá a nepoužívá fyzické tresty. I přes překážky na své dětství dobře vzpomíná a cení si vztahu, který si vybudoval se svými bratry. Váží si toho, jak ho rodiče vychovali i přes to, že to nebylo jednoduché. Respektuje výchovu své přítelkyně a snaží se jí být maximálně nápomocný a podpořit ji.

7.5 Případ č.5 – Petr– představení

Petr je otec ve středním věku s dvěma již dospělými dětmi. S manželkou bydlí v rodinném domě, který společně postavili a vychovali zde své dvě děti. Petr pracuje jako řemeslník, je vyučený a později si dodělával i maturitu formou nástavby. Velkou část svého života pracoval v zahraničí, nyní je řemeslníkem v česku.

7.5.1 Rodinná anamnéza – dětství

Jako dítě Petr s matkou a otcem bydleli u babičky, která pomáhala starat se o Petra. Po čtyřech letech se narodila Petrova sestra a rodina se přestěhovala do vlastního bytu. Když byl Petr v pubertě, rodiče se rozvedli a byt se prodal. Rodina se po-té již bez otce přestěhovala do nového bytu, kde strávil zbytek svého dětství.

Obrázek 14: Nukleární rodina Petra v dětství, vlastní tvorba (2025)

7.5.2 Dětství Petra

Petr své dětství vidí tak, že rozhodně nebylo nešťastné, přesto si ale uvědomuje komplikované situace, které se v jeho dětství udály. Matka s otcem měli komplikovaný vztah. Svého otce popisuje jako flegmatika, který životem proplouval. Hodně věcí mu bylo jedno a o nic se nestaral. Petrova matka byla opakem, proto se pravděpodobně tak často hádali. Dalším problémem, proč se hádali, bylo otcovo pití. Petr si vzpomíná, že se otec několik dní nevracel domů. V jeho sedmnácti letech se rodiče rozvedli, což bylo dle Petra dobře. Protože si myslí, že spolu zůstávali jen kvůli dětem.

Výchovu svých rodičů popsal tak, že ho donutila k samostatnosti. Připadalo mu, že se rodiče zajímají vlastně hlavně o sebe a s nějakou výchovou se moc nezaobírali. Rodiče sdíleli zájem v šermování, tak jezdili na společné akce a soutěže a děti šly k babičce anebo trávily čas samy. Vztah se sestrou Petr detailněji nepopisuje. Vzpomíná také na časy trávené u dědy na jeho statku, kde se konaly zabíjačky nebo jak k tetě chodili sbírat ovoce.

Své dětství ale nevidí jako osamocené nebo utrápené. Říkal, že hádky rodičů ho často nezajímaly a prostě se staral sám o sebe a trávil mnoho času mimo domov. Tento čas trávil převážně mezi svými vrstevníky a kamarády. Jezdil s kamarády na motorce, chodili se koupat,

hráli si na houpačce u řeky, jezdili na kolech a mnoho dalších jiných aktivit. Když byl na učňáku, tak trávil čas na internátě, společně s vrstevníky dělali vylomeniny a trávili čas v hospodě, na zábavách a jezdili za holkami. Na což s úsměvem vzpomíná. V osmnácti musel na vojnu, což vidí jako rok a půl zbytečně ztraceného života, přesto, že mu vojna takový problém nedělala. Mnoho přátel z jeho dětství má s Petrem dobré vztahy do teď. Popisuje se jako extroverta, který má rád kontakt s lidmi a nemůže sedět doma. Často i teď chodí mezi přátele.

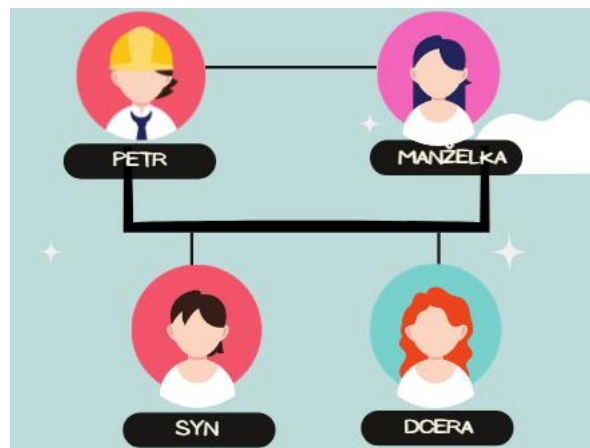
Kvalitu dětství vidí v sebevyjádření, v možnostech a ve volnosti. Důležitý je podle něj i vztah dítěte s rodiči. Hluboký vztah s rodiči sám v dětství neměl, spíše si uvědomuje, že se ho snažila vychovávat babička, která na něj křičela příkazy. Petrovi to ale většinou bylo jedno a ignoroval je.

Při otázce, co by na svém dětství změnil se dlouho zamýšlel. Napadly ho věci jako, že mohl jít na jinou školu. Ale to si nedokáže představit, jakou jinou práci by dělal. Dále ho napadla povinnost jít na vojnu, která mu připadá zbytečná. Ve výsledku to vidí tak, že není nic zásadního, co by ho napadlo na svém dětství měnit.

Petr si myslí, že jeho dětství více ovlivnili lidé mimo rodinu. Hlavně jeho kamarádi a vrstevníci, ale také některé významné postavy, jako byli jeho mistři a učitelé.

7.5.3 Rodinná anamnéza – dospělost

Petr momentálně žije doma s manželkou a se synem, kterému pomáhá postavit jeho vlastní dům. Petrova dcera se odstěhovala za prací společně s přítelem do jiného města. Po mnoha letech začal opět pracovat v Česku, protože dlouhé cesty za prací ho unavovaly a chtěl trávit více času doma s manželkou. Nyní žije klidnějším životem a tráví více času doma.

Obrázek 15: Nukleární rodina Petra v dospělosti, vlastní tvorba (2025)

7.5.4 Pohled na rodičovství

Petr si při rozhovoru uvědomil, že jeho pohled na rodičovství byl ovlivněn i jeho rodiči, i když nad tím nikdy předtím nepřemýšlel. Velmi brzy ve svém dětství se naučil být samostatný,

protože rodiče se věnovali vlastním záležitostem. Rodičovské krize sice silně neprožíval, ale už jako dítě viděl, že rodiče k sobě prostě nepatří a bylo by lepší, kdyby se rozvedli.

Ve svém životě nenásledoval příklad svých rodičů. Byl velmi samostatný, ambiciózní a snažil se pro sebe a svou rodinu něco vybudovat. Chtěl získat to nejlepší, co mohl, což je opak přístupu jeho otce, který, jak popisoval, životem jen proplouval a o nic se nezajímal. Odstrašujícím příkladem pro něj bylo i manželství jeho rodičů. Nikdy nechtěl být ve vztahu se ženou jenom kvůli dětem, hledal hlubší vztah, což se mu s jeho manželkou podařilo.

Jednu z hlavních zásad, kterou si pro svou rodinu utvořil, byla zásada omezení alkoholu doma. Už od dob, kdy jeho děti byly malé, nikdy doma neshromažďoval alkohol ani doma nepil. Nechtěl svým dětem ukazovat příklad, který dělal jeho otec. Sice není úplným abstinentem, ale vždy pije mimo domov a s přáteli. Podle něj osamocené pití doma vede k závislosti, která může eskalovat do katastrofy. Domů se vrací v rozumné hodiny, aby manželka neměla strach. Dobře si pamatuje, jak se jeho otec vracel až za několik dní, aniž by se někomu ozval.

Další zásadou, kterou Petr dodržuje, je rozhodování. Vždy chtěl být hlavou rodiny a mít slovo v rodinném rozhodování. Když vyrůstal, takovou roli přisuzovali pouze ženám v rodině, což se mu nelíbilo. Jedna ze zásad jeho rodičů byla vzájemná pomoc mezi příbuznými, s čímž se ztotožňoval i ve své výchově.

Jako zásadní prvek ve výchově dětí zmiňuje své manželství. Myslí si, že nemusel výchovu výrazně měnit, protože manželství dobře „šlapalo“ a s manželkou si vždy poradili díky jejich vzájemnému vztahu.

Jako vzor, který ovlivnil jeho pohled na výchovu, zmiňuje rodinného přítele, který chodil debatovat s jeho babičkou. Tento přítel byl slepý, ale i tak byl plně samostatný, chytrý člověk, který ho vždy obohatil o informace o dění ve světě. Dodnes se Petr zajímá o aktuální dění, zejména o politiku, a debatuje o něm se svou rodinou.

Dobrý rodičovský vzor Petr vidí jako starostlivého člověka, který má rád své děti. Důležitost přikládá také monogamnímu vztahu rodičů, protože si je vědom toho, že rozvody a partnerské krize mohou výrazně narušit dětství dítěte.

7.5.5 Shrnutí

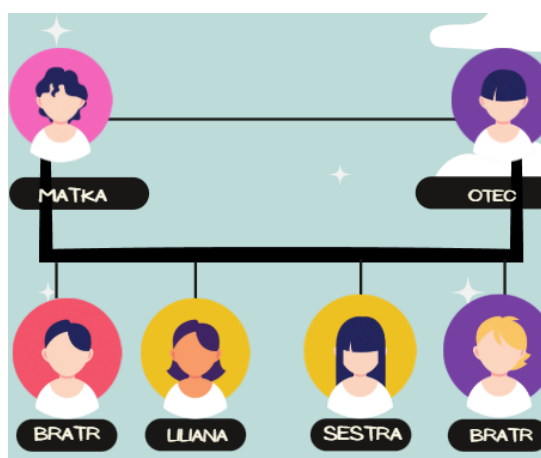
Petr je dospělý, pracovitý muž, který si ve svém dětství prožil řadu důležitých momentů. Mnoho z těchto zážitků by mohlo jiné osobě zanechat trpkou vzpomínku, ale Petr je stále usměvavý a na své dětství nevzpomíná negativně. Svě rodině se vždy snažil dát to nejlepší, a proto často pracoval mimo domov. Vždy byl ambiciózní a toužil něco ve svém životě vybudovat, což se snažil předat i svým dětem. Se svou manželkou vychoval dvě děti a je na ně náležitě pyšný. Jeho rodičovství bylo velmi odlišné od rodičovství jeho vlastních rodičů, čemuž vděčí především skvělému vztahu se svou manželkou a svým ambicím. Se svými dětmi má velmi dobrý vztah, což je samo o sobě velkým úspěchem.

7.6 Případ č.6 – Liliana – představení

Liliana je matka se dvěma dospělými dětmi. Dospělé děti již opustily domov a Lili žije sama společně s manželem. Starší dceru si Lili společně s manželem adoptovali asi po šesti letech manželství. Mladší syn se narodil o několik let později. Liliana má vysokoškolské vzdělání a stále pracuje ve svém oboru.

7.6.1 Rodinná anamnéza – dětství

Lili pochází z velké rodiny, kde se sourozenci narodili po jednom roce. Prvním dítětem byl starší bratr, následovala Lili, a nakonec mladší sestra. Když byla Liliana v pubertě, rodiče si adoptovali další dítě, a tak Lili získala nového bratra. Rodiče si velkou rodinu vybudovali až poté, co vstoupili do manželského svazku.

Obrázek 16: Nukleární rodina Liliany v dětství, vlastní tvorba (2025)

7.6.2 Dětství Liliany

Liliana při vyprávění o svém dětství doslova zářila pozitivitou. Svého tatínka popisuje jako uměleckého intelektuála. Maminku popisuje jako praktickou ženu, od které se naučila vařit, plést nebo šít. O svých rodičích v dětství mluví tak, že cítila jejich podporu a, že si váží samostatnosti a volnosti, kterou jí a sourozencům dopřávali. Vždy si připadala, že má na výběr, že její touhy nebo nápady jsou rodiči přijaty. Nikdy v ní nevyvolali pocit, že je hloupá nebo, že něco nezvládne. Se starším bratrem hodně soutěžila, mladší sestru trochu škádlila a adoptovaný bratr přinesl do jejich rodiny úplně nový element. Byl dle slov Liliany velmi hodné a vděčné dítě. I svou širší rodinu popisuje jako pospolitou. Trávila prázdniny s bratranci a sestřenicemi u rodiny na Moravě, na což s láskou vzpomíná, protože tyto momenty definovaly její dětství. Svě dětství vnímá jako dobrodružné, pozitivní a spojené s přírodou.

Výchovu svých rodičů popisuje jako tvořivou, volnou výchovu, která byla ale pevná ve svých hodnotách. Výchova, která rozvíjela kreativitu, ale zároveň se držela hodnot, jako je pravda, spravedlnost a svoboda. Moc dobře si vzpomíná, že nejhorší tresty v dětství byly za lhaní. Trochu to komplikoval tehdejší socialistický režim, kde se lhát muselo, takže se musela Lili naučit, že o některých věcech se na veřejnosti mluvit nemohlo, ale bylo v pořádku, že je doma

dělají. Rodiče nepřibarvovali hrůzy minulého režimu, ale dětem vysvětlovali, co se děje a proč je minulý režim špatný.

Kvalitu dětství vidí ve dvou podstatných bodech. Dětství musí být plné lásky a dítě by mělo mít nastavené hranice, aby vědělo, kde začíná a končí jeho role a role rodičů. Její dětství bylo velmi svobodné, což vnímá jako výhodu i nevýhodu. Nebyla svými rodiči směřována, vždy se tak nějak musela sama nasměrovat k tomu, co chtěla.

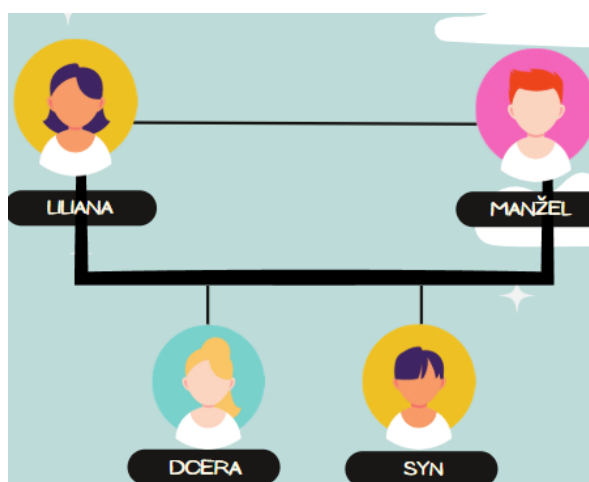
Vždy byla extrovert, společnost kamarádů vyhledávala. Nedostávala zákazy ani „zarachy“, vždy sama musela posoudit, kdy má přijít domů nebo s jakými kamarády trávit čas. Vždy měla ve škole nějakou svou partu, se kterou trávila čas. S partou ze střední školy se dokonce pravidelně setkává dodnes. Velkou roli u ní vrstevníci hráli hlavně v pubertě, kdy si pamatuje, že jejich společnost preferovala před rodinou.

Na svém dětství by mnoho měnit nechtěla. Zpětně uznala, že by ráda jako dítě viděla, jak rodiče společně řeší konflikty, protože nikdy neviděla, jak se udobřují po hádce, což jí vždy zmátlo. V průběhu rozhovoru si ale také vzpomněla na to, že svobodomyšlnost rodičů nebyla ve všem dobrá. Ráda by, kdyby ji rodiče více podpořili, chodili na taneční a na klavírní vystoupení a ukázali ji podporu touhle formou. Občas potřebovala trochu nasměrovat, ale do toho se rodiče také nezapojovali. Nemá to ovšem rodičům za zlé a nikdy si tohle nebrala k srdci, jen si zpětně uvědomila, že to mohlo pomoci rozvinout více jejich talentů.

Myslí si, že její dětství bylo nejvíce ovlivněno ze strany rodiny. I když nepopírá skvělé přátelské vztahy nebo nějaké pubertácké vzpurné výkyvy, nakonec pro ni byla rodina vždy nejdůležitější.

7.6.3 Rodinná anamnéza – dospělost

Lili s manželem momentálně žijí sami, obě děti se již odstěhovaly a každé z nich žije ve vlastní domácnosti. S dětmi jsou ale stále v kontaktu a mají pro svou rodinu „otevřený dům“. Děti mohou kdykoliv bez ohlášení přijít na návštěvu k rodičům a naopak. S manželem jsou spolu desítky let a na svém vztahu záměrně pracují. Každý rok jezdí na manželská setkání, kde zapojují celou rodinu.

Obrázek 17: Nukleární rodina Liliiany v dospělosti, vlastní tvorba (2025)

7.6.4 Pohled na rodičovství

Liliana byla vždy přesvědčena, že bude dobrým rodičem, a vždy věděla, že děti chce. Přiznává, že tento pohled musel být dozajista ovlivněn rodiči, jelikož si říkala, že když je máma dobrou matkou, proč by i ona nemohla být? Určitou zkušenost s výchovou dětí získala v momentě, kdy si rodiče adoptovali ročního bratra. Jako šestnáctiletá si na něm natrénovala výchovu malého dítěte. Vždy si byla jistá i tím, že chce nějaké dítě adoptovat, říká, že to prostě měla v povaze, že byla takový „charitář“, a bylo nevyhnutelné, že se to jednou stane.

Zpětně je ráda, že měla děti jako mladá žena, myslí si, že s přibývajícím věkem člověk více přemýšlí a nad vším rozvažuje. S přibývajícími zkušenostmi zjistila, kolik času sebere starostlivost o dítě, a při starostlivosti o vnoučata je například smířená s tím, že při uspávání vnoučat netráví čas s návštěvou, což ji jako mladé matce vadilo. Teď už ji takové věci netrápí. Byla sice doba, kdy si představovala, že bude mít šest dětí, ale to jí časem přešlo a je šťastná se svými dětmi, které má.

Její rodiče ji v mnoha ohledech byli inspirací ve výchově, imponovala jí volnost, veselost, svoboda a kreativita jejich výchovy. V určitých ohledech volnosti byla ale striktnější, také díky vlivu svého manžela, který vyrůstal vcelku opačné výchově. Dětem tak například určila čas, ve který se mají vrátit domů, což ona v dětství nikdy neměla.

Poučila se ale také z některých věcí, které jí v jejím dětství chyběly. Svě děti více podporovala a snažila se je směřovat správným směrem, pokud o to stály. Na své rodině má ráda pospolitost, která se určitě nezměnila ani s příchodem jejich dětí, kdykoliv tak mají všichni u rodiny dveře otevřené. U svých rodičů také oceňovala dávku humoru, kterou přinesla i do své rodiny. Zároveň ale také popsala, že muž je oproti ní rozváznější povahy, takže se skvěle doplňují.

Co do své výchovy přinášet nechtěla, byly občasné fyzické tresty, které si sama prožila. Sice se jim úplně nevyhnula, ale nejednalo se o nic drastického. Sama nevnímá jako problém to, že tu a tam dostala pohlavek za to, že byla drzá. Uvědomuje si, že ve výchově dětí by dnes možná dělala věci jinak, ale toho, jak své děti vychovala, nelituje.

Jako dobrý rodičovský vzor vidí důvěryhodného, upřímného člověka, který dělá to, co říká. Důležité pro ni je, aby takový člověk měl děti rád a snažil se žít život podle toho nejlepšího, co může.

7.6.5 Shrnutí

Liliana je veselou a svobodomyšlnou matkou, babičkou a manželkou, která společně s manželem vychovala dvě dospělé děti. Její dětství bylo dobrodružné, volné, kreativní a prožité v přírodě. Chování jejích rodičů ji už v dětství přesvědčilo, že bude dobrou matkou, protože jednou může být jako oni. V mnoha věcech se inspirovala u rodičů, ale některé věci změnila společně se svým manželem. O rodičovství nikdy neměla pochybnosti a zásluhu na tom měli do jisté míry i její rodiče, protože jí dali dobrý příklad rodičovství a pěkné dětství.

8. Zodpovězení výzkumných otázek

Tato kapitola se věnuje zodpovězení vedlejších výzkumných otázek a hlavní výzkumné otázky na základě případových studií, které byly získané v tomto výzkumu. Vedlejší výzkumné otázky jsou:

- 1. Jaké faktory ovlivňují kvalitu dětství?
- 2. Jak formovala výchova budoucí pohled na rodičovství?
- 3. Jak o svém rodičovství respondenti přemýšleli?
- 4. Do jaké míry formuje dětství společnost a rodina?
- 5. Jak je důležitý rodičovský vzor pro budoucí rodičovství dítěte?

Hlavní výzkumnou otázkou je: „Jaký vliv má kvalita dětství na budoucí rodičovství dítěte?“

8.1 Jaké faktory ovlivňují kvalitu dětství?

Kvalita dětství je velmi individuální oblast, pod kterou si každý může představit něco odlišného. Jaké faktory tedy ovlivňují kvalitu dětství dle respondentů tohoto výzkumu?

Obrázek 18 : Graf – Faktory kvality dětství, vlastní tvorba (2025)

Většina kritérií na kvalitní dětství byla různorodá, ale dvě kritéria se shodovala, a to kritérium lásky a společně stráveného času v rodině. Respondentka Liliana popsala lásku jako jedno z hlavních dvou kritérií, základem pro dětství pro ni je, aby bylo plné lásky a dítě mělo hranice. Lili v rozhovoru řekla: „*A já teda mám kritéria možná asi jenom dvě. A to je jako láska, to si myslím, že je kvalitní dětství, když je plný lásky. A když tomu dítěti dává nějaký logický hranice.*“

Ukazuje jim, co je dobro a co je zlo. A takový. Já si myslím, že láska a hranice. To je takový podstatný, a kde začíná moje role a kde už je tvoje role jako dítěte.“

Dalším, kdo zmínil jako faktor v kvalitním dětství lásku, byl Robin. Ten to popsal takto: „*Ta základní jistota, že mě rodiče mají rádi. Já jsem o tom nikdy neměl pochybnosti, já si myslím, že ani moji sourozenci. To druhé si myslím, že je zabezpečení toho nevyhnutelného základu abych jakžtakž, abychom prosperovali v rámci té normy.“*

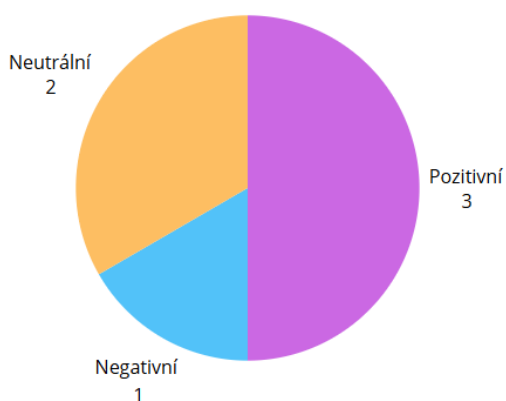
Jako důležitou součást dětství vidí Milena vědomě společně strávený čas s rodinou, kdy tento faktor uvedla na prvním místě. Sama ve výzkumu uvedla, že takového času s rodinou sama měla jako dítě nedostatek. Další, kdo toto kritérium uvedl, byl Pavel, ten si vážil nejvíce toho, kolik společného času trávil se svými mladšími bratry, protože je to sblížilo.

Ve výzkumu se vyskytovalo ale více takových „požadavků“ na kvalitní dětství. Zdislava viděla jako důležitý požadavek určitou formu bezstarostnosti a pohody. Respondent Petr viděl největší důležitost v možnosti sebevyjádření dítěte.

8.2 Jak formovala výchova budoucí pohled na rodičovství?

Každého z respondentů nějakým způsobem formovala výchova jejich rodičů. Jejich přístupy, metody či hodnoty a zásady, které se snažili předat. To do určité míry ovlivnilo i představy, náhledy či přání toho, jak vychovávat jejich vlastní děti a jak přistupovat k rodičovství samotnému. Respondenti ve výzkumu zmiňovali dopad výchovy, kterou zažívali ve svém dětství a hodnotili, jakou mírou je to inspirovalo či odradilo ve výchově jejich dětí. Takový, dopad popsali pozitivně, negativně nebo neutrálně.

Dopad výchovy u respondentů

Obrázek 19: Graf – Dopad výchovy u respondentů, vlastní tvorba (2025)

Respondentka Milena si vybuodovala odpor k výchově svých rodičů a byla jí spíše odstrašujícím příkladem toho, jak to sama jako matka dělat nechce. Popsala to takto: „*Hodně to ovlivnili, rozhodně vím a věděla jsem, že taková být nechci, že nechci používat fyzický tresty a že si chci snažit s těma dětma ty emoce komunikovat.“*

Oproti tomu respondentka Liliana vždy věděla, že bude dobrým rodičem. Mimo jiné popisuje výchovu svých rodičů i tak, že vedla děti k sebevědomí, svobodě a volnosti. V rozhovoru to

popsala takto: „*Takže já jsem třeba sebevědomě věděla, že budu dobrou rodič, jo, že budu jako dobrá máma, to jako je, skoro nejlepší. Takhle naivní jsem byla. Takže, protože jsem věděla, že naše maminka je taky dobrá máma a jako proč bych nebyla dobrá máma?*“

Robin zmínil jako důležité i hodnoty, které mu rodiče během výchovy předali. Jedna z těchto hodnot byla velmi podstatná a snaží se jí držet i dodnes, touto hodnotou je pravda, řekl: „*Pro naše rodiče, mé rodiče, ehm, podle mě byla absolutně nejdůležitější hodnota pravda, pravdivost. A konat nějak v souladě se svým přesvědčením.*“

8.3 Jak o svém rodičovství respondenti přemýšleli?

V rozhovorech respondenti popsali, jak přemýšleli o svém rodičovství. Také zmínili, čím konkrétním se třeba inspirovali u svých rodičů, či co konkrétního chtěli ve své výchově změnit. Respondentovi Petrovi bylo jasné, že doma nebude nikdy skladovat alkohol, jako to dělal jeho otec; bylo mu to odstrašujícím příkladem, řekl: „*No, tak nechtěl jsem vlastně jakoby nikdy mít chlást doma, protože vlastně jsem musel fotrovi pro to chodit: „Skoč pro pivo, tady máš lahváče, mazej.“ Když nebylo pivo, tak jsem musel se džbánem do hospody. Takže tohohle já jsem se chtěl jako vyvarovat jako úplně. Takže nikdy jsem to doma ani nepraktikoval.*“ Čtyři respondenti ve výzkumu zmínili, že je nějakým způsobem ovlivnil problém s alkoholem, který měl jeden nebo oba rodiče.

Respondent Pavel o svém rodičovství přemýšlel tak, že chce více komunikace mezi dítětem a rodičem, chce dítěti více naslouchat a pochopit ho, protože ho mrzelo, že jeho rodiče nenaslouchali jemu ani jeho bratrům. Viděl to tak, že: „*Jedinej dobrej názor byl ten jejich názor a tím to končilo.*“

Respondentka Zdislava vnímala podobnosti v tom, jak vychovávala ona a jak vychovávala její matka. Svým dětem se snažila přinést to, co dostávala ona a její bratr, což byla převážně svoboda, citují: „*No já si myslím, že tu svobodu, kterou ona nám dávala, jsem i dávala svým synům ale i ta svoboda měla svoje limity.*“ Tuto svobodu popsala na příkladu, kdy své dva syny nechávala zcela svobodně volit jejich zájmy, i když její představy o tom, co by mohli dělat, byly jiné. Naslouchala jim a nechala je si svobodně vybrat.

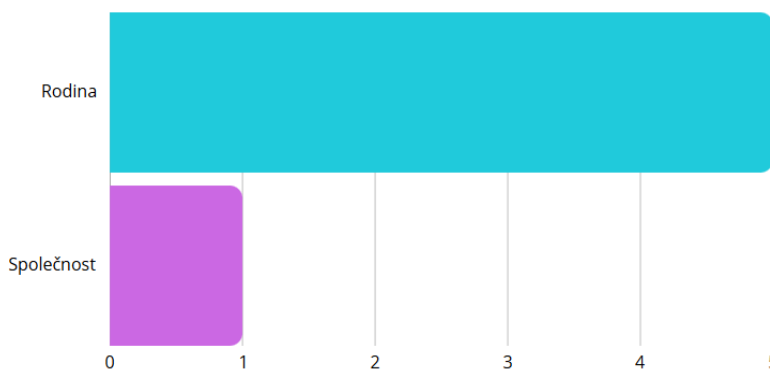
8.4 Do jaké míry formuje dětství společnost a rodina?

Respondenti byli tázáni s ohledem na jejich dětství, jaký vliv na ně měla rodina, rodinné vztahy, výchova apod. Oproti tomu byli také tázáni na vnější faktory, jako je škola, kamarádi, vrstevníci apod. Sami pak zhodnotili, který z těchto faktorů je ovlivnil do značné míry.

Pět z šesti respondentů uvedlo, že významnější vliv na jejich dětství měla rodina a rodinní příslušníci. Pouze jeden respondent uvedl, že důležitějším faktorem pro něj byli jeho přátelé a vrstevníci, a rodina nehrála tak velkou roli. Na otázku, kdo měl větší vliv na jeho dětství, řekl: „*Tak to spíš myslím ti vrstevníci nebo třeba mistr na učňáku nebo možná i nějaký učitel. Prostě někdo cizí.*“ Respondent Petr to vysvětlil tím, že trávil více času mezi vrstevníky, a rodina doma byla rozdělena na děti a dospělé. Každý z nich se staral o sebe, a jeho rodina nebyla tak

pospolitá. Natož s mnoha přáteli z dětství má skvělé vztahy i doteď, což se o celé rodině říct nedá.

Do jaké míry formuje dětství rodina a společnost?

Obrázek 20: Graf – Míra ovlivnění rodinou a společností, vlastní tvorba (2025)

8.5 Jak je důležitý rodičovský vzor pro budoucí rodičovství dítěte?

Respondenti byli v rozhovorech tázáni na jejich rodičovské vzory. Tyto vzory se mohly vyskytovat v rodině i mimo ni. Jednalo se o někoho, kdo byl dobrým příkladem rodičovského vzoru, kdo byl dobrou ukázkou zkušeností a inspirace. Každý z respondentů popsal někoho, koho viděl jako rodičovský vzor, a jaký dopad na něj tento konkrétní člověk měl.

Zdislava viděla nejlepší příklad ve své matce, ve které viděla silnou samostatnou ženu, která se ze všech sil dobře postarala o rodinu. O podobnosti své a matčiny výchovy řekla toto: „*Já si myslím, že jsem svým dětem dala to, co jsem převzala od mamky. Protože já jsem vlastně kluky taky vychovávala sama. Takovou tu přísnost, laskavost ale ono na kluky musí být člověk přísný, samozřejmě že jsem je podporovala ve všech aktivitách, co chtěli dělat.*“

Milena viděla jiný rodičovský vzor v momentě, kdy se sblížila s kamarádkami a začala navštěvovat jejich rodiny. Řekla: „*A vlastně tak nějak, když jsem potom měla kamarádky, tak jsem viděla, že se to dá dělat jinak. Než to dělají moji rodiče. Třeba o něco mírnějc.*“

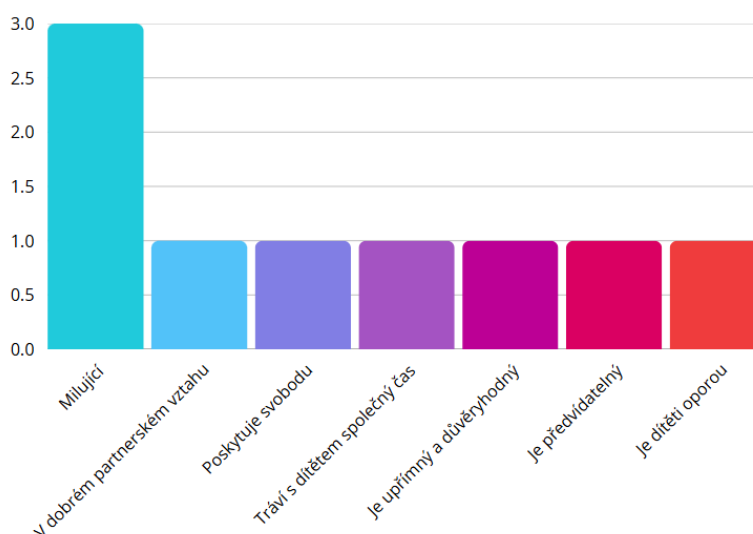
Pro respondenta Pavla byl skvělým příkladem rodičovského vzoru táborový vedoucí. Byl to pro něj inspirativní člověk, který s ním sdílel své zkušenosti a naslouchal mu. Řekl toto: „*Bylo to takový fakt, že jakože člověk si měl s kým popovídat a byl to takovej nějaký názor jakoby nestrannýho člověka a zároveň názor jako prostě, když to tak řeknu dobrýho křesťana, kterej má nějaký životní zkušenosti, bylo to prostě fajn.*“

Jak si respondenti představovali ideální rodičovský vzor na základě svých zkušeností, jaká by měl takový člověk splňovat podmínky?

Ve shrnutí dle respondentů tohoto výzkumu by ideální rodičovský vzor měl být člověk, který dítě miluje, ideálně je v dobrém partnerském vztahu, kde si rodiče pomáhají, který dítěti poskytuje svobodu, vědomě s ním tráví čas, je upřímný, důvěryhodný a také předvídatelný,

takže dítě ví, co od něj čekat a je dítěti vždy oporou. Tři z šesti respondentů zmínili jako důležitou lásku.

Jaký je ideální rodičovský vzor?

Obrázek 21: Graf – Ideální rodičovský vzor, vlastní tvorba (2025)

8.6 Závěr vytvořený na podkladě výzkumu – Jaký vliv má kvalita dětství na budoucí rodičovství dítěte?

Hlavní výzkumná otázka je: „Jaký vliv má kvalita dětství na budoucí rodičovství dítěte?“ V tomto výzkumu bylo jednoznačné, že je zde nepopiratelný vliv prožitého dětství na budoucí rodičovství. Dobře prožité dětství a skvělí rodiče mohou být inspirací pro budoucí rodinný život, jak tomu bylo u respondenta Robina či respondentky Liliány, kteří se těšili na to, až se stanou rodiči a mnoho věcí chtěli opakovat po svých rodičích. Naopak tragické až traumatické dětství může inspirovat ke změně a přerušení generačního traumatu, jak tomu bylo u Mileny, u které přítomnost násilí a alkoholu jí ukázala, jakou matkou být opravdu nechce a co chce změnit.

Na druhou stranu také výzkum ukázal, že i přes nepříjemné nebo neideální dětství každý z respondentů našel vůli ke změně. Vůli k tomu něco dělat jinak než jejich rodiče, pokud je samotné to jako děti negativně ovlivnilo. Pavla nedostatek komunikace a zájmu od rodičů navedl k tomu, že při výchově svého syna musí zaměřit velkou pozornost na to, aby poslouchal, co chce. Protože jemu samotnému se této pozornosti nedostalo. Petr si uvědomil, že jeho otec byl flegmatický až lhostejný, a proto si při výchově dětí dal větší pozor na to, aby byl součástí rozhodování a aby pracoval na partnerském vztahu se svojí manželkou. Viděl, jaké to je, když rodiče zůstávají spolu jen kvůli dětem.

Jaký vliv má tedy kvalita dětství na budoucí rodičovství dítěte? Významný. Děti se u rodičů inspirují výchovnými styly, učí se od nich komunikovat, řešit problémy a konflikty, přenášejí

si jejich hodnoty, učí se zvládat stres, a to vše přenáší potom na své děti. Ať už v tom pozitivním, či negativním ohledu. Žádná rodina není perfektní a každý rodič ve své výchově udělá nějaké chyby, ale z těchto chyb se děti mohou poučit a přinést tuto inspiraci do své rodiny. Vždy si děti zpětně nějaké chyby v jejich výchově uvědomovaly, ale málokdy takové chyby měly rodičům za zlé, a pokud měly, byly rozhodnuté takové chyby neopakovat.

Velmi významně dítě ovlivní vztahy v nukleární rodině. Tato jednotka je pro dítě středobodem všeho, vliv mají i vztahy s širší rodinou či s vrstevníky, které jim přináší určitou formu perspektivy i mimo nukleární rodinou jednotku. V dlouhodobém měřítku nebylo dítě ovlivněno jakýmkoliv materiálními či finančními zajištěními, ale spíše pevností vztahů nejbližších. Ať už se tyto děti inspirují, poučují, odrazují, nebo učí z výchovy svých rodičů, vždy si alespoň kousek z toho přinesou do své rodiny, a kvalita jejich dětství má jejich rodičovství vliv.

10.Diskuse

Případové studie se týkaly různých jedinců s odlišným pohlavím, věkem, pracovním zaměřením, zkušenostmi i různými rodičovskými rolmi. Výzkum ukázal, že rodina je velmi podstatnou jednotkou, která formuje nejen dětství či budoucí dospělý život, ale také to, jak vychováváme svoje děti. V dětství začínají počátky toho, jak bude vypadat naše rodičovství. Nejstěžejnější jsou rodinné vztahy, které nám pomáhají nasměrovat, učí nás, jak se chovat, poskytují nám jistotu a bezpečí. Pokud takové vztahy selžou, může se to otisknout na budoucím rodičovství.

Studie z roku 2018 publikovaná deníkem „PRIMARYEDU“ zkoumala vliv rodiny na vývoj dítěte. Ze studie vyplynulo, že rodina je důležitým vlivem pro dítě, který formuje identitu dítěte, jeho hodnoty, uspokojuje jeho základní potřeby. Studie z roku 2023 publikovaná deníkem „Journal of Education Humanities and Social Sciences“ zkoumala vliv rodinného prostředí na pozitivní osobnost a smysl života. Studie uznala, že faktor rodiny má vliv na pozitivní osobnost a vnímání smyslu života. Oproti tomu studie publikována na portálu „ScienceDirect“ z roku 2019 zkoumala kontext mezi dřívějším traumatem a následným rodičovstvím. Ve studii se ukázalo, že trauma prožité v dětství má nezměrný vliv na budoucí rodičovství. Takoví rodiče mají dle studie tendenci se na všechny své rodičovské zkušenosti koukat skrze jejich prožité trauma. Tyto studie ve své podstatě souhlasí s výsledky tohoto výzkumu.

Výsledky tohoto výzkumu znamenají to, že to, jak bylo kvalitní dětství respondenta, ovlivnilo jeho představy o tom, jakým chce být rodičem. A značnou roli v této kvalitě hrály rodinné vztahy.

Pro budoucí výzkum by bylo vhodné zaměřit se na konkrétnější cílovou skupinu či věkovou kategorii. Bylo by zajímavé vidět, jak vnímají rodičovství s ohledem na dětství odlišné generace či například lidé z velkých a malých rodin.

11. CÍL SMART

Při stanovení výzkumných cílů bylo využito techniky SMART. Technika, která měří, zda jsou cíle specifické, měřitelné, dosažitelné, relevantní a časově ohraničené.

Specifický (Specific)

- Výzkum měl jasně daný cíl, čímž bylo zjistit: „Jaký vliv má kvalita dětství na budoucí rodičovství.“ Ve výzkumu bylo zjištěno, že kvalita dětství má významný vliv na budoucí rodičovství. Kvalita dětství respondentů ovlivnila jejich rodičovství. Nejzásadnější vliv měly rodinné vztahy.

Měřitelný (Measurable)

- Způsoby, jakým byl cíl zjišťován byly polostrukturované rozhovory v hlavní roli, vedlejší metodou bylo zúčastněné pozorování a analýza dokumentů.

Dosažitelný (Achievable)

- Cílem bylo dokončit sběr dat během dvou měsíců, což bylo realistické k počtu respondentů a metodám výzkumu. Tohoto cíle bylo dosaženo.

Relevantní (Relevant)

- Cíl byl stanoven v souladu s vedlejšími výzkumnými otázkami, hlavní výzkumnou otázkou a s otázkami položenými v rozhovorech. Téma vlivu kvality dětství na budoucí rodičovství dítěte je relevantním tématem, protože v současnosti existuje omezené množství studií, které by konkrétně zkoumaly, jakým způsobem se rané zkušenosti dětí promítají do jejich pozdějších rodičovských vzorců.

Časově ohraničený (Time bound)

- Celý výzkum proběhl v rozsahu tří měsíců.

Ve výzkumu bylo dosaženo stanovených cílů a výstupy výzkumu odpovídají stanoveným kritériím techniky SMART. V následujícím výzkumu by mohlo být vymezeno více času na sběr a analýzu dat.

12. ZÁVĚR

Diplomová práce se věnuje tématu, jak kvalita dětství ovlivňuje budoucí rodičovství dítěte. Teoretická část práce pojímá témata týkající se dítěte a jeho potřeb, dětství, kvality dětství, rodiny, rodičovství, výchovy i transgeneračního přenosu. Jsou zde popsána různá vývojová období dítěte a druhy potřeb, které dítě vyžaduje. Také je zmíněna důležitost rodiny a rodinného prostředí či náhradního rodičovství.

Praktická část práce je zaměřena na výzkum otázky: „Jak kvalita dětství ovlivňuje budoucí rodičovství dítěte?“ Cíl výzkumu byl stanoven za pomoci techniky SMART. Zvolen byl kvalitativní přístup výzkumu s využitím metod polostrukturovaného rozhovoru, analýzy dokumentu a zúčastněného pozorování. Cílovou skupinou výzkumu byly dospělé osoby v rodičovské roli. Byly zpracovány případové studie šesti různých respondentů a data, která poskytli, byla analyzována.

Výsledky výzkumu ukázaly, že kvalita dětství u respondentů měla vliv na jejich budoucí rodičovství. Tento vliv respondenti popisovali různě, ale jsou témata, ve kterých se shodli. Důležitá byla pro respondenty pevnost rodinných vztahů, buď to bylo něco, co měli, a zpětně si toho váží, nebo něco, co jim chybělo, a svým dětem to chtěli nahradit. Chtěli jim ukázat míru podpory, naslouchání a záměrně společně tráveného času. Žádný z respondentů zpětně nelitoval toho, že rodina měla málo finančních prostředků nebo že rodiče neměli dobrou práci. Litovali toho, že jim rodiče nenaslouchali nebo s nimi netrávili čas.

Respondenti, kteří výchovu svých rodičů hodnotili pozitivně, se v ní inspirovali i u svých dětí. Respondenti, kteří ji hodnotili negativně či neutrálně, věděli, jaké faktory výchovy chtěli u svých dětí změnit. Byly to změny jako absence fyzických trestů, omezení konzumace alkoholu, lepší volba romantického partnera apod. Vcelku šokujícím zjištěním bylo, jak často měl vliv na dětství respondentů alkohol v nějaké formě. Čtyři ze šesti respondentů uvedli, že jeden nebo oba rodiče užívali alkohol v nadbytečné míře, což je negativně ovlivnilo a přineslo to popud, aby tohle u svých dětí nepraktikovali.

Jako významný vliv hodnotili respondenti i vliv vrstevníků, kamarádů či jiných osob mimo rodinnou jednotku. Ale pouze jeden respondent se cítil být v dětství více ovlivněn svými přáteli než svou rodinou. Lze tak říct, že v tomto výzkumu měla rodina dozajista významnější vliv než okolní společnost.

Z výzkumu tedy vyplývá, že pokud bychom si představili dětství jako dům, tak rodina a rodinné vztahy jsou základy, které všechno drží pohromadě. Nezáleží, z jakého materiálu jsou stěny, kde jsou dveře, kde jsou okna, když není kam položit základy. Kvalitní dětství je vybudováno na rodině, ať už je ta rodina vlastní, nevlastní, malá či velká, bohatá či chudá. Na čem záleží, je, aby měla pevné vztahy, protože kvalitně prožité dětství pozitivně ovlivní budoucí rodičovství.

Pro mě jako autora bylo toto téma velmi přínosné. Výzkum přinesl výsledky, které jsem očekávala, přesto jsem nebyla schopná předvídat, jak hluboko do problematiky sahají, ani jak

velké rozdíly mezi respondenty nastanou. Tento výzkum mi otevřel novou perspektivu a naučil mě lépe přemýšlet o důvodech chování a myšlení jednotlivých rodičů.

13. POUŽITÁ LITERATURA

BOWLBY, John. *Attachment And Loss Vol.1*. Aylesbury: Pelican book, 1971. ISBN 0140212760.

BOWLBY, John. *Attachment and loss volume III: Loss sadness and depression*. Newyork: Basic Books, 1980. ISBN o-465-04238-4.

BOWLBY, John. *Vazba: teorie kvality raných vztahů mezi matkou a dítětem*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-670-4.

ČÁP, Jan. *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*. Psychologie. Praha: ISV, 1996. ISBN 80-85866-15-3.

ČÁP, Jan; ČECHOVÁ, Věra a BOSCHEK, Petr. *Dotazník stylů výchovy pro děti od 8 do 12 let: manuál: metodický materiál IPPP ČR*. Praha: IPPP ČR, c2000.

ČESKO. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010–2024 [cit. 5. 12. 2024]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>

ČESKO. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010–2024 [cit. 4. 12. 2024]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>
Dávky péstounské péče a zaopatřovací příspěvky. Online. *Úřad práce ČR*. 2023. Dostupné z: <https://www.uradprace.cz/davky-pestounske-pece-a-zaopatrovaci-prispevky1>. [cit. 2024-12-08].

DIJKEN, S.van. John Bowlby. Online. *Encyclopedia Britannica*. 2024. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/John-Bowlby>. [cit. 2024-12-04].

DUNOVSKÝ, Jiří. *Dítě a poruchy rodiny*. Hálkova sbírka. Praha: Avicenum, 1986. ISBN 08-040-86.

DUNOVSKÝ, Jiří. *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. Praha: Grada, 1999. ISBN 80-7169-254-9.

FISHER, Slavomir a ŠKODA, Jiří. *Speciální pedagogika: Edukace a rozvoj osob se specifickými potřebami v oblasti somatické psychické a sociální*. Praha: Triton, 2014. ISBN 978-80-7387-792-7.

FIŠEROVÁ, Vlasta. Rodina. Online. 2018. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Rodina>. [cit. 2024-12-05].

Formy náhradní rodinné péče. Online. *MPSV*. 2023. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/formy-nahradni-rodinne-pece>. [cit. 2024-12-08].

GIDDENS, A. *Unikající svět: Jak globalizace mění náš život*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. ISBN 80-85850-91-5.

HARTMANNOVÁ, Lucie a KOLARÍK, Marek. *Citová vazba a způsoby řešení partnerských konfliktů v mladém dospělosti*. Praha: NLN, 2022. ISBN 978-80-7422-902-2.

- HARTNOLL, Richard; GRIFFITH, Paul a TAYLOR, Colin. Příručka k provádění výběru metodou sněhové koule. Online. Roč. 1997. Dostupné z: https://www.drogy-info.cz/data/obj_files/1660/357/Prirucka_Snowball_Sampling1.pdf [cit. 2025-02-28].
- HAUMAHU, Cynthia. Online. *INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL AND EDUCATION*. Dostupné z: <https://btqur.or.id/index.php/injosedu/article/download/132/153>. [cit. 2024-12-09].
- HAZAN, Cindy a SHAVER, Philip. Romantic love conceptualized as an attachment process. Online. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1987. Dostupné z: <https://doi.org/https://doi.org/10.1037/0022-3514.52.3.511>. [cit. 2024-12-09].
- HELUS, Zdeněk. *Dítě v osobnostním pojetí*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-888-0.
- HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy: sociální souvislosti života, socializace osobnosti, sociální psychologie rodiny, výuka jako řízená socializace, komunikace ve výuce, škola a společnost*. Pedagogika. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1168-3.
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-485-4.
- HOLDER, Mark a COLEMAN, Ben. Children's Friendships and Positive Well-Being. Online. 2015. Dostupné z: https://doi.org/10.1007/978-94-017-9603-3_5. [cit. 2024-12-08].
- HOPPER, Elizabeth. Maslow's Hierarchy of Needs Explained. Online. 2024. Dostupné z: <https://www.thoughtco.com/maslows-hierarchy-of-needs-4582571>. [cit. 2024-12-04].
- Children's Rights History: Historical overview of the Children's rights evolution. Online. *Humanium*. Dostupné z: <https://www.humanium.org/en/childrens-rights-history/>. [cit. 2024-12-04].
- CHRASTINA, Jan. *Případová studie – metoda kvalitativní výzkumné strategie a designování výzkumu*. Monografie. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-5373-6. Jan chrastina,
- JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2007, s.207. ISBN 978-80-7367-269-0.
- JOCHMANNOVÁ, Leona. *Trauma u dětí: Kategorie, projevy a specifika odborné péče*. Grada, 2021. ISBN 978-80-271-4066-4.
- KENRICK, D.T. Renovating the Pyramid of Needs: Contemporary Extensions Built Upon Ancient Foundations. Online. *Perspectives on psychological science: a journal of the Association for Psychological Science*. 2010. Dostupné z: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC3161123/>. [cit. 2024-12-04].
- KIMPLOVÁ, Tereza; NĚMCOVÁ, Leona a SVOBODA, Jan. *Psychologie rodiny*. Psyché. Praha: Grada, 2023. ISBN 978-80-271-3064-1.
- KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk – prostředí – výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 8073150042.

- KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.
- LANGMEIER, Josef a KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. *Psyché (Grada)*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1284-9.
- LANGMEIER, Josef a MATĚJČEK, Zdeněk. *Psychická deprivace v dětství*. Vydání 4., doplněné, v nakladatelství Karolinum 1. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1983-5.
- LIU, Zijia. Exploring the influence of family environment and positive personality on the sense of meaning in life. Online. *Journal of Education Humanities and Social Sciences*. Licence: CC BY-NC 4.0. Dostupné z: <https://doi.org/10.54097/ehss.v8i.4516>. [cit. 2025-02-28].
- Mary Ainsworth: Attachment Theory and the Strange Situation. Online. Dostupné z: <https://www.attachmentproject.com/attachment-theory/mary-ainsworth/>. [cit. 2024-12-09].
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. Knižnice psychologické literatury. ISBN 80-042-5236-2.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3., rozš. a přeprac. vyd. Studijní texty, sv. 3. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. ISBN 80-86429-19-9.
- MIŠOVIČ, Ján. *Kvalitativní výzkum se zaměřením na polostrukturovaný rozhovor*. Studijní texty. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2019, s.79-81. ISBN 978-80-7419-285-2.
- Možnosti využití některých prvků ACT při provádění KBT – teorie, zkušenosti z praxe a kazuistika. Online. *Psychiatriepropraxi*. 2023. Dostupné z: <https://doi.org/10.36290/psy.2023.004>. [cit. 2024-12-09].
- MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999, s. 21. ISBN 80-85850-75-3.
- Narození. Online. *Český statistický úřad*. 2024. Dostupné z: <https://csu.gov.cz/narozeni?pocet=10&start=0&podskupiny=133&razeni=-datumVydani>. [cit. 2024-12-08].
- NURLAILAH, Nurlailah a ARDIANSYAH, Hen. The Influence of the School Environment on Character Form Students in PKN Lessons. Online. Licence: CC BY 4.0. Dostupné z: <https://doi.org/10.24815/jr.v5i2.27347>. [cit. 2024-12-08].
- PETRUSEK, Miroslav. *Potřeby*. Online. *Sociologická encyklopedie*. 2020. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Pot%C5%99eby>. [cit. 2024-12-04].
- PIAGET, Jean. *The origins of intelligence in children*. New York: International Universities Press, 1952.
- PREISS, Marek a VIZINOVÁ, Daniela (ed.). *Transgenerační přenos: trauma a odolnost*. *Psyché*. Praha: Grada, 2023. ISBN 978-80-271-3049-8.
- PROGRAMME ON MENTAL HEALTH: WHOQOL User Manual. Online. 1998. Dostupné z: https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/77932/WHO_HIS_HSI_Rev.2012.03_eng.pdf?sequence=1. [cit. 2024-12-04].

- Průměrný věk žen při narození dítěte v letech 1950-2019. Online. *Český statistický úřad*. Dostupné z: <https://csu.gov.cz/prumerny-vek-zen-pri-narozeni-ditete-v-letech-1950-2019>. [cit. 2024-12-08].
- Přídavek na dítě. Online. *MPSV*. 2024. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/pridavek-na-dite>. [cit. 2024-12-08].
- Rodinné právo v novém občanském zákoníku. Online. *Komise pro aplikaci nové civilní legislativy*. 2013. Dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/MS_brozura_rodinne_pravo.pdf. [cit. 2024-12-08].
- ROOSTIN, Erna. FAMILY INFLUENCE ON THE DEVELOPMENT OF CHILDREN. Online. 2018. Licence: CC BY-SA 4.0. Dostupné z: <https://doi.org/10.22460/pej.v1i1.654>. [cit. 2024-12-08].
- SIVERNS, Kate a MORGAN, Gareth. Parenting in the context of historical childhood trauma :An interpretive meta-synthesis. Online. *ScienceDirect*. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2019.104186>. [cit. 2025-02-28].
- SLAMĚNÍK, Ivan a VÝROST, Josef. *Aplikovaná sociální psychologie I*. Praha: Portál, 1998.ISBN 80-7178-269-6.
- Sňatky, rozvody. Online. *Český statistický úřad*. Dostupné z: <https://csu.gov.cz/snatky-rozvody?pocet=10&start=0&podskupiny=135&razeni=-datumVydani>. [cit. 2024-12-08].
- STANISLAV, Střelec. *Kapitoly z rodinné výchovy*. Praha: Fortuna, 1992.ISBN 80-85298-84-8.
- STRAUSS, Anselm a CORBIN, Juliet. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Scan. Boskovice: Albert, 1999, s.10. ISBN 80-85834-60-X.
- ŠKOVIERA, Albín. *Vychovatelství a výchova*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2022.ISBN 978-80-7560-416-3.
- ŠVAŘÍČEK, Roman a ŠEĎOVÁ, Klára. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007.ISBN 978-80-7367-313-0.)
- TEUSCHEL, Peter. *Tajemství předků: transgenerační přenos jako výzva a šance*. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1267-6.
- TRAIN, Alan. *Nejčastější poruchy chování dětí: jak je rozpoznat a kdy se obrátit na odborníka*. Praha: Portál, 2001.ISBN 80-7178-503-2.
- Transgenerační přenos: Dědictví traumatu a odolnosti. Online. *PROPRARODIČE*. 2024. Dostupné z: <https://www.proprarodice.cz/c/transgeneracni-prenos-dedictvi-traumatu-a-odolnosti-1185>. [cit. 2024-12-09].
- Úmluva o právech dítěte: A související dokumenty. Online. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2016. ISBN 978-80-7421-120-1. Dostupné z: <https://vlada.gov.cz/assets/ppov/rlp/vybory/pro-prava-ditete/Preklady-dokumentu-OSN.pdf>. [cit. 2024-12-04].

VÁGNEROVÁ, Marie a LISÁ, Lidka. *Vývojová psychologie: Dětství a Dospívání*. Karolinum, 2021. ISBN 978-80-246-4961-0.

WU, Shu. The Influence of Family Nurturing Environment on Children's Emotions and Behaviors. Online. 2024. Licence: CC BY 4.0. Dostupné z: <https://doi.org/10.54097/ca4kqt80>. [cit. 2024-12-08].